

hayalci hücre #18 öýüv kitaplığı #4 | david harvey ile söyleşiler: kapitalizmin
coğrafyası, umut mekânları, sınıf projesi olarak neoliberalizm | david harvey
©2022 hayalci hücre | bu kitabın türkçe yayın hakları david harvey ve hayalci
hücre yayın'a aittir. | derleyen ve çeviren: yener çıracı | kapak tasarım-dizgi:
nail dündar | yayına hazırlayan: soner torlak | baskı-cilt: repar tasarım matbaa,
yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43 bahçelievler/istanbul (sertifika
no: 40675) | 2. baskı 2023; 1. baskı 2022 / istanbul | isbn no: 978-625-94105-5-5 |
sertifika no: 73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık basım dağıtım
kırtasiye ticaret limited şirketi sinanoba mahallesi aktay caddesi A3-27 blok no:
6a iç kapı no: 6 büyükçekmece / istanbul | <https://hayalcihucre.com>

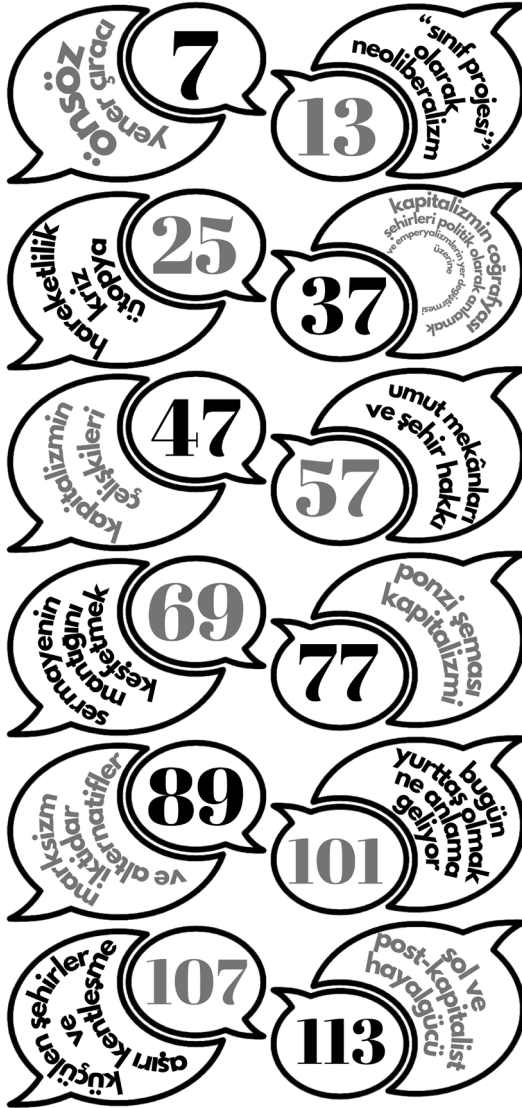

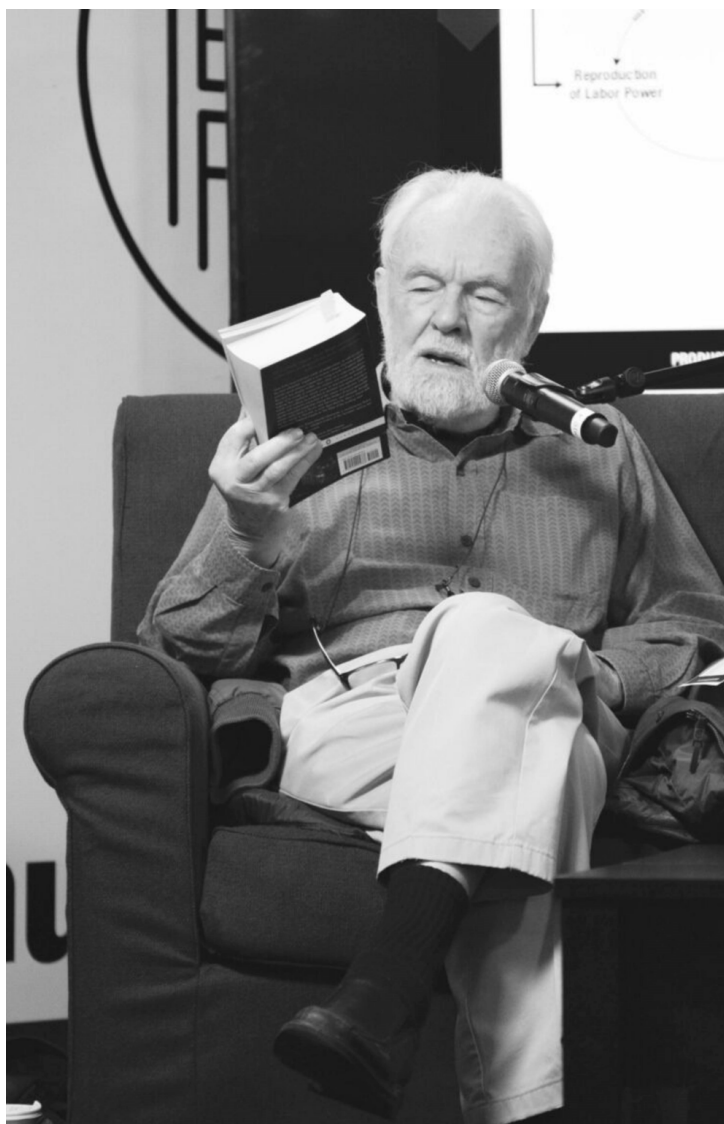
david harvey

David Harvey (d. 1935) New York Şehir antropoloji profesörü, daha önce Johns Hopkins'te coğrafya profesörü ve Oxford'da Halford Mackinder Coğrafya Profesörü olarak görev yaptı. Harvey, Cambridge'de lisans (1957), yüksek lisans ve doktora (1962) eğitimini tamamladığından bu yana coğrafya felsefesi, metodolojisi ve politikasındaki her büyük dönüşümde merkezi bir düşünür olmuştur. Harvey'in *Explanation in Geography* (Londra: Edward Arnold, 1969) adlı kitabı, pozitivist analitik titizlik, niceliksel kesinlik ve hipotezler ile yasaların geliştirilmesi -genel ve evrensel olanı bulmak için tekil ve tikel olanı elemek- üzerine kurulu bir mekânsal bilime kendini adanmış yeni bir nesil tarafından "İncil" olarak adlandırıldı. Harvey'in *Sosyal Adalet ve Şehir* (Londra: Edward Arnold, 1973) kitabı, kent çalışmaları, coğrafya ve ötesinde yeni bir tür Marksist devrim başlattı. Harvey, kentsel tarihsel-coğrafi materyalist yöntemlerini, Yeni Sol akademisyenlerin (feministler, çevreciler, ekofeministler, anarşistler, postmodernistler, kültürel çalışmalar teorisyenleri, post-hümanistler ve dekolonizasyon/yerli teorisyenleri) yanı sıra konut ve kiracı hakları ile ırksal adalet için mücadele eden "Kent Hakkı" aktivistlerinin her nesliyle sürekli diyaloga sokmuştur.

yener çıracı

Ankara Üniversitesi antropoloji bölümünden mezun oldu. Ardından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi sosyoloji bölümünde yüksek lisansını tamamladı. Toplumsal hareketler, Marksizm, kuramsal sosyoloji gibi alanlarda çalışmalarına devam etmektedir.

önsöz yener çıracı

David Harvey üzerine bir önsöz yazmanın kendine has bir zorluğu var. Harvey, çağımızın en üretken (kitapları haricinde podcastlerden video derslere kadar geniş bir arşiv bulunmakta) ve aynı zamanda ünlenen Marksistlerinden biri. Ayrıca çalışmaları, farklı disiplinlere ve alanlara kadar uzanmakta. Dolayısıyla Harvey hakkında yazılacak herhangi bir yazının belirli sınırlar dahilinde kalması ve kimi noktaları öne çıkarmakla yetinmesi neredeyse kaçınılmaz.

Bu kitapta ele alınan söyleşiler bağlamında iki önemli noktanın altı çizilebilir. İlki Harvey'in Marksizm'e yönelik yaklaşımı ve özel olarak da konum ya da roller üzerinde yaptığı tartışmalar, diğeri ise *Umut Mekânları* kitabı başta olmak üzere toplumsal mücadelelerde ütopyacılığı canlı tutmaya yönelik çabalarıdır.

Harvey, 1970'lerin başında bu yana Marx'ın *Kapital*'i üzerine dersler vermektedir. Yıllar içinde bu dersler bir taraftan Harvey'in *Kapital*'i farklı disiplinler yaklaşımlarla ele almasına yol açmış diğertaraftan kendi çalışmalarını geliştirmesine yardımcı olmuştur. Harvey, sermaye hareketlerini merkeze alarak yaptığı bu çalışmalara "Marx projesi" adını verir. Marx projesi birkaç noktaya atıf yapar. Bir taraftan Harvey'in amacı sermaye hareketlerinin sınırsızlığını vurgulamaktır. Başka bir deyişle, sermaye ve dolayısıyla *Kapital*, daima hareket halindedir. Aynı nedenden dolayı kapitalist üretim ilişkileri devam eder ve bu süreç, üretim ilişkilerini coğrafi olarak yeni yayılma alanlarına doğru genişletir. Dolayısıyla Marx projesini sürekli kılan, daima hareket halinde tutan en önemli unsurların bunlar olduğu söylenebilir.

İkinci nokta, birincisine göre çok daha özgün bir yere işaret eder. Harvey burada konumlar, roller ya da pozisyonlar hakkında bir tartışmaya girer. Elbette Marksizm içinde

bireyin tarihteki rolü hakkında çeşitli biçimlerde tartışmalar sürmektedir. Bu noktada Marx'ı takip eden Harvey, bir taraftan bireyin konumu ve pozisyonu hakkındaki tartışmayı sermaye ve siyaset ilişkileri etrafında ele alır, diğer taraftan ise toplumsal mücadeleler içine kadar genişletir. Başka bir deyişle Harvey, entelektüelin toplumsal mücadeleler içindeki oynayabileceği rollere değinir.

2008 küresel krizinden sonra yayınladığı video dersleri aracılığıyla pek çok kişinin Marksist olmasını sağlayan Harvey, entelektüelin toplumsal mücadele içinde alacağı konum hakkında mütevazı bir yaklaşım gösterir. "Benim işim onların yaptığı şeyleri iyi yapamadıklarını söylemek değil çünkü zaten bunu benden iyi yapıyorlar" diyen Harvey, kendi rolünü "benim işim sadece yaptıkları şeyin genel kapitalist üretim ilişkileri içindeki yerini anlamlandırmak" olarak tanımlar.

Harvey'in mütevazı önerisi yanında vurgulanması gereken bir diğer nokta daha vardır. Dünyada ve Türkiye'de, solun "altın çağı" olarak adlandırılan 1960-1980 arası dönemdeki Marksistlerinin 1980 sonrasında aldığı konum biraz özgün bir nitelik taşır. Altın çağın sona ermesi, reel sosyalizmin çökmesi ve neoliberalizmle birlikte Marksizm'in artık inandırıcılığını yitirdiği düşüncesi, entelektüel tartışma alanlarında bile çoğu zaman ön kabul haline gelir. Elbette bunu "paradigma değişimleri", "topyekûn yenilenme" düşünceleri takip eder ve Marksizm'e yönelik çeşitli biçimlerde bütünlüklü ya da parçalı eleştiriler gündeme gelir. Tüm bu saldırılar karşısında Harvey ve kendi kuşağının Marksist temsilcileri Marksizm'i "savunma" üzerine özgün bir konum alır. Başka bir deyişle, 2008 krizine ve 2010'da Arap Baharı ile başlayan toplumsal isyanlara kadar bu dönem, Marksist olan ve Marksist kalan entelektüellerin Marksizm'in hâlâ dünyayı anlama konusunda en inandırıcı teorik bütünlük olduğu fikrini savunmasıyla geçmiştir. Dolayısıyla Marksizm, postmodern düşünce olmak üzere çeşitli teorik yaklaşımlara karşı sürekli inandırıcılığını yeniden sağlama gibi bir hatta konumlanır. Harvey de özel olarak bu konumu alan düşünürlerden biridir. Kendini "Marx projesi" olarak adlandırdığı çalışmalarına verir ve aynı

zamanda pek çok genç insanın Marksist olmasına da katkıda bulunur.

Söyleşilerde de kimi zaman değinilen ikinci nokta ütopyalar hakkındadır. Harvey bu noktayı ilk defa derli toplu biçimde *Umut Mekânları* adlı kitabında dile getirir. Marksizm'in ütopyacılık hakkındaki görüşlerine rağmen Harvey, ütopyalar konusunda ısrarcıdır ve dahası sistematik sayılabilecek öneriler bile geliştirir. Çünkü ütopyalar olmaksızın gidışatın belirsiz kalacağına inanır. “Reel Ütopyalar” başlığı etrafında benzer görüşleri Erik Olin Wright da dile getirir. Wright da tıpkı Harvey gibi toplumsal mücadelelerin yol haritasında bir ütopyanın bulunmasının gerekliliğini savunur. Dolayısıyla entelektüelin ikinci rolü burada açığa çıkar. Entelektüel(ler)den gidilecek yol haritası üzerinde toplumsal bir tahayyül geliştirmesi beklenir.

Harvey, Wright ve ütopyalar hakkında çeşitli görüşler dile getiren Marksistler, bu tartışmaların çoğunu “karşı küreselleşme hareketleri”nin ortaya çıktığı dönemde dile getirmiştir. Harvey'in “mülksüzleştirme yoluyla birikim” dediğı ve çoğu Marksistin Marx'ın “ilk birikim” tartışmasına dönüş yaparak tanımladığı bu dönem, temelde mülkiyet ilişkilerini tartışmaya açmış ve kapitalist küreselleşmeyi sorgulatan karşı hareketleri meydana getirmiştir. Yeni çitlemelerle birlikte kamusal ya da ortak mülkiyetin özel mülkiyete dönüştürülmesi hem mülkiyet üzerinde farklı bir toplumsal tahayyül geliştirilmesini olanaklı kılmış hem de meta dışı toplumsal ilişkiler geliştirmenin zeminin sağlamıştır. Dolayısıyla baştaki tartışmaya atıfla söylenirse 1960-80 arası Marksistler bir taraftan Marksizmin inandırıcılığını sağlama adına savunmaya girişirken diğer taraftan yeni toplumsal mücadeleleri de es geçmemiş ve bunlarla ilişkilenenmenin yollarını aramıştır.

Yine de karşı küreselleşme hareketlerinin yenilgisinin “başka bir toplumsal tahayyül” ve “meta dışı” ilişkiler geliştirme konusunda ütopyacılığı ya da gidilecek yol haritasını önemli ölçüde zayıflattığı söylenebilir. Dahası, metalaşma sürecinin yayılmasıyla birlikte bütün toplumsal ilişkiler de hızla meta ilişkilerine dahil olmaya ya da hapsolmaya başlamıştır.

En ilginç nokta ise tüm bunların neoliberalizmin topyekûn sorgulandığı toplumsal isyan ve patlama zamanlarında yaşanmasıdır. Onlarca ülkede yüzlerce ayaklanmaya rağmen “başka bir dünya mümkün” fikri karşı küreselleşme hareketlerinde olduğu kadar bu dönemin hareketlerinde yer etmemiştir. Kuşkusuz bunun çok çeşitli sebepleri vardır. Ama görünen o ki Harvey’in entelektüelin konumu hakkında yaptığı vurguların önemli ölçüde geçerliliğini koruduğu sadece bu ihtiyaçtan bile anlaşılabilir.

Son olarak kısa bir değiniyle bitirebiliriz. Son 40 yılda Marksizm’e yönelik içeriden ve dışarıdan tüm eleştirilere rağmen yaşadığımız dönemde inandırıcılığını yitirenin Marksizm değil de kendi kendine bırakılan bir piyasanın olduğu belirgin hâlâ gelmeye başlamıştır. Margaret Thatcher’ın ütopyası olan bu toplum modelinin sürdürülebilir bir tarafı olmadığını her geçen gün deneyimliyoruz. Dolayısıyla bugünün dünyasında Marksizm’i tartışırken ön kabulü Marksizm’in inandırıcı bir teori olduğunu kanıtlamaya değil de neoliberal toplumsal modelinin çöküşüne, onun artık inandırıcılığı kalmayan vaatlerine doğru kaydırmanın gerekliliği kendini göstermektedir. Bu da bizi güncel bir ihtiyaç olarak ütopya tartışmasının yeniden götürür.

Bir diğeri, toplumsal hareketlerle Marksizm arasındaki sarsıntılı ilişkidir. Marksist sosyolog Göran Therborn’a göre 1968 isyanlarında sol, kendisini yenileme fırsatı yakalar. Ancak toplumsal hareketler ve sol arasındaki bu randevu kaçırlır. Elbette resmi Komünist Partilerin toplumsal hareketlere yönelik yaklaşımlarının kaçırılan bu randevuda payı büyüktür. Therborn, kaçırılan bu randevunun hareketleri daha parçalı bir toplumsallık içine sürüklediğini ve bugün “yeni toplumsal hareketler” olarak anılan durumu ortaya çıkarttığını düşünür. “Savunma çizgisinde” bir Marksizm’in sınıfın toplumsal bir özne olarak yerinden edilmesi karşısında yeni toplumsal hareketlerle de eleştirel bir yaklaşımı ortaya çıkardığı söylenebilir. Oysa bugün bu öncüllerin de değiştiğine dair çeşitli belirtiler vardır. Marksist bir toplumsal hareket kuramı geliştirme, farklı toplumsal hareketlerle sınıf mücadelesi arasında bağlantı kurmaya dair teorik ve pratik pek çok çaba söz

konusudur. Harvey de özellikle kent mücadeleleri, kent tahayyülü etrafında bu bağlantı noktalarına katkı sağlamıştır.

Neoliberalizmin bittiği ve yeni bir toplumsal çağa girdiğimiz yönündeki önerme, son yılların en çok tartışılan konularından biridir. Kuşkusuz Harvey, bu dönemde Marksizm'i ısrarla tartışan, geliştiren ve yeni çalışma alanlarıyla buluşturan ender düşünürlerin başında gelmektedir. Bu kısa söyleşi dizisinde Harvey, bizi hem kendi bağlantı noktaları anlamaya hem de genel olarak Marksizm hakkında düşünmeye davet etmektedir.

Yener Çıracı
İzmir, 2022

“sınıf projesi” olarak neoliberalizm

Elsa Boulet ile yaptığı bu röportajda David Harvey, kapitalizmin krizini, yani neoliberalizmi oluşturan “sınıf projesinin” krizini yeniden ele alıyor. Ayrıca işçi sınıfının dönüşümünü, Avrupa ve ABD’deki durumu, entelektüel eleştirmenlerin oynayabileceği rolü tartışıyor ve dünyayı değiştirmek için ütopyik bir vizyon inşa etme ihtiyacını vurguluyor.¹

Bir sınıf projesinden diğerine

Neoliberalizme geçişi Fordizmden esnek bir birikim rejimine geçiş olarak tanımlıyorsunuz. 2008’de patlak veren ekonomik kriz bu tür bir esnek birikimin başarısızlığını mı göz önüne serdi?

David Harvey: Bu, esnek birikim modelinin nasıl tanımlandığına bağlıdır. Eğer bu model, kapitalizmi bir bütün olarak yeniden canlandırmak için tasarlanmış olsaydı, evet derdim, ama başlangıçtan itibaren başarısız oldu. Eğer bu model, kapitalist sınıfın, özellikle de kapitalist sınıfın belirli kesimlerinin iktidarını yoğunlaştırmak ve artırmak için tasarlandıysa, o zaman son derece başarılı oldu. 1997’den bu yana meydana gelen tüm çöküşlere -1998’de Doğu ve Güneydoğu Asya’daki çöküş, 2001’de Güney Amerika’daki çöküş vs.- baktığınızda 2008 çöküşü gerçekten özel bir olay değildir. Tüm bu dönem, benzer çöküşlerle noktalanmış kısa dönemli büyümelerin patlamaları ile karakterize oldu, ancak yine de çöküşler, kuşkusuz kapitalist sınıfın daha küçük kesimlerinde giderek daha fazla servet ve iktidarın konsolide edilmesinde önemli bir rol oynadı. Bence 2008, servetin ve iktidarın konsolidasyonuna

¹ “Neoliberalism as “class project””; http://www.x-pres-sed.org/?xpd_article=an-interview-with-david-harvey-2-2-2; 15 Mart 2013.

doğru atılan bir başka adımdı. Bana göre neoliberalizm, esas olarak konsolidasyon ve daha fazla tahakküm sağlayan bir sınıf projesidir.

Ancak herhangi biri liberalizmin de bir sınıf projesi olduğunu söyleyebilir. O halde liberalizm ile neoliberalizm arasındaki fark nedir?

Bence aradaki fark, 1960'ların sonlarında ortaya çıkan ve aslında 1970'lerin ortalarında netleşmeye başlayan sınıf projesinin -yani iktidarın önemli ölçüde finans sektörüne doğru kaydırılmasının- çok daha merkezi hale gelmesinde yatmaktadır. Liberalizmde olmayan bir biçimde finans sektörü, belirgin bir şekilde ana aktör haline geldi. Liberalizm altında, finans sektörünün üretken faaliyeti kolaylaştırması bekleniyordu ve birikim sürecinde bir motor gücü olmaktan çok bu süreci kolaylaştıran bir rol oynadı. Neoliberalizmi en çok karakterize eden şeyin belirli dönemlerde işçilerin yaşam standartlarını yükseltme fikriyle çelişmeyen, genişleme, büyüme yoluyla ilerleyen klasik birikim biçimlerinden ziyade “mülksüzleştirme yoluyla birikim” dediğim şey olduğunu düşünüyorum. 1960 ve 1970'lerde, dünyanın birçok yerinde birikim oranlarının çok yüksek olması, aynı zamanda işçilerin yaşam standartlarını arttırmasını mümkün hale getirdi. Bu ekonomik güçlerin önemli olduğu ancak baskın olmadığı bir dönemdi. Ve sonra, 1970'lerden itibaren, çok daha fazla mülksüzleştirme ile karakterize olan bu ekonomi ortaya çıktı.

Neoliberalizme doğru bu gelişimde, bir yanda finansın diğer yanda küreselleşmenin rolünü nasıl yorumluyorsunuz?

Aslında bu ikisi iç içedir. Para, sermayenin “kelebek formu” dediğim şeydir ve her yere uçabilir. Mallar, sermayenin bir tür “tırtıl formu”dur: hareket ederler, ancak oldukça yavaş bir biçimde. Üretim ise sermayenin “koza formu” benimseme eğilimindedir. Finansa daha fazla iktidar verilmesi, neredeyse her yere gitme yeteneğine sahip olan sermayenin “kelebek formunu” güçlendirir. Sermayenin “kelebek formunu” arttırmaya yönelik kasti bir hareket olduğunu düşünüyorum, böylece, örneğin işgücü maliyetinin ya da

vergilendirmenin çok düşük olduğu vb. alanlar bulunabildi. Böylece ulaşım daha kolay bir hale gelebildi ve Kuzey Amerika, Avrupa vb. gibi eski sanayi bölgelerinde işçi ücretlerinin düşmesine neden oldu. Dolayısıyla, geleneksel üretim merkezlerinin sanayisizleşmesi söz konusudur. Bu sanayisizleşme, işlerin başka yerlere kaçışıyla yüklüdür ve işlerin bu uçuşunu bir şey kolaylaştırmalıdır, bu “bir şey” ise “finansallaşma”dır.

Maddi olmayan malların artan bir ticarileşmesine tanık oluyoruz. Örneğin fikirler (patent sayısında keskin bir artışla), eğitim, kültür ve ayrıca doğanın ticarileştirilmesi (genler üzerindeki finansal teminatlar, yağmur, vb.) gibi. Bu eğilimi nasıl yorumlarsınız? Kapitalizmin krizindeki rolü nedir?

Yükselen miktarda artı değer üretiliyor. Ve yıllardır bu parayı koyacak bir yer bulma konusunda gerçek bir sorun var. Son 30-40 yılda olan şey, sermayenin, varlıkların değerini artırmakla ve varlıkların değeri üzerinde spekülasyon yapmakla çok daha fazla ilgilenmesidir. Ama bu süreçte sermaye, özellikle gayrimenkul, arazi rantı, arsa bedeli olarak gördüğümüz rantlara giderek daha fazla ilgi duymaya başladı. Ve elbette sermaye fikri mülkiyet haklarıyla da ilgilenir. Aniden, kapitalist ekonominin rantla beslenen kesiminde bir patlama oldu. Rantla beslenen kesim her zaman çok önemli olmuştur. Örneğin, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda, üst sınıfların arazi kiralama ve mülkiyetten elde ettikleri paranın, imalat sektöründen elde edilen para kadar önemli olduğuna inanmak için güçlü nedenler vardır. Bu nedenle, özellikle şehir inşasında, rantla beslenen kesim her zaman önemlidir. Dolayısıyla, kapitalist dünyanın bazı gelişmiş bölgelerinde, toprak ve varlıkların mülkiyetinden elde edilen getiriler çok yüksek olmakla birlikte, fikri mülkiyet her zaman belirli bir şekilde buralarda bulunan ancak yeni yeni çok önemli hale gelen bir mülkiyet biçimidir. Eğer sadece patent sahibi olmakla para kazanabiliyorsanız, herhangi bir işgücü kullanmaksızın sermaye üzerinden iyi kazançlar elde edebiliyorsanız, neden üretme zahmetine giresiniz? Bu yüzden, son 30-40 yılda, her türlü kaynaktan gelen gelirle (arazi, kaynakların sahipliği,

çeşitli mülkiyet hakları, tabii ki fikri mülkiyet hakları da dahil olmak üzere) güçlü bir biçimde rantla beslenen kesimin inşa edildiğini ve buna dair bol miktarda kanıt olduğunu düşünüyorum. Bu kesim bir bütün olarak kapitalist faaliyette çok daha önemli hale geldi ve çok fazla işgücü kullanmıyor.

Mülksüzleştirme: kapitalist birikimin önemli bir boyutu

Çok fazla tartışma yaratan mülksüzleştirme yoluyla birikim adında bir kavram geliştirdiniz. Bu kavram bazen çok geniş olarak kabul edildi. Bu tartışmalardan hangi teorik ve politik sonuçları çıkarıyorsunuz?

Bir şekilde bunun çok genel bir argüman olduğunu ve mülksüzleştirmenin birkaç türü olduğunu düşünüyorum. Örneğin, üretim sürecinde olan şey işçileri ürettikleri artıdan mahrum bırakmaktır, değil mi? Sermaye döngüsüne baktığımızda, ticari mallar döngüsü, dolaşımdaki para döngüsü, üretim döngüsü olduğunu görürüz ve bunların hepsi *Kapital*'in ikinci cildinde bulunabilir. Bu döngüler birbirlerine entegredir. Ama her birinin kendi faili vardır: para döngüsünde finans sektörü, üretim döngüsünde sanayi sektörü ve ticari mallar döngüsünde ticaret sektörü. O halde soru, bu farklı hiziplerin, artık üzerinde nasıl hak iddia ettikleri ve bunu etkin bir şekilde nasıl temellük ettikleridir? Benim tezim, finans sektörünün ve ticari mallar döngüsünün, mülksüzleştirme yoluyla birikim ilkesine göre çalıştığıdır, çünkü yaptıkları şey, ticari mallar ya da para üzerindeki kontrollerini, işçilerden vergi yoluyla gasp etmek için kullanmaktır. Yani bir anlamda orta sınıftan, üretime bahsettikleri bankacılar ve borsacılar aracılığıyla geri ödeme talep ederler.

Gelelim katma değerin nerede üretildiğine ve nerede gerçekleştirildiğine. Marx, bunun üretim sürecinde üretildiğini açıklıyor ve buna hiç itiraz etmiyorum. Benim sorguladığım şey, üretim sürecinde üretildiği için üretimde de gerçekleştirildiği varsayımdır. Aslında katma değerin çok küçük bir kısmının üretimde gerçekleşmesi mümkündür. Kapitalist bir işletme firması olan süpermarket zinciri Wall Mart örneğine bir göz atalım. Bu şirket, çok düşük kâr elde eden Çinli üreticilerle dış kaynak kullanımına dayalı olarak çok yüksek kâr

oranları elde ediyor. Dolayısıyla bu, mülksüzleştirme yoluyla bir birikim ilişkisidir. Daha önce bahsettiğim sorgulamayla daha da ileri gidebiliriz, yani kapitalizm nasıl varlık kazanır ve daha sonra bu varlıkları nasıl sömürmeye çalışır, genel olarak onları diğer sınıfların üyelerinden nasıl mahrum eder gibi. ABD'de 6 milyon eve el konuldu, yani 6 milyon insan evini kaybetti. Bu evlere ne olacak? Şu an için fiyatları çok düşük. Evler, iki ya da üç yıl boyunca piyasanın toparlanmasını bekleyen büyük kapitalist konsorsiyumlar tarafından satın alınır ve sonra da ceplerini doldururlar. Bir ev 200.000 dolara alınır ve piyasa yükseldiğinde her biri 300.000 veya 400.000 dolara satılır. Bu bir spekülasyon faaliyetidir ve buna mülksüzleştirme yoluyla birikim adını veriyorum. Ayrıca, emeklilik maaşlarının kesilmesi, sağlık haklarının azaltılması ya da şimdi örneğin üniversite, eğitim gibi daha önce devlet tarafından sağlanan ücretsiz hizmetler için insanların ödeme yapmak zorunda kalması gibi diğer saldırı biçimleri de vardır. Örneğin ben İngiltere'de ücretsiz eğitim almıştım ama şimdi insanlar eğitim için para ödemek zorundalar. Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitimin maliyeti giderek artıyor, insanlar borca giriyor ve çok büyük bir öğrenci kitlesinin borcu var. Bu aynı zamanda bir mülksüzleştirme ekonomisidir.

Bundan çıkardığım şey, mülksüzleştirme biçimlerinin çeşitli olduğu ve genel bir terim olarak yalnızca "bu bir mülksüzleştirme ekonomisidir" demenin muhtemelen çok çığ olacağıdır. Gerçekleştiği yerde meydana gelen mülksüzleştirmenin çeşitliliği konusunda daha dikkatli olmalıyız. Mülksüzleştirmenin alabileceği çeşitli biçimler hakkında daha karmaşık bir anlayış geliştirmenin iyi bir fikir olduğunu düşünüyorum ve tartışmalardan çıkardığım şey de budur. Ancak bunun, kapitalist bir ekonomideki sömürü yapısının çok önemli bir parçası olduğu fikrine kesinlikle geri dönmek istemiyorum.

İşçi sınıfı anlayışımızı değiştirmek için

Politik olarak, mülksüzleştirme kavramı etrafında dönen bu tartışmalardan ne çıkarıyorsunuz?

Politik olarak, mülksüzleştirme yoluyla birikime karşı direnişin -ve her yerde çok fazla direniş var- sınıf mücadelesinin

genel dinamiklerinin bir parçası haline geldiğini düşünüyorum. Bu, dikkati örgütlenmeden ve siyaset teorisinden kaydırma-
maktır, onu, örneğin fabrikayı şehre taşımaktır. Ki bu, bazı sol
örgütlerin özel ilgi nesnesinden bir uzaklaşmadır. Bir şehrin
içindeki ve çevresindeki sömürü yapısına baktığımızda, rant
sömürüsünü, ticari sömürüyü görürüz. Dolayısıyla, bu diğer
sömürü biçimleri genel manzaraya entegre edildiğinde, kapi-
talist birikime karşı direniş politikası konusunda çok farklı bir
kavrama sahip olmaya başlarız.

**2004'te Counterpunch'ta yayınlanan bir makalenizde,
işçi sınıfının her zaman ve her ülkede toplumsal ve politik
mücadelenin en ileri noktasında yer almadığını yazmıştı-
nız. Bunu biraz açabilir misiniz?**

Buna bakmanın iki yolu var. Geleneksel olarak tanımlan-
dığı şekliyle işçi sınıfının, bazı durumlarda toplumsal ve po-
litik hareketlerin en ileri düzeyde olmasına ya da olmuş olma-
sına rağmen, öncü olacak bir konumda olmadığını söyleyebi-
lirim. Örneğin Zapatista isyanına baktığınız bu bir işçi sınıfı
değil köylü isyanıdır. Aynı zamanda, mülksüzleştirme yo-
luyla birikime karşı bir isyandır. Tıpkı Bolivya, Cochabam-
ba'daki su savaşlarında olduğu gibi. Yani bütün bir şehrin is-
yan edip mevcut iktidarı devirdiği ve Evo Morales'in iktidara
gelmesinin yolunu açan El Alto'daki kavgalar gibi. Bu dev-
rimci hareketler oldukça kuvvetli ve güçlüydü ve geleneksel
bir işçi sınıfına dayanmıyordu.

Kentleşmenin dinamiklerine baktığımızda ve “şehri kimin
ürettiği, kimin yeniden ürettiği?” sorusunu gündeme getirdi-
ğimizde ve şehri üreten ve yeniden üreten tüm bu insanların
kentli işçi sınıfının bir parçası olduğunu söylediğimizde, o za-
man fabrika işçilerinden çok daha ilerisine giderek, ev işçile-
rini, taksi şoförlerini içerecek biçimde işçi sınıfına dair farklı
bir anlayışımız olacağını iddia edebilirim. İşçi sınıfına ve kri-
tik önemdeki iş türlerine ilişkin anlayışımızın değişmesinden
yanayım. Örneğin, El Alto halkı, aslında genel bir grev olarak
görülebilecek biçimde şehri tamamen bloke etmek için büyük
bir güce sahipti ki bu kentsel alanda bir grevdir. Bence ulaşım
grevleri çok etkili, örneğin Fransa'da 1990 ve 2000 yıllarında

çok önemli ulaşım grevleri oldu. Yani bir şehri bloke edebilirsiniz ve bu, sınıf mücadelesi sürecinde oldukça etkili bir araçtır. Bunu yapacak olanlar sadece fabrika işçileri değildir, tüm şehir bu politikayı savunmalıdır. Dolayısıyla işçi sınıfına ilişkin algımızı değiştirmemiz gerektiğine inanıyorum.

Avrupa krizinin düzensiz coğrafyası

Avrupa Birliği'nin krizini nasıl yorumluyorsunuz? Görünen o ki, özellikle Yunanistan borç kriziyle birlikte, Avrupa'nın merkezi ve çevresi arasında neo-sömürgeci ilişkilerin ortaya çıkmasıyla aynı zamanda neoliberal bir radikalleşme süreci de ortaya çıkıyor.

Avrupa Birliği'nin krizinin sınıflar açısından incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin, avronun yaratılmasının, kapitalist sınıf için özellikle de kapitalist sınıfın birliğin en gelişmiş ülkelerinde, en gelişmiş sektörlerde yer alan kesimleri için çok avantajlı bir hareket olduğuna şüphe yoktur. Dolayısıyla, birleşmenin gerçekleştiği düzensiz bir coğrafi alanımız var ve bu özellikle Almanya için çok avantajlıdır, ama sadece Almanya için değil. Genel olarak güney Avrupa ekonomilerinde ve özel olarak Yunanistan'da neler olduğuna baktığınızda, Almanya, avronun yaratılmasından çok şey kazandı ... Yunanlılar, sıkça söylendiği gibi, muhasebe vb. konularda hile hurda yaparak felakete uğramış değiller; aksine Yunanistan, üretici kapasitesi ve üstün organizasyon becerileri sayesinde onu sömürmeyi başaran Almanya için harika bir pazar haline geldi. Aslında Almanya, mülksüzleştirme yoluyla bir birikim politikasına dahil oldu ve Yunanistan'ın üretim kapasitesini azalttı. Ve zorluklar ortaya çıktığında, elbette, birliğin herhangi bir üyesinin başka bir üyeye yardım etme zorunluluğu da yoktu. Bu noktada, krizin en savunmasız nüfuslara ve en savunmasız bölgelere doğru giden eşitsiz bir coğrafi gelişimi var. Amerika Birleşik Devletleri'nde benzer bir durum söz konusu. Oldukça ciddi bir kargaşa yaşayan, ancak federal hükümetin tıbbi bakım vb. için ödeme yapmak zorunda kalması nedeniyle bir tür Yunanistan hikayesine dönüşmekten kurtulan Kaliforniya eyaleti buna örnek olabilir ancak Yunanistan'a karşı böyle yükümlülük yoktur. Dolayısıyla,

Almanya ve Kuzey Avrupa'da yoğunlaşan kapitalist sınıfın çıkarları gereği ve onların iktidarının dayattığı kemer sıkma politikaları nedeniyle Yunanistan'da insanların birçok yönden toplam bir sıkıntıya düştüğü bu olağanüstü koşullarla karşı karşıyayız. Ve bu düzensiz coğrafyanın hızla değişmeyeceğini düşünüyorum. Politikada da herhangi bir değişiklik görmüyorum, bu yüzden Avrupa için kalıcı bir sorun olacağını düşünüyorum. Ve Güney'in Euro'dan çıkmasıyla çözülmesi de zaruri olmayacak. Bence bu, çözülemeyecek bir tür kalıcı ikilemdir ve sadece ekonominin toplumsal tabanının tamamen devletleştirilmesiyle, emeklilik haklarının ve bunun gibi şeylerin kolektifleştirilmesiyle çözülebilir ki bu da politik olarak imkansızdır, çünkü kimsenin buna oy vereceğini sanmıyorum.

***Amerika Birleşik Devletleri'nde Cumhuriyetçi Parti
Keynesyen politikalara karşı çıkıyor***

Şu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde Keynesyen bir dönüşe tanık olduğumuzu düşünüyor musunuz? Obama yönetiminin neoliberalizmden ayrılıp daha Keynesyen politikalara girmesi mümkün müdür?

Birleşik Devletler hiçbir zaman bütünüyle neoliberal olmadı, şimdiye kadar yeterince Keynesçi oldular. Özellikle sosyal ücretler ve koruma gibi konularda retorik olarak neoliberaldiler, ancak ABD, bütçe açığının finansmanı konusunda hiçbir zaman katı olmadı. George Bush'un bütçe açığı, iki savaşı, zenginler için vergi kesintilerini, ilaç şirketleri için çok karlı olan ilaçlara erişim için devasa bir sosyal programı finanse etti. Neoliberalizmle ilişkilendirilen figürlerden biri olan Ronald Reagan, aslında savunmada bir Keynesyendi, SSCB ile olan açmazını kamu borcuyla finanse etti. Amerika Birleşik Devletleri her zaman özeldir. Yani kamu sektörüne yönelik söylemleri her zaman çok neoliberal, uygulamaları ise her zaman kısmen Keynesyendir.

Mevcut durumda ilginç olan, aslında George Bush'un Keynesyen savaş yaklaşımının suç ortağı olan Cumhuriyetçi Parti'nin, iktidarı kaybettiğinde kemer sıkma politikasından fiilen vazgeçeceğine karar vermesidir. Böylece, Obama

yönetiminin başından beri desteklediği, zayıf bir genişlemeci, belli belirsiz Keynesyen bir program olasılığını engellemeye çalıştılar. Bence kaygan bir zeminde, çünkü sadece Temsilciler Meclisi'ne sahipler ve Amerikalılar, ABD'nin toparlanmasını engelleyen şeyin Cumhuriyetçi Parti'nin Temsilciler Meclisi'ndeki hareket tarzı olduğuna ikna olursa, 2014'te bir sonraki seçimler geldiğinde ve Demokratlara doğru bir iktidar devri olduğunda Cumhuriyetçi Parti yıkılabilir. Ama bu gerçekleşmeyebilir. Bu çok karmaşık bir durumdur. Bence Cumhuriyetçi Parti içinde, kaygan bir zeminde olduğunu anlayan ve bunu değiştirmeye çalışan ama şimdilik pek başarılı olamayan insanlar var. Şimdiye kadar ABD'de, bütçe açığıyla finansmanlaşma konusunda Keynesçi uygulamaları kullanmada ama sosyal programlar, refah konuları ya da kurumlara ve işçi sınıfı örgütlerine daha fazla yetki verilmesi söz konusu olduğunda tereddütsüz Keynesçilik karşıtı olma konusunda herhangi bir tereddüt olmadı. Pragmatik yaklaşımları her zaman üst sınıfların yararına olanı yapmaktı ve onun tarafından kısıtlandı. Bunun çok fazla değiştiğini düşünmüyorum, ancak şu anda Obama yönetiminin ABD'deki büyüme oranının çok düşük olduğunu ve ikinci bir resesyon olasılığının olduğunu çok net gördüğünü düşünüyorum. Ve Obama yönetimi, istediği gibi hareket edebilseydi, yayılmacı uygulamalara ve bir ölçüde de işçi sınıfının örgüt ve kurumlarına daha fazla güç kazandıracak yayılmacı uygulamalara girişecekti. Obama yönetimi altında zayıf ve kısmi bir Keynesyen politika fikrinin şimdiden geliştirildiğini ve kabul edildiğini düşünüyorum. Ancak Cumhuriyetçiler, buna mani olarak görülmeleri halinde kendileri için bir seçim felaketi olacağını fark etmedikçe, Cumhuriyetçiler tarafından kontrol edilen Temsilciler Meclisi tarafından onaylanmayacaktır. İşlerin nasıl gelişeceğini göreceğiz.

***Sınıf mücadelesinde entelektüeller:
toplumsal hareketlerle diyalog içinde eleştirel bilgi üretmek***

Size göre entelektüellerin veya akademisyenlerin eleştirisinin rolü ne olabilir veya olmalıdır?

İki şey var. Akademik dünyada yaşananlar elbette sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Bunlar fikirler alanındaki sınıf mücadelesidir. Dolayısıyla akademik dünyada hepimizin farklı türde bir bilgi üretimi ve yeniden üretimi için savaştığını görmeyi çok isterim. Üniversite çok şiddetli bir mücadele yeridir. Çalışmalarımın gelişmesi için açık alanlar tutmaya çalışma konusunda çok zaman harcadım ve üniversitelerin neoliberal ve yönetsel dönüşümünün baskılarıyla karşı karşıya kaldığımda bu çok zor oldu.

Ancak bazı düşüncelerimizi geniş bir kitlenin anlayabileceği şekilde sunmak, insanların onları nasıl okuyabileceğini düşünmek ve kendi sonuçlarını çıkarmak gibi bir yükümlülüğümüz olduğunu da inanıyorum. Akademisyenlerin dünyayı herkesten daha iyi bildiğini sanmıyorum. Bana göre, birlikte çalıştığım sosyal kuruluşlar ne istediklerini ve ne yaptıklarını benden daha iyi biliyorlar ve benim işim onlara ne yapmaları gerektiğini söylemek değil. Bu fikir aklıma bile gelmedi. Ben ancak yaptıkları şeylerin kapitalizm içinde gerçekleşen şeylerle bağlantısını ya da yaptıkları şeylerle antikapitalist mücadele arasındaki ilişkileri bilmek istedikleri zaman faydalı olabilirim. Daha geniş pratikler ve sorunlarla ilgili olarak ne yaptıklarını anlamalarına yardımcı olabilirim. Akademik dünyada ekonominin nasıl çalıştığına ve politikanın nasıl uygulandığına dair bu genel bakışı geliştirmeye çalıştığımızı düşünüyorum ve bu bazen siyasi örgütler ve sosyal hareketler için yararlıdır. Bu nedenle, siyasi mücadele sürecinde akademik dünyada ilerici çalışma için açık alanları ve sosyal örgütlerle bağları korumamız gerektiğini düşünüyorum, böylece onlardan bir şeyler öğrenebiliriz ve onlar da bizden öğrensinsin.

Ancak eğitimin, özellikle de yükseköğretimin özelleştirilmesi eğilimi ile birlikte, bu alanı ve üniversite içindeki tartışmaları sürdürmek daha zor görünüyor.

Evet. Üniversite içinde bile hepimiz saldırıya uğruyoruz. Amerika Birleşik Devletleri'nde öğretimin büyük bir kısmı, kalıcı bir sözleşmesi olmayan ve korkunç mali koşullarda yaşayan insanlar tarafından yapılıyor. Üniversitelerde istihdam edilen birçok insanın yaşam koşulları için verilmesi gereken bir savaş var. Bu kolay bir durum değil ama ne yapabiliriz? Her yerde olduğu gibi örgütlenmeli ve savaşmalıyız.

Olumsuzlama yoluyla ütopyayı inşa etmek

Eğer “Komünist” doğru kelimeyse, komünist bir toplumla ilgili kişisel öngörünüz nedir?

Ütopik bir vizyon oluşturma'nın birkaç yolu vardır. Bence her zaman, öyle ya da böyle, ütopik bir vizyona sahip olmalıyız, yani gitmek istediğimiz bir yer olmalı -eninde sonunda oraya ulaşmasak ve aslında ulaşip ulaşmamak önemli olmasa da. Bir şeyleri değiştirmeye çalışan bir vizyonunuz varsa, şeyler bir yönde hareket ediyor demektir. Sabit bir modelim yok, 20 yıllık bir süreçte oluşturulan, “Umut Mekânları” adlı bir kitapta ütopik bir toplumu anlatan bir ek yazdım. Ve bence olumsuzlama yoluyla bir inşa yöntemine ihtiyacımız var. Kapitalizmin sevmediğimiz yönlerini, neyi reddedeceğimizi, mübadele değeri temelinde değil kullanım değeri temelinde çalışan bir toplumun nasıl görüneceğini, emeğin toplumsal iş bölümünün nasıl koordine edilebileceğini, herkesin kullanım değeri artığının garanti altına alınmasını ve tıkanıklık, kopukluk, eksiklik olmaması için tümüyle nasıl uygulanacağını anlamalıyız. Bunlar pratik sorunlardır.

Bu nedenle, bu tür fikirler üzerinde çalışabiliriz, olumsuzlama yoluyla inşa edebiliriz. Biz bunu piyasa aracılığıyla yapmak istemiyoruz, bunu başka bir şekilde, toplumsal iş bölümünü herkesin ihtiyacına göre örgütleyecek biçimde işçilerin iş birliğiyle yapmak istiyoruz. Teknolojinin yardımıyla girdileri ve çıktıları yeni bir şekilde koordine etme olasılığı var. Arjantin'deki bazı kurtarılmış fabrikalar artık bilgisayarlar aracılığıyla ağlara bağlanıyor ve girdi ve çıktı akışını birbirleriyle koordine etmeye başlayacak şekilde örgütleniyorlar, ancak bu, merkezi bir planlama değildir, merkezi planlayıcısı olmayan bir ağ olarak örgütlenmektedir. Teknolojinin bize bu soruları başka bir şekilde ele alma ve ilgili işçilerin üretim araçlarını kontrol ettiği, örgütlendiği ve üretken birlik içinde kendi kararlarını aldığı, birbirleriyle koordine olduğu, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için iletişim kurduğu ütopik bir vizyon inşa etmek için yeni fırsatlar sağladığını düşünüyorum.

hareketlilik, kriz, ütopya

Önbilgi

Mekân verili değildir, sürekli olarak üretilir, yeniden inşa edilir ve yeniden yapılandırılır. Fransız kent teorisyeni Henri Lefebvre'nin bu temel kavrayışına dayanarak Marksist coğrafyacı David Harvey, Marksist teoride bir mekânsal analizin geliştirilmesi ve teoriye dahil edilmesi üzerine odaklandı. Son kitabı *Sermaye Muamması*'nda, (2010) Karl Marx'ın bizi önceden uyardığı aynı yapısal çelişkilerin bir örneğini tasvir ederek, küresel finansal kriz üzerine önde gelen entelektüel yorumcularından biri haline geldi.²

1873'te, Jules Verne'in İngiliz asilzade Phileas Fogg'un dünyayı dolaşmak için bir bahsi kabul ettiği *Seksen Günde Devri Alem* adlı romanı yayınlandı. Britanya İmparatorluğu zirvedeyken onun bir portresi olan roman, hareketlilik ve modern ulaşım kültürünün bir kutlamasıydı.³ Dünya en azından bunu karşılayabilenler için ulaşılabilirdi. Bu tarihten on dört yıl önce, şimdi *Grundrisse* olarak bilinen bir dizi eskiz ve açıklama yazan Karl Marx, bu hareketlilik arayışını kapitalizm içinde “mekânın zaman tarafından yok edilmesine” yönelik yapısal bir itici güç olarak tanımladı: “Sermaye bir yanda ilişkilerin, yani mübadelenin önündeki tüm mekânsal engelleri yıkmaya ve kendi pazarı için tüm dünyayı

² “Mobility, Crisis, Utopia – An Interview with David Harvey”; Merijn Oudenampsen ve Miguel Robles-Duran; 14 Mayıs 2013.

³ Benzer bir tema, ilk bilimkurgu yazarlarından biri olarak kabul edilen Jules Verne'in diğer eserlerinde de mevcuttur. *De la Terre a la Lune*'de (Dünyadan Ay'a, 1865) uzay yolculuğu ve bunlar teknik gerçeklikler haline gelmeden çok önce *Vingt Mille Lieues sous les Mers*'de (Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, 1869) sualtı keşifleri hakkında yazmıştır.

fethetmeye çabalarken, diğer tarafta zaman ile bu mekânı yok etmeye, yani bir yerden başka bir yere hareket halinde geçirilen zamanı minimuma indirmeye çalışır. Bu nedenle, sermaye ne kadar gelişmişse, üzerinde dolaştığı ve dolaşımının mekânsal yörüngesini oluşturan pazar ne kadar genişse, pazarın daha da fazla genişlemesi ve mekânın zaman tarafından daha fazla yok edilmesi için o kadar çok çaba gösterir.”⁴

Günümüzde yaygın biçimde küreselleşme olarak adlandırılan şeyin erken bir aşamasında yazılan bu eskizlerde -yani küresel pazarların giderek daha fazla genişlemesi ve taşınan malların, insanların ve finansal sermayenin sürekli gelişen temposu ile karakterize edilmesi- Marx'ın kapitalizmin mekânsal dinamikleri hakkındaki yaptığı gözlemleri oldukça güncel hale getirmesi göze çarpmaktadır. Harvey'e göre rekabet yasaları, şirketleri ve devletleri, teknolojik yenilik kadar mekân ve zaman üzerinde üstün bir hakimiyet yoluyla avantaj elde etmeye yönlendirir. Sonuç olarak, kapitalist toplumların 'kolektif aklı', mekân ve zamanın fethi tarafından ele geçirilir, teknolojik ilerlemeye yönelik yarı-dini bir inancın sahip olduğu aynı nedenlerden dolayı bir hareketlilik fetişi ortaya çıkar: her ikisi de kapitalist yenilik ve büyüme için temeldir. Buna göre, Thomas Friedman'ın *The Earth is Flat* (2005) veya Rem Koolhaas'ın *S, M, L, XL* (1993)'deki kinetik seçkinlere övgüsü gibi yayınlarla temsil edilen hipermobilite kutlaması, son 150 yılda kapitalist modernitenin yapısal ve kalıcı bir mecazıdır.

Toplumdaki egemen hareketlilik görüşünün çoğunluk tarafından olumlu karşılanan doğasının aksine Harvey, daha karmaşık ve çelişkili bir tablo çizer. *Sermayenin Sınırları* (1999) adlı çalışmasında üzerinde durduğu merkezi kaygı, giderek artan sermaye birikiminin önündeki engellerdir. Önceki ekonomik döngüler boyunca biriken kâr nereye yeniden yatırılmalıdır? Bu sorunu çözme stratejilerinden biri,

⁴ Karl Marx, *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy*, 1993 (1859), s. 538-539.

küreselleşmenin son aşamasının ayrılmaz bir parçası olan ekonominin coğrafi genişlemesi ve yeniden yapılandırılması olan 'mekânsal sabit' olmuştur. Ekonomik krizler tarihinde ve mekânsal sabitin yayılmasıyla, inşa edilmiş çevreye daha uzun süre yatırılan “sabit sermaye” ile mevcut altyapıyı eskimiş duruma getiren, her zamankinden daha fazla genişleme ve hareketliliğe yönelen rekabetçi itici güç arasında kalıcı bir gerilim vardır. 19. yüzyıl Paris’inde Haussmann yönetimindeki bina yıkımlarından, Amerikan banliyölerinin savaş sonrası yeniden gelişimine, Çin’deki emlak patlamasına ve yeni inşa edilen şehirlerin bütünüyle gereksizliğine kadar, kapitalizm her zaman başka bir “sabit” arayışındadır. Bu dürtünün çılgınca ve irrasyonel doğası, ancak aşırı üretim ortaya çıktığında ve değer buharlaştığında şaşırtıcı bir şekilde netleşir. Kısa vadede finansal kriz büyük ölçüde kontrol altına alınmış ve önlenmiş gibi görünse de uzun vadede bileşik büyümeye yönelik bitmeyen iştahın ekolojik, toplumsal veya başka türlü sınırlarıyla karşılaşması kaçınılmazdır. Harvey’in çalışmalarının ağırlığı, mevcut olanın tanımlanmasına ve analizine odaklanır, ancak çalışmasının bir diğer önemli kısmı, ne olabileceğine dair spekülasyon arayış olmuştur. *Umut mekânları*’nda (2000) Harvey, bu ütopyik arayışlardan bazılarını geliştirir ve *Sermayenin Muamması*’nda dikkatli bir şekilde bu yolda ilerler: "Hiçbir şey kesin olmasa da şu an bulunduğumuz yer, büyük ve geniş kapsamlı alternatifler sorununun gitgide kayna- olarak yüzeye çıkacağı uzun bir sarsıntının yalnızca başlangıcı olabilir."⁵

Harvey'nin *Umut Mekânları*’nın sonundaki ütopyasında - kapitalizmin nihai krizinden sonraki yıllarda- beklediği şey, ilişkisel politik bedenlerin bir Devletin tasarlanmış sınırları dışında yavaş yavaş kendi kendine bir araya gelmesidir. Yeni teknolojinin çok daha yatay olarak örgütlenmiş bir toplumu teknik olarak mümkün kılacağını kabul eden Harvey, solun en eski hizipleşmesinin -yani 1871’de Paris Komünü sırasında

⁵ David Harvey, *The Enigma of Capital*, 2010, p. 225.

Marx ve Bakunin arasındaki şiddetli polemiklerin ortaya çıktığı anarşist ve Marksist gelenek arasındaki sorun- ötesinde bir siyaset hedefler. Harvey'nin ütöpik gündemi, ekolojik bir siyasi irade bütünlüğü içinde birlikte evrimleşmelerine izin veren dinamik ve karşılıklı yoğun ilişkiler dizisi inşa etmektir. Ortak determinizmlere düşmediğimizi kabul edersek, hareketi; günlük yaşam, toplumsal ilişkiler, üretim, teknolojiler, tasavvurlar ve doğayla ilişkimiz arasındaki etkileşimler tarafından radikal bir biçimde yeniden bir araya getirilen inişli çıkışlı bir bütün olarak kavramaya başladığımızda “yeni” olan gelecektir.⁶

Paul Virilio, “Hız ve Politika” (1977/1986) adlı eserinde hıza ilişkin bir sınıf ayrımının gelişinden bahseder. Hareketlilik, Rem Koolhaas'ın “kinetik seçkinler” dediği şey ile mahallelerinden nadiren çıkan banliyöler ve getto sakinleri arasında katmanlara ayrılmıştır. Çalışmanızda, kapitalistlerin mekân ve zaman üzerinde üstün bir haki-miyet elde etmeleri için bir rekabet gerekliliğinden bahsediyorsunuz, sizce hareketlilik nasıl yapılandırılıyor?

Bu konuda genelleme yapmak gerçekten zor çünkü göç etme motivasyonları genellikle çok çeşitlidir, bu aşırı belirlenmiş bir problem türüdür. Sınır ötesi hareketlilik ile iç hareketlilik arasındaki farkı unutmayın; çünkü bu çok önemli. Örneğin siz Çin’de bu kitlesel iç hareketliliği yaşadınız, yüz milyonlarca insan kırlardan şehirlere akın etti. Bu, elbette teşvik edilen bir göçmen akışıdır. Belli bir derecede itme ve belli bir

⁶ İlk olarak 2008’de *Human Geography* dergisinde yayınlanan “On the Deep Relevance in a Certain Footnote in Marx’s Capital” başlıklı kısa bir makalede Harvey, *Kapital*’in 1. cildinin 15. Bölümündeki 4. dipnottan türetilen altı ilişkisel kriter açısından sosyo-mekansal gelişmeyi ele alır: Bu noktalar şunlardır: 1) Doğayla ilişki, 2) Öngörülen teknolojik karışımlar, 3) Şehre yerleştirilecek üretim biçimleri, 4) Toplumsal ilişkilerin baskın biçimleri, 5) Günlük yaşamın nitelikleri, 6) Dünyanın zihinsel kavramları.

derecede çekim vardır. Sizin böyle bir fenomeniniz var, Avrupa Birliği'nin oluşumunda hareketliliğin sonuçlarına bakıyorsunuz, birdenbire Polonya'dan insanlar Heathrow çevresindeki otellere hizmet veriyor ve İrlanda homurdanıp dururken Litvanyalılar ise İrlanda barlarına gidiyor. Ama şimdi, kriz nedeniyle pek çok insan geri döndü. Dolayısıyla, çok farklı nedenlerden dolayı meydana gelen birçok akış vardır. Bununla birlikte, alt sınıflar arasında tabii ki başka ülkede çalışan insanların para aktarımı sorunu söz konusu; dünya çapında bu yönde bir para aktarım akışı çok büyüktür. Son birkaç yılda biraz azaldı ancak Meksika veya Ekvador'da gittiğinizde bazı köylerde bu durumla karşılaşabilirsiniz. Buradaki insanlar açıkçası hâlâ dışarıya çalışmaya giden birinin evlerine para yollamasıyla geçiniyorlar. Bununla ilgili sorunlardan biri, insanların yaşamak için sadece bu paraları kullanmasıdır. Umut, geri gönderilen paranın bir tür özerk gelişme için kaynak sağlaması olacaktır. Bildiğim kadarıyla, araştırmalar bunun çok fazla olmadığını gösteriyor.

Üst sınıfta, sürekli hareket eden insanlardan bu muazzam yeniden görevlendirmeye görebilirsiniz. Tipik olarak elde edilen şey, uluslararası burjuvazinin Şanghay'a ya da başka bir yere taşınmadan önce iki veya üç yıl boyunca duraklayabileceği Manhattan gibi şehirlerde bu tür getto benzeri yapıların olmasıdır. Orada başka bir şeyle birlikte tamamen farklı bir hareketlilik modeli bulunur. Daha önce toplumsal yeniden üretimin maliyetinin öneminden bahsetmiştim. Bu ülkede (ABD) doktor yetiştirmek çok pahalı. Bu alana giren çoğu insan, sonunda bir iş bulduklarında bile genellikle yaklaşık yarım milyon dolar borçlu hale geliyor. Bu borca sahip olmayan, Hindistan'dan tam nitelikli ve iyi eğitilmiş gelen birini işe alabilirsiniz. Hastaneler şu anda namlunun ucunda, bu yüzden giderek artan bir şekilde, bu genel giderleri içermeyen bir iş gücü kaynağı arıyorlar. Bu emek kaynağı ücretleri düşürebilir, öyle ki yarım milyon borcu olan Amerikalı, toplumsal vicdana sahip bir doktorun yapmak istemeyeceği, ancak göçün bir sonucu olarak kendini yapmak zorunda bulunduğu bir şey

olan özel danışmanlığa girmedikçe yeterli parayı alamayacağını anlar. Sonuçlar çok çeşitlidir ve özellikle 1970'lerden beri Amerika Birleşik Devletleri, eğitime yetersiz yatırım yapar çünkü başka yerlerden eğitilmiş insanlar alabilmektedir. Aslında bu, dünyanın geri kalanından gelen kaynakların mülksüzleştirilmesidir. Toplamda hiç de faydalı değildir. Buna katmanlar halinde bakılmalıdır, aynı zamanda Paris'teki banliyölere bakıldığında fiilen mekâna hapsolmuş ve gettolaşmış nüfusları görebiliriz. Bununla ilgili her türlü basit genellemeyi yaparken çok dikkatli olmalıyız.

Çalışmanızda, ekonomik sistemimizde krizlerin asla çözülmediğini, sadece hareket ettirildiğini yazıyorsunuz. Bunu yapmanın bir yolu, bankaların kayıtlarından hükümetlerin kayıtlarına doğru bir akışın olmasıdır. Ancak krizlerin çözümüne özel olarak mekânsal bir unsur hakkında yazıyorsunuz: “mekânsal sabit”: yani kapitalizmin henüz az gelişmiş alanlara doğru genişlemesi ve gelişmiş ekonomilerde yaşayamayan altyapıların "yaratıcı bir yıkım" biçimi. Mevcut bağlamda çalışırken mekânsal bir sabitlik var mı?

1980'lerde ve 1990'larda Amerika Birleşik Devletleri veya İngiltere gibi ülkelerde ortaya çıktığı şekliyle mekânsal sabit, daha çok terkedilmiş sanayisizleşmiş dünyayı parçalamakla ilgiliydi, dışa doğru genişlemekle değil, içeride yeniden inşa etmekle ilgiliydi: çatı katı dönüşümleri, kıyıları vb. Şu anda, ABD'nin yaşlanan altyapısı büyük bir yenileme gerektirecektir. Obama bunları yapmak istiyor ama tabii ki bunların hepsi Cumhuriyetçi sağcılar tarafından reddediliyor çünkü bu yola gitmek biraz Keynesçi olmayı beraberinde getirecektir. Bir dereceye kadar mantıkları, ekonomiyi şu anki çok yüksek işsizlik durumunda, ancak sermaye için de çok yüksek kar oranlarında tutabilirlerse, bir sonraki seçimlerde Obama'yı yok etme şanslarının çok yüksek olacağı yönündedir. Cumhuriyetçiler Obama'nın yüksek hızlı tren planını reddediyorlar, onun 55 milyar dolarlık altyapı planını reddettiler. Her türlü mekânsal yeniden yapılandırmayı reddediyorlar. Bu durumda

sermaye fazlası nereye gidecek? Her zaman nereye gittiye oraya, gelişmekte olan ekonomilere. Aslında şu anki endişelerden biri, yükselen ekonomilerde güçlü bir canlanma yaşamasının nedenlerinden biri, sermayenin dışarı akıyor olmasıdır. ABD borcunu finanse etmek için güçlü bir sermaye girişi olduğu gibi güçlü bir yatırım sermayesinin dışa akması da söz konusudur.

Finansal kriz meydana geldiğinde, yorumcular ve entelektüellerden, özellikle de solda duranlardan, kapitalizmin içsel çöküşü ve neoliberalizmin ideolojik patlaması hakkında birçok kıyamet senaryosu duyduk. Şimdi gazeteleri okurken, sistem tekrar rayına oturduğu hissi veriyor. Şu an neredeyiz, finansal krizin bir sonucu olarak meydana gelen dönüşümler nelerdir?

Bence kriz, teknik olarak bir, bir buçuk yıl önce bitti. Resmi olarak bu ülkede Haziran 2009'da bitmesi gerekiyordu. Çin dibe battı ve neredeyse bir yıl içinde geri çıktı. Mevcut krizin ekonomik bir mantığı yok ama çok büyük bir politik mantığı söz konusu. Bu politik mantık, başından beri iki biçimde var olmuştur. Birincisi, bankaları kurtardıkları ve sonra faturayı halka kestikleri 1982 Meksika borç krizi gibi olaylara geri dönebiliriz. Şimdi faturaları kesme zamanı, başka bir deyişle, hâlâ neoliberal yörüngeye sıkı sıkıya bağlıyız. İkincisi özellikle ABD ile ilgilidir, ancak bunlar İngiltere ve Avrupa'da da görülebilir. 1980'lerde Ronald Reagan, Sovyetler Birliği ile bir silahlanma yarışı ve ayrıca zenginlere yapılan büyük bir vergi kesintisi yoluyla ülkenin borcunu büyük bir biçimde artırdı. Bütçe direktörü bir noktada şöyle dedi: Bizim mantığımız, eğer borcumuzu arttırsak, o zaman bu borç durumu, sevilmeyen tüm sosyal programların peşinden gitmek için kullanılabilir şeklindeydi. Ve dedi ki bu bizim stratejimizdi. Şimdi küçük Bush ne yaptı? İçeri girdi ve tıpkı Reagan'ın yaptığı gibi zenginlerin vergilerini kesti. Seçtiği iki savaşa katıldı ve savaşlardan borcu artırarak çıktı. Yaptığı üçüncü şey, ilaç endüstrileri için büyük bir sübvansiyon olan Medicare ilaç aboneliği avantajına izin vermektir. O yıllarda

Dick Cheney durmadan şunları söyledi: Reagan bize bütçe açıklarının önemli olmadığını öğretti. Böylece bütçe açığı durumu, tüm sosyal programların peşinden gitmek için kullanılabilecek bir noktaya geldi. Yani kriz – parantez içinde – uzatıldı. İnsanlar işsizliğe odaklanmaktadır, ancak bugün kriz işsizlikle ilgili değildir, toplumsal yeniden üretimin maliyetini dışsallaştırmak için kullanılan borçla ilgilidir.

Burada bir çelişki var gibi görünüyor. Yeni bir kemer sıkma önlemi dalgası uygulanıyor, en açık örnek olarak Birleşik Krallık muhafazakarları tarafından sunulan Büyük Toplum fikirleriyle neoliberal gündemde bir canlanma var gibi görünüyor. Ama Sermayenin Muamması'nda siz, sermaye açısından en mantıklı tepkinin, etkili talebi artırmaya yönelik Keynesçi bir cevap olacağını söylüyorsunuz, çünkü krizin kökenlerini ilk olarak burada takip ettiniz. Bunun tersi oluyor. Son zamanlarda George Soros, Birleşik Krallık'taki kesintilerin ters teptiğini ve muhtemelen Birleşik Krallık'ı bir krize sürükleyeceğini söylüyor. Bu çelişkiyi biraz açar mısınız?

Her şeyden önce, hareket halinde olan Keynesyen bir proje var. Bu elbette Çin'dedir, ama aynı zamanda Brezilya ve Arjantin gibi büyüme oranının şu anda yüzde sekiz olduğu Latin Amerika'da ülkelerinde de vardır. Çin, durgunluktan çıkmak için Keynesyen taktikleri kullanıyor: geniş altyapı yatırım projeleri, yeni şehirler inşa etme, ücretlerin yükselmesine izin verme vs. gibi. Büyük bir Keynesyen olan küresel sermayenin bir yarısı bu, diğer tarafta ise Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa gibi farklı yöne giden yarısı var. Buradaki doğru soru, kimin çıkarına hizmet ettiği. Şirketler şu anda çok uzun zamandır elde ettiklerinden daha yüksek kâr oranları elde ediyor. Son derece iyi gidiyorlar. Çünkü kısmen yaygın işsizlik, istihdam edilen kişilerin ve yeni getirilen kişilerin neredeyse hiçbir faydası olmayan başka türlü sözleşmeye tabi olduğu iki kademeli bir çalışma sistemi denen şeyi uygulamalarına izin veriyor. Dolayısıyla, şu anda tekil kapitalistler için kâr oranı, hiç olmadığı kadar yüksek. Başka bir deyişle, şu anda Soros

gibi düşünen ve genel olarak kapitalizmi istikrara kavuşturmak açısından ihtiyaç duyulan siyaseti destekleyecek yeterli bir sermaye fraksiyonuna sahip değiller. İşletmenin oluşturduğu şey, çevreyle ilgili her türlü hükümet düzenlemesinden, onları herhangi bir toplumsal yeniden üretim maliyetini içselleştirmeye zorlayan her türlü müdahaleden her zaman nefret eden Koch kardeşler gibidir. Sonra başka fraksiyonlar da var: finans kapital şu anda çok mutlu, herhangi bir değişiklik görmek istemiyorlar. Marx, iş günü bölümünde bundan bahsederken, bireysel kapitalistlerin birbirleriyle rekabet halinde bir tufan sonrası siyaseti izlediğini (*après moi la deluge*) yazar.

Yeni iletişim teknolojileri ile Arap dünyasındaki ayaklanma arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Batı medyasının olaylarla ilgili haberlerinde Facebook ve Twitter modernitenin ve batılı özgürlüklerin göstergeleri haline gelirken, aynı zamanda batılı hükümetler, Mısır'daki gelişmeler karşısında oldukça ikircikliydi ve benzer şekilde Facebook ve Twitter'ın politikaları da bahsedilen biçimde olmaktan uzaktı. Teknolojiyi nasıl algılıyorsunuz ve ne ölçüde iktidara meydan okumak için gerçek olanaklar sunuyor?

Facebook ve Twitter'da hakkındaki bu aşırı vurgudan oldukça şüpheliyim. Buradaki gençlik hareketinin çok önemli bir parçası olduğunu ve belki de ayaklanmayı tetiklemiş olabileceğini kabul etsem de bunların bir araç olarak kullanıldığını düşünüyorum. Telefon ya da radyo geldiğinde olanlardan farklı olduğunu düşünmüyorum. Başka bir deyişle, tüm taraflar bunu kullanabilir ve bunun doğasında siyasi bir nitelik yoktur.

Meydandaki insanların fotoğraflarına bakarsanız, röportajları dinlerseniz, orta sınıf gençler değillerdi, bazıları vardı ama çoğu sıradan halktı. Ve genel olarak Kuzey Afrika'da, gıda maliyeti etrafında isyanlar ve ayaklanmalarla dolu bir tarih var. Bence birçok insan gıda maliyetinden dolayı meydana çıktı, Twitter yüzünden değil, soyut özgürlükler konusunda

çok endişeli değillerdi, devam eden tekel fiyatlandırmasından ve orada yeterli yiyecek olmamasından endişe duyuyorlardı. 2002 veya 2003'ten bu yana Mısır'da çok sayıda endüstriyel huzursuzluk yaşandı ve bunlar Mübarek dönemindeydi ve çoğu yasadışıydı. Belki bunları öğrenciler tetikledi, ama içerde patlamaya hazır başka hoşnutsuzluk kaynakları olmasaydı hiçbir yere gitmezdi. MSNBC muhabiri Richard Angle'dan çok ilginç bir yorum geldi. 15 yıl önce oraya yaşamaya gitti, 4 yıl boyunca Kahire'nin çok yoksul bir bölgesinde yaşadı ve dil öğrendi. Tetikleyicilerden biri olarak neyi gördüğü soruldu. Ve dedi ki: On beş yıl önce, tüm bu insanlarla birlikteyken çok yoksuldular, ama bir şekilde geçindiler ve hayatlarının bu olduğunu hissettiler. Şimdi, birinin sokağın hemen karşısında büyük bir malikane inşa ettiği gerçeği yüzlerine çarpıyor. Aniden muazzam zenginliğin belirtilerini gördüler. Ve daha yoksul olmasalar da eskisi kadar yoksullar: hizmetler yok ya da giderek azalıyor. Muhabir, toplumsal eşitsizliğin çok daha bariz hale geldiğini ve gün yüzüne çıktığını ve pek çok insan için bu hoşnutsuz tohumlarının ekildiğini söylüyor. Göreceli yoksunluktan bahseden bir hoşnutsuzluk teorisi var. Buna göre mutlak yoksunluk varsa, herkes yoksunsa devrim gerçekleşmez. Göreceli bir yoksunluk olduğunda, büyük bir hoşnutsuzluk yaşamanız çok daha olasıdır. Muhabir bu konuda oldukça açık sözlüydü ve onlar bu kadar zengin olurken ben nasıl oluyor da hâlâ bu kadar yoksulum diyen insanlarla konuşmuştu. Şimdi daha açık hale gelen bu sınıf karşıtlığı konusunda son on yılın işçi mücadeleleri için de aynı şey söylenebilir. Bütün bu unsurlar, orada yaşananların bir parçasıdır. Bunun tamamen Facebook ya da Twitter'dan kaynaklandığını söylemeden önce tüm bu şeylere bakılmalıdır.

Umut Mekânları adlı kitabınızda, kapitalizmden olası bir geçiş senaryosu üzerine varsayımlarda bulundunuz. Geriye dönüp baktığınızda gelecekle ilgili ütöpik varsayımlarınızı değiştirir miydiniz?

Geçiş için bir senaryo belirledim, şimdi başka bir senaryo yazabilirim ve buradaki ilginç soru, onu ne kadar değiştireceğim

olurdu. Bunun bir parçası olarak anti-kapitalist olmanın ne anlama geldiği ve kapitalizmin yerini nelerin alabileceği konusunda daha tutarlı düşünmeye başlıyorum. Yaptığım şeylerden biri, *Kapital*'in II. Cildinin ilk dört bölümünü ele almak ve bu dört bölümden ortaya çıkan sermaye tanımına bakmaktı. Marx bunun para olmadığını, çünkü paranın ancak alıp satmanıza yardımcı olabileceğini ve ayrıca ortalıkta sermayeyle ilgisi olmayan bir sürü para olduğunu söyler. Parayla ilgili diğer bir şey de dolaşım sürecinde kâr edip etmediğinizi açıkça görebileceğiniz tek aşama olmasıdır. Bu nedenle, paranın sermaye olduğuna dair bir fetiş inancı vardır. Marx'ın dilinde bu çok güçlüdür; parayı sermaye sandığınızda yanıldığınızı söyler. Sonra emek gücünün alınıp satılmasının sermayenin bir tanımı olup olmadığını sorar. Hayır, emeğin parayla mübadelesi baştan beri devam eder. Aslında bu, kapitalizmin yükselişi için paranın önkoşul olmasıdır. Devam ederek buna metalaştırma açısından bakabilir miyiz diye sorar. Cevap hayırdır, çünkü meta mübadelesi uzun süredir vardır. Sonra üretimden bahseder: Üretim bile değil, her şekilde olabilecek bir üretim. Verdiği sermaye tanımının, artı değer üretimine izin veren sermaye ile emek arasındaki toplumsal ilişki tanımı olduğunun farkına varırsınız. Daha sonra bu, *Grundrisse*'deki üretimin her şeyden üstün olduğunu, ancak bunun sadece fiziksel üretim değil, artı değer üretimi olduğunu söylediği pasajlara geri döner. Dolayısıyla eğer bir anti-kapitalist olmak istiyorsanız, emek ve sermaye arasındaki sınıf ilişkisini ve artı değer üretimini ortadan kaldırmaya kendinizi adanrsınız. Anti-kapitalist gündemin çekirdeği budur. Peki yerini ne alacaktır? İlginçtir ki *Kapital*'in hiçbir yerinde Marx, Devletin bunu yapması gerektiğini söylemez. Emekçilerin birliği olduğunu söyler. Aslında o, işçilerin denetimi, işçilerin özerkliği ve izleyecekleri rotaya birlikte karar verme tarafında yer alır. Daha sonra tüm bunların tarihine bakılabilir. Bu fikir her yerde vardır ve bunu çağdaş fabrikalarda da görürüz. Bunu sosyalist projenin çekirdeği olarak ele almanın iyi yanlarından biri geniş bir onaylamaya sahip olma imkanındır. Örneğin bir ülkede bunun iyi bir fikir olup olmadığıyla ilgili bir anket

düzenleseniz, muhtemelen %70'lik bir onay oranı elde edersiniz. Şikago'daki Windows Cumhuriyeti'nden insanların oturdukları ve fabrikalarını devraldıkları ve herkesin "evet!" demesi gibi. Devlet yönetimi üstlendiğinde alınamayacak muazzam bir popüler tepki alınır. Yapmamız gereken şeyin özü budur. Bu, *Kapital*'de birkaç kez hayali biçimde kendini gösterir. İronik bir şekilde Proudhon'un bulunduğu yerden çok uzakta da değildir. Marx, bazı insanlar konusunda paranoyak olabiliyordu ve bu konuda da biraz paranoyaklaştığı söylenebilir, örneğin Proudhon'un söylediği her şeyi gözden düşürmek için aşırıya kaçmıştır vs. Bu nedenle, birleşmiş emekçiler kavramını çok fazla dile getirmek konusunda fazlasıyla gergindi, çünkü muhtemelen Proudhon'la karıştırılacaktı. Yine bu hat, karşılıklı yardımlaşma ve anarşist gelenek gibi kavramlara uzanacaktır. Bunu bu geleneğe entegre etmek, üretim araçlarının devlet kontrolünde olmasını savunmaktan çok daha kolaydır.

kapitalizmin coğrafyası, şehirleri politik olarak anlamak ve emperyalizmlerin yer değiştirmesi üzerine

Küreselleşme üzerine yapılan popüler söylenti, genellikle Uluslararası İlişkilerde 'konum'u önemsiz gibi gösteriyor. İktidar sorunlarına mekânsal bir yaklaşımın öncülerinden biri, kentsel coğrafya tartışmalarıyla dünya çapında tanınan ve kentleşme ile eşitsizlik arasındaki ilişkiye vurgulayan David Harvey'dir. Bu Konuşmada Harvey - diğerlerinin yanı sıra - kapitalist diyalektik dinamiklerini ve iktidarın bölgesel mantığını ortaya seriyor, şehirlerin neden Uluslararası İlişkiler'de analiz edilmesi gerektiğini ve mevcut küresel süreçleri kavramak için farklı analiz düzeylerinin neden gerekli olduğunu açıklıyor.⁷

Size göre mevcut Uluslararası İlişkiler alanındaki en büyük zorluk ya da esas tartışma nedir? Ve bu zorluğa ya da tartışmaya karşı sizin konumunuz ya da cevabınız ne olur?

David Harvey: Bence esas zorluk, siyasi iktidarın bölgeselliği ile sermaye birikiminin mekânsallığı arasındaki ilişkiyi "doğru" bir şekilde teorize etmektir. Bu ifadeyi açıklığa kavuşturmak için, bu ilgili süreçlerin doğasını araştırmak gerekir. Örneğin, sermaye akışları nelerdir? Mekânda ve zamanda sürekli hareket eden sermayedir ve bu nedenle neredeyse moleküler bir tür akış ya da hareket oluşturur. Şimdi, dünyayı

⁷ “David Harvey on the Geography of Capitalism, Understanding Cities as Politics and Shifting Imperialisms”; <http://www.theory-talks.org/2008/10/theory-talk-20-david-harvey.html>; Theory Talk #20: David Harvey; 9 Ekim 2008.

farklı iktidar ve karar verici yapılara sahip bölgesel bloklara bölünmüş olarak düşündüğünüz zaman bu durum, uyguladığınız teorik aygıtla oldukça çelişir. İktidarın bölgesel mantığı ile kapitalist iktidar mantığı arasındaki gerilim, şu anda dünyayı kasıp kavuran mevcut finansal krizde gördüğümüz gibi inanılmazdır.

Bu iki mantık hakkında nasıl düşüneceğimi kendi kendime bulmaya çalıştım ama cevaplarımın her zaman doğru olmadığını biliyorum, ama bence bu sorun üzerinde çok daha ciddi bir tartışma yapmamız gerekiyor. Aldığım pozisyonun bir tarafı, kapitalist iktidar mantığını bölgesel olarak düşünmememiz gerektiğidir. Ya da "küreselleşme" diye bir şey olduğunu düşünme eğilimi vardır -kim bilir nerede var olan soyut bir güç. Aslında kapitalist iktidar mantığı, şehirler, bölgesel iş bölümleri ve devletler gibi her zaman bölgesel konfigürasyonlar yaratır. Dolayısıyla kapitalizmin açık bir coğrafi boyutu ve etkisi söz konusudur, ancak bu, sürekli değişmektedir. Örneğin, sanayileşme tarihine bakınca İngiliz Sanayi Devrimi'nden bu yana bir kentleşme modeli ve şimdi Çin'e doğru giden bir emek akışını görürüz. Dolayısıyla, siyasi iktidarın sabit bölgesel mantığının aksine kapitalizmin mantığı mekânsız değildir. Bu, daha ziyade, biri sermaye birikimine, diğeri ise "devlet aygıtı" olarak bilinen bölgesel konfigürasyonlar aracılığıyla nüfus yönetimine dahil olan iki farklı mekânsallık kavrayışı ve mantığı arasındaki bir çatışmadır.

Şu anda Uluslararası İlişkiler'de bulunduğunuz yere nasıl geldiniz?

Benim için aydınlanma anı, 60'ların sonları ve 70'lerin başında, çalıştığım alan olan niceliksel coğrafyanın, Vietnam'da politik olarak neler olduğunu ya da 72 ve 75 krizinde ekonomik olarak neler olup bittiğini kavrayamadığımı anladığımda ortaya çıktı. Karl Marx'ın çalışmalarını okurken bu gerçekler hakkında düşünmenin bir yolunu buldum: İlk defa olup bitenleri anlamlandırmama gerçekten yardımcı olan bir şey bulduğumu düşündüm. Ancak, istediğim kadar mantıklı gelmedi çünkü Marx'ın çalışması çok da coğrafi değildi. Bir bakıma, aslında hayatımın geri kalanını coğrafyayı Marx'a getirmek

için harcadım. Ancak ilk başta, Marx hakkında yazmak ne akademik ne de politik olarak mümkündü, bu yüzden oldukça örtülü bir şekilde yazmak gerekiyordu. Bu nedenle örneğin, 1944'te *Büyük Dönüşüm*'ü yazan ve elbette aynı sorunlarla ilgilenen Karl Polanyi'nin yazılarına dönmek zorunda kaldım. Ayrıca, Fransa'da Henri Lefebvre ve Manuel Castells gibi Marx'la çalışma konusunda benden çok ileride olan birçok insan olduğunu kabul etmem gerekiyordu. O dönemde Paris'e gitme nedenlerimden biri de buydu.

Bir öğrencinin Uluslararası İlişkiler konusunda uzmanlaşması ya da dünyayı küresel bir şekilde anlaması için neye ihtiyacı vardır?

Öğrenciler için temel şeylerden biri, bir yazar ya da metin hakkındaki önyargılarını bir kenara bırakıp basitçe onu *okumaktır* - yani, metnin sizinle konuşmasına ve metinle açık bir diyalog kurmaya izin vermektir. Örneğin, Marx'ın *Kapital*'ini okumak açısından, bu sadece anti-Marksist olmaktan vazgeçmek anlamına gelmez, aynı zamanda olası *a priori* heyecanı da içerir. Ne okuduğunuz önemli değildir, ancak onları son derece dikkatli bir şekilde okursanız ve “Ustanın sözlerini taramak” yerine onları gerçekten okursanız iyi olur. Bunu yapabilirseniz, açık ve yaratıcı bir duruşla, gerçek dünyada olup bitenleri analiz ettiğinizde muhtemelen okuduklarınızı hayata geçirebilirsiniz ve böylece dünyaya dair yeni açıklamalar ortaya çıkarabilir ve benim kuşağıma emekli olma zamanının geldiğini söyleyebilirsiniz.

Önemli olan ve öğrencilerde pek çok soru sorulmasına neden olan bir diğer şey de çalışmanın nesnesidir. Pek çok öğrenci teorik konuları hayatlarının başlarında araştırmak ister ve bence yüksek lisans veya doktora tezlerinin somut ve spesifik gerçek dünya problemleriyle ilgili olması iyi bir gelenektir, çünkü yalnızca gerçek dünyadaki sorunlar analiz edilirken teorinin önemli kaynakları ve değeri bulunur.

Uluslararası ilişkiler uzmanları, esas olarak sizin “iktidarın bölgesel mantığı” olarak adlandırdığınız şeye odaklanırlar; bunun yanında, bir de “kapitalist iktidar

mantığı"nı ayırt ediyorsunuz. Bununla ne demek istediğini açıklayabilir misiniz?

Herhangi bir anda iktidarın bölgesel mantığının sınırları tanımlanmıştır ve siyasi iktidar bu sınırlar içinde yönetilir. Kapitalist iktidar mantığı oldukça basittir, eğer param varsa ve ondan çoksa, onu nereye koyacağım? Onu dolaşıma sokarım, insanlar benim için onu yönetir (umarım çok iyi yapıyorlardır) ve sonra param örneğin Çin'e gider, herhangi bir sınır olmaksızın dünyanın diğer bölgelerine akar. Özellikle sermaye kontrollerinin kaldırıldığı 70'lerden bu yana bu böyledir ve aslında devletin para akışını kontrol etmeye çalışmaktan vazgeçtiği anlamına gelir. Bu olaydan sonra devletler, dünyanın dört bir yanında dönen bu sermayenin bir kısmını kapmaya çalışma ilkesi etrafında kendilerini örgütlemeye çalışmak zorundadır. Bu ilke için harika bir metafor vardır. Güneydoğu Asya'daki yerli halk, kendi toprakları üzerinde uçan uçakları görür ve buna 'Kargo Kültü' (*Cargo Cult*) adını verir. Bu uçaklar değerli mallar taşır ancak bu malları teslim etmek için iniş pistlerine ihtiyaçları vardır ve bu olduğunda yerli halk, uçağın iniş yapması ümidiyle pirinç tarlalarına hava şeritleri inşa etmeye başlar. Devletler ve şehirler, vergileri, düzenlemeleri keserek, insan sermayesi yaratarak, vb. sermaye akışlarını çekmek söz konusu olduğunda büyük ölçüde aynı şekilde davranırlar. Bunu yapmazlarsa, ekonomileri darmadağın olur.

Yine de devletin sermayeden tamamen ayrıldığını ima etmek istemiyorum, çünkü örneğin Federal Rezerv, para politikasını şekillendirmede hâlâ güçlü bir rol oynuyor, böylece sermaye akışları üzerinde belirli bir siyasi etki uygulanıyor. Dolayısıyla iki mantık diyalektik olarak birbiriyle ilişkilidir.

Kentleşmeyi inceleme konusunda ünlü bir akademisyensiniz. Neden şehir? Uluslararası İlişkiler alanında çalışan akademisyenler, analizlerine neyi dahil etmedikleri için bazı şeyleri gözden geçiriyor?

Her şeyden önce süreçlerle, özellikle de kentleşmeyle ilgilieniyorum. Şehir bir 'şey' iken, kentleşme bir süreçtir. Şehrin kenarında durmaz ve gerçekten daha genel olarak eşitsiz

coğrafi gelişim süreçleriyle ilgilidir. Şehirleri görmezden gelme ve devleti faillığe sahip tek varlık olarak görme eğilimi sorunludur. Elbette BM'de oy kullanmak eyaletlere bağlıdır ve bu bana göre en iyi çözüm gibi görünmektedir. Ancak finansal akışlar açısından, örneğin, New York ve Londra arasında ABD ve İngiltere arasında olduğundan daha yoğun bir faaliyet vardır. Ve mevcut krizde gördüğümüz gibi, bu iki şehirde olup bitenler dünyanın geri kalanı için kritik önemdedir. Hareket eden 'Birleşik Devletler' değildir, belirli şehirlerdeki belirli bir grup insandır. Ülkenin geri kalanının, kendi ekonomisinin geleceğine hatta dünyanın geri kalanı üzerinde karar verme konusunda çok az rolü vardır. ABD'nin geri kalanı, bu süreçte özne olmaktan çok nesnedir, işsiz kalmakta ya da haczedilmektedir. Dolayısıyla, Londra ve New York arasındaki ilişkiden bahsetmek, ait oldukları devletler arasındaki ilişkiden bahsetmek kadar önemlidir. Sadece devletlere odaklanan akademisyenler, bu krizin gelişmesi karşısında şaşkına dönecekler, çünkü yalnızca devletlerarası dinamiklere bakarak anlaşılamayacak önemli şeyler olmaktadır.

Şehir, çalışmalarınızda bir mücadele arenasıdır. Mücadele ne hakkındadır?

Olumlu bir kayda göre, şehirler sürekli olarak yenilikleri keşfetme ve bunları uygulamaya koyma yeteneğine sahiptir. Şehirler sürekli değişir, bu da içinde yaşadığımız süreçleri olumsuz olsa bile -örneğin şu anda yaşadığımız şehirlerin esasen sermaye birikim süreçlerinin sonucu olduğu gerçeği- incelemeyi heyecanlandırır. Buna eşlik eden olumsuz eğilimler, mutenalaştırma (soylulaştırma), mülkiyeti geliştirme dalgaları ve şehirlerin giderek daha yüksek sınıflar için yerler olarak şekillenmesi anlamına gelen inşaatın artan “yüksek sonsuzluğu”dur. Neyse ki, yaşadıkları şehirleri yaratan süreçlerle mücadelede eden ve hoşlanmayan insanlar var. Bu kentsel direniş hareketleri sorar: Neden sermaye birikimine dahil olan bu insanlar şehri benim suretim ve çıkarımla değil de kendi sureti ve çıkarlarıyla şekillendirebiliyorlar? Her yerde insanlar popüler, mutenalaştırma karşıtı bir mücadele içindeler. Ve bu kulağa muhteşem gelse de -ki öyledir- düşünülen çok daha 'normal'dir. Küçük bir park veya arabasız bir Pazar günü

için yerel süpermarketinizin önünde yapacağınız talepler de bu hareketin bir parçasıdır. Şehir bir mücadele alanıdır. Şehri kim oluşturacak? Nasıl oluşturacak? Hangi süreçlerle? Bir şehirde yaşayan herkes, aktif olarak katılmaktan çekimser olsa bile bu mücadelenin içindedir.

Bu mücadelenin etkilerine bir örnek, şehir plancılarının yaşam tarzımız üzerindeki muazzam etkisinde bulunabilir. Örneğin, Paris'i olduğu gibi olmaktan çıkaran, bulvarlarıyla 'modern' bir şehir olarak yeniden inşa eden ve böylece Fransa'daki yeni yaşam biçimini belirleyen İkinci İmparatorluk Fransa'sından Georges-Eugène Haussman'ı ele alın ya da ABD'nin banliyöleşmesine tek başına ilham veren ve böylece tüm toplumsal ve politik sonuçlarıyla mevcut Amerikan yaşam tarzına güçlü bir şekilde katkıda bulunan "usta bir inşaatçı" olan Robert Moses.

Bu yüzden benim savaşımla, büyük meblağlarda parayı elden çıkardıkları için kendilerine uygun projelerde yer alabilen ayrıcalıklılara karşı olacaktır; bu, yalnızca kendi hayatlarını değil, aynı zamanda “şehir” olarak adlandırılan mekânsal birliktelikte tesadüfen yaşayan herkesin hayatını da etkiler. Kentsel toplumsal hareketler her şehirde vardır ve gerçek ve önemli bir faillığe sahiptir.

Uluslararası ilişkiler alanında çalışan birçok akademisyen için şehir, öncelikle egemenliğin başlıca birimleri olarak devletlerin tarihsel bir selefi olarak kabul edilir ve bazı akademisyenler ise şimdi “bölge”yi başka bir yönetim düzeyi olarak buna dahil ediyor. Bu görüşle aranız nasıl?

Bir şey sormak istiyorum: Devlet nedir? Devlet oluşumu nasıl gerçekleşti? Devleti sürdürme ve onu doğal bir şey olarak görme eğilimi varken, yönetim, bir yandan onu yaratan ve diğer yandan onu zayıflatan süreçlere bağlıdır. Devletler de tıpkı şehirler gibi süreçlerdir. Elbette, bir kez bölgesel bir konfigürasyon oluşturulduğunda ve bunun etrafına, göçü ve sermaye akışlarını yöneten yasal duvarlar ördüğünüzde, dolayısıyla yaratıldığı ve oluşturulduğu süreci etkileyebilecek bir kurum yaratırsınız. Bu, devletler bir kurum olarak başarılı

olsa da gücün her zaman istikrarsız, hatta devletin içinde olduğu anlamına gelir. Daha da ilginç olanı, sınıf gücünün etkisini nasıl ve hangi ölçekte kullanabileceğidir. Bu tür süreçleri anlamak için coğrafyacıların dediği gibi "ölçek atlamak" gerekir.

Örneğin Margaret Thatcher, iktidara geldiğinde kendini çok güçlü sosyalist belediyelerle karşı karşıya buldu - buna karşılık olarak belediye yönetimine kökünden son verdi. Bu da İngiliz hükümetinde kaos yarattı ve şimdi yeni bir tür bölgesel hükümet konfigürasyonu yaratmaya çalışıyorlar. Muhafazakârlar bunu daha önce Büyük Londra Konseyi kurarak denediler, ancak burada büyük ironi, Margaret Thatcher'ın Konseyi kaldırmaya karar vermesi üzerine Ken Livingstone'un kazanmasıydı. Bu, bu tür süreçlerin diyalektiğini, kimin çıkarlarının üstün geleceğini belirlemek için devam eden yoğun mücadeleyi gösterir. Ve bu tür bir mücadele her düzeyde devam eder, sınıf aktörleri; şehir, eyalet veya bölge olsun, uygun görünür.

Avrupa Birliği, benim için neoliberal bir ajandanın geçici sonucudur. Sermayeyle birlikte çalışacak daha büyük bir coğrafi birlik istediler ve aldılar. Mevcut krizde, Avrupalı politikacıların hepsi siyasi entegrasyon olmadığını, sadece ekonomik olduğunu kabul eder, bu yüzden krizi ulusal olarak yönetemezler. Avrupa Merkez Bankası, enflasyonla mücadele etmekle görevlendirilmiştir (örneğin işsizlikle değil), şu anda güçlü bir aktördür ve bölgesel olana değil, kapitalist bir iktidar mantığına hizmet eder.

İsveç başka bir örnektir: oradaki burjuva kapitalist sınıflar, İsveç'i neoliberal ama bağımsız bir devlete dönüştürmek istedi. Bu projeye karşı çok fazla iç direnç olduğunu anladıklarında, İsveç'in Avrupa'nın bir parçası haline gelmesini desteklemeye karar verdiler, bu da onlara başka bir siyasi sahnede hareket ederek iç direnci aşacak biçimde esasen istediklerini verdi, yani neoliberal bir İsveç'i.

Hangi ölçekte yönetiyorsunuz ve neden? Eyaletler arası seviyenin neden yeterli olmadığına bir başka örnek, endüstriyel atıkların nereye düştüğünü ifade eden 'asit birikimi'dir.

Londra şehri, bir noktada daha yüksek duman yığınları inşa ederek bilinen sisinden kurtulmaya karar verdi. Daha sonra İsveçliler, bu asit yağmurunun bilinen göllerinin ekosistemini yok ettiğini öğrendi. O zaman şu soru ortaya çıkar: İngiltere, İsveç'te olanlardan sorumlu mudur? Eğer öyleyse, sorun (ve İngiliz çözümü) mevcut yönetim ölçeğini aşar ve bu sorunlarla başa çıkmanın başka bir yolunun bulunması gerekir. Bu, farklı ölçeklerde yeni sorunlar etrafında şekillenen yeni uluslararası ilişkiler yaratır. Mevcut finansal kriz, içinde bulunduğumuz 'ölçek atlaması' açısından bir örnektir, çünkü tek gerçek aktörler dünya çapındaki merkez bankacılarıdır - ulusal meclislerin söyleyecek hiçbir şeyleri yoktur ve merkez bankacılarının onlara en uygun çözüm olarak sunduğu şeyleri yapmaları yeterlidir. Merkez bankacıları diktatördür çünkü karar vermeleri üzerinde herhangi bir demokrasi kontrolü ya da kısıtlaması yoktur. Ulus devletler neler olup bittiğini kabullenmek istemiyor gibi görünüyor, bu yüzden güçsüzler. Bana göre, çevre hareketi şu anda çok seviyeli yönetim ile nasıl çalışılacağını anlayan hareketlerden biridir, çünkü yerel bir ekolojik sorun neredeyse her zaman küresel dinamiklerle ilişkilidir. Ve yerel yönetimler, ulus-devletler ve uluslararası kurumlarla aynı şekilde başa çıkabilecek gibi görünürler.

Marksist "sınıf" kavramından birkaç kez bahsettiniz. Günümüzde 'sınıflar' nasıl kavramsallaştırılmalıdır?

Her şeyden önce "sınıf" bir kavram değil, bir süreçtir. 70'lerden bu yana, toplum ve ekonomi arasındaki ilişkinin yeniden yapılandırılması sürecindeyiz ve bununla birlikte sınıflar da değişiyor. Belirli bir sınıfın parçası olan birini belirli bir zamanda tanımlamak için, bireyin sermaye birikiminin dinamikleri açısından nerede durduğuna bakmak gerekir - ve çoğu insan muğlak konumlara sahiptir: Örneğin şu anda gelişmiş bir kapitalist ülkedeki bir bankada emekli maaşınız varsa, emekliliğinizi kaybetmekten korkarsınız. O halde çıkarınız sistemin canlanmasındadır. Öte yandan, 'mülksüzleştirme yoluyla birikim' dediğim şeyin de mağduru olursunuz: devlet, şirketler, ya da kim olursa olsun, bireylerden sürekli bir şeyler alır. Artık normalleşen bir örneğe bakalım; herhangi bir kimse, Londra'da tek başına 'alışveriş yapar': yiyeceklerini

seçer, onları kontrol eder, ödeme yapar vs. Yani her biri müşteri tarafından yapılır. Elli yıl önce, her şey bakkal tarafından yapıldı. Böylece müşteri daha çok zaman harcarken şirket daha az iş gücü harcar. Bu, sınıfların sürekli hareket halinde olduğu ve çoğu bireyin yaşamları boyunca nadiren tek bir çıkarı yansıttığı anlamına gelir. Dolayısıyla sınıf siyaseti, çoğumuzun sahip olduğu ikircikli konumları tanımakla, sermaye birikim süreçlerini nasıl ve ne şekilde kontrol etmek istediğimizi tartışmakla ilgilidir.

Mevcut finansal kriz, 'Amerikan İmparatorluğu'nun çöküşünün bir belirtisi olarak yorumlanabilir mi?

Hemen hemen hiçbir konuda katılmadığım John Gray, haklı olarak bu olayın Sovyetler Birliği'nin çöküşü kadar önemli olduğunu belirtti. Bu krizin emperyalizm yapısı içinde Amerikan hegemonyasına çok ciddi bir darbe vurduğuna şüphe yok. Yani, birden çok emperyalizm vardır ve her zaman olmuştur: Avrupa, Amerika, Japonya ve Çinli vs - bu örtülü imparatorlukların hırsları, rakiplerinden birinin aşırı gücü tarafından bastırılabilir, ancak her zaman oradadırlar ve çatışır. Ve şu anda uluslararası emperyalist sistemde yeni bir dengeye, ekonomik bir terim benimsenirse bir tür “yapısal uyum”a doğru bir kaymanın ortasındayız. Başka bir deyişle 50'li ve 60'lı yıllarda var olan açık bir Amerikan emperyalist kapitalist merkez, yavaş yavaş sorgulandı ve finanslar krizler tarafından zayıflatıldı. Artık bu mono-emperyalizmin son noktasına yaklaşıyoruz. Ancak bu, hiç de iyi bir şey olmayabilir, çünkü emperyalizmler arasındaki çok kutuplu rekabet, tarihin de kanıtladığı gibi çok fazla zarara neden olabilir. Açık bir güç merkezi olduğunda, olacaklardan hoşlanmayabilirsiniz, ancak en azından bunların nerede olduğunu ve kimin sorumlu olduğunu bilirsiniz. Ama potansiyel olarak birbiriyle çatışan çoklu iktidar konfigürasyonları ile mesajlar kolayca manipüle edilebilir ve sistemdeki gerilim yükselirken iş birliği azalır. Önümüzdeki 15-20 yıl içinde dünya hızla ve kökten biçimde değişecektir.

Son soru. Bir noktada Oxford'da "Mackinder profesörü"ydünüz. "Doğu Avrupa'yı yöneten, Heartland'i

yönetir diye ünlü bir ifadesi olan Klasik jeopolitik düşünür Halford John Mackinder'ın çalışmalarının günümüzdeki değeri nedir? Heartland'i yöneten Dünya Adası'nı kim yönetiyor? Dünya Adası'na kim hükmediyor?

Mackinder. Alıntınızın gösterdiği gibi, siyaseti coğrafyaya ilk bağlayanlardan biriydi ve bunun için ona borçluyuz. Bununla birlikte Mackinder, çalışmalarını bölgesel iktidar mantığının hizmetine sunan birinin çok açık bir örneğidir. Ne de olsa, azalan İngiliz hegemonyasıyla ilgilenen bir İngiliz politikacıydı: Britanya İmparatorluğu'na yönelik azalan sermaye akışları bağlamında Mackinder, sermaye akışlarını kontrol etmek için coğrafi hakimiyet mantığına dayanan bir jeopolitik teori tasarladı. Bunun yanında Mackinder, aynı zamanda trajik bir figürdür, çünkü seçtiğiniz alıntı hem onun en büyük korkusu hem de Almanya'nın en büyük hayaliydi ve Doğu Avrupa'yı fethetmelerinin rasyonelleştirilmesi ve ilhamının bir parçasını oluşturdu.

Mackinder'ın çalışmasında, korunması gereken bir sermaye mantığı olduğu, Batı'yı diğerlerine karşı ve İngiltere'yi Batı'ya karşı güvenceye almak zorunda olduğu konusunda halihazırda çekingen bir kabul vardır. Bu nedenle Samuel Huntington gibi düşünürler için ilham kaynağı oluşturur. Ve onun çalışmalarını tamamen önemsemesem de anlatımının netliği ile güçlü devletlerin gerçekten ne istediğinin çok açık bir örneğini temsil eder- ki bu, dünya siyasetini anlamak için kişinin anlaması gereken bir şeydir.

kapitalizmin çelişkileri

David Harvey, New York Şehir Üniversitesi (CUNY) Graduate Center'da antropoloji ve coğrafya profesörüdür. Marx'ın "Kapital"i üzerine 40 yılı aşkın bir süredir dersler vermektedir ve Marx'ın magnum opus'u için iki ciltlik bir "El Kitabı"nın da yazarıdır. "Kapital"in bu "yakın okuması", Harvey'in videolarını internette yayınladığı 13 derslik bir seriye dayanmaktadır.

Harvey bu söyleşinin yapıldığı sırada "On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu" kitabını yayınladı. Kitap, Marx'ın periyodik krizin kapitalist ekonomilere özgü olduğu yönündeki bir görüşünden yola çıkıyor ve mevcut tarihsel konjonktüre ilişkin bir analiz sunmaya çalışıyor. Harvey ile geçen hafta Londra'da konuştum.⁸

Kitabın başında, diğer birçok düşünür gibi siz de kapitalizmin en son krizi olan 2008 küresel mali krizinde olağandışı bir şeyler olduğunu gözlemliyorsunuz. “Şimdiye kadar neyin yanlış olduğuna dair birbiriyle yarışan teşhisler ve işleri yoluna koymak için önerilerin çoğalmasa gerekirdi” diye yazıyorsunuz. “Şaşırtıcı olan yeni düşünce ya da politikaların azlığıdır.” Sizce bunun nedeni nedir?

David Harvey: Bir hipoteze göre, şu anda sınıf gücünün muazzam yoğunlaşması, onların [kapitalist sınıfın] neden yeni bir düşünce görmek isteyecekleri sorusunu gündeme getiriyor. Bu durum ekonomi için yıkıcı olsa da, daha fazla servet ve güç toplama kapasiteleri için yıkıcı olmak zorunda değil. Yani her şeyin olduğu gibi kalmasında çıkarları var. İlginç

⁸ “The contradictions of capitalism: an interview with David Harvey”; Jonathan Derbyshire; <http://www.prospectmagazine.co.uk/blogs/jonathan-derbyshire/the-contradictions-of-capitalism-an-interview-with-david-harvey>; 11 Nisan 2014.

olan şu ki, 1930'larda da her şeyin olduğu gibi kalması yönünde bir çıkar söz konusuydu, ancak bu çıkar Roosevelt, Keynesyen düşünce ve benzerleri tarafından bastırıldı.

1930'larda düşüncenin merkezinde yer alan toplam talep sorunu, Marksist açıdan bir gerçekleşme sorunudur. İnsanlar bu soruyu yanıtladıktan sonra bir üretim sorunuyla karşılaştılar ve bu sorun da monetarizm ve arz yönlü iktisat tarafından yanıtlandı. Ve şu anda dünya, kemer sıkma politikalarında daha da ileri gitmek isteyen arz yanlıları ile Keynesyen çizgiyi benimseyen diğerleri -Çin, Türkiye ve gelişmekte olan ekonomilerin çoğu- arasında bölünmüş durumda. Ancak görünen o ki sadece iki cevap var - "üçüncü bir yol" yok. Dolayısıyla, kapitalizmin sınırları içerisinde olasılıklar sınırlıdır. Başka bir yanıt bulabilmenin tek yolu kapitalizmin dışına çıkmaktır ve elbette kimse bunu duymak istemez!

Bununla birlikte, kitapta kapitalist sınıf içinde, entelektüel sınıf içinde, kapitalizmin "çelişkileri" dediğiniz şeyin yarattığı tehdidi kabul eden unsurlar olduğunu kabul ediyorsunuz. Kayda değer bir örnek, eşitsizlik sorununun tartışılmasıdır.

Occupy hareketini bu yeni tartışmayı başlattığı için takdir ediyorum. şu anda New York'ta selefinden tamamen farklı ve eşitsizlik konusunda elinden geleni yapacağını söyleyen bir belediye başkanına sahip olmamız, bu konuşma değişikliği Occupy hareketinin ortaya çıkardığı bir şey. İlginçtir ki "yüzde bir "den bahsettiğinizde herkes neden bahsettiğinizi biliyor. Yüzde bir konusu artık gündemde ve Thomas Piketty'nin *Capital in the Twenty-First Century* (Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital) kitabındaki gibi çalışmalarla derinlik kazanmış durumda. Joseph Stiglitz'in de eşitsizlik üzerine bir kitabı var ve diğer birçok ekonomist de bu konudan bahsediyor. IMF bile artık eşitsizlik belli bir düzeye ulaştığında ortaya çıkan bir tehlike olduğunu söylüyor.

Obama bile söylüyor!

Ama önce Occupy yapmasaydı Obama bunu söylemeyecekti. Ama bu konuda kim bir şey yapıyor ve gerçekte ne şekilde değiştiriliyor? Gerçek politikalara baktığınızda,

bunların eşitsizlikleri derinleştirdiğini görüyorsunuz. Aktif politikalar ve aktif yeniden dağıtım açısından [sorunun] retorik bir kabulü var, ancak siyasi bir kabul yok.

Occupy'dan bahsediyorsunuz. Kitapta, ağırlıklı olarak özgürlükçü ve devlet karşıtı olarak gördüğünüz "radikal solun kalıntıları" olarak tanımladığınız şeye oldukça eleştirel yaklaşıyorsunuz.

Kaba ve hazır bir kuralım var: her egemen üretim tarzı ve onun siyasi eklemlenmesi kendi muhalefatinin biçimini yaratır. Büyük fabrikaların ve büyük şirketlerin -General Motors, Ford ve benzerleri- işçi hareketine ve sosyal demokrat siyasi partilere dayanan bir muhalefet yaratması gibi, tüm bunların parçalanması ve şu anda içinde bulunduğumuz durum, iddialarını dile getirmek için yalnızca belirli dilleri kullanabilen bu tür dağınık bir muhalefet yarattı. Sol, söylediklerinin çoğunun derinlemesine muhalif olmaktan ziyade neoliberal etikle tutarlı olduğunu anlamadı. Solda gördüğünüz devletçilik karşıtlığının bir kısmı artık şirket sermayesinin devletçilik karşıtlığına kilitlenmiş durumda. Solda "Bir adım geri atalım ve resme bir bütün olarak bakalım" diyen çok fazla düşünce olmadığı için çok endişeliyim. Umarım kitabım bu konuşmanın yapılmasına katkıda bulunabilir.

Kitap ilginç bir yerde bitiyor - bir program gibi bir şeyle, "siyasi praksis için 17 fikir". Ancak sorulmayan şey, muhtemelen az önce söylediklerinizde ima edilmiş olsa da, böyle bir programı gerçekleştirmek için uygun aracın ne olabileceği sorusudur. Bunu nerede bulacağımız belli değil.

Kabul etmemiz gereken şeylerden biri de yeni bir siyaset yapma biçiminin ortaya çıkmakta olduğudur. Şu anda, büyük ölçüde spontane, geçici, gönüllülük esasına dayalı ve kurumsallaşma konusunda belli bir isteksizliğe sahip. Nasıl kurumsallaşabileceği bence ucu açık bir soru. Ve benim buna bir cevabım yok. Yine de bunu yapmak zorunda olduğu açık. Ancak ortaya çıkan yeni siyasi partiler var – örneğin Yunanistan'da Syriza. Beni endişelendiren şey, kitapta kitlesel yabancılaşma durumu olarak tanımladığım şeyin büyük ölçüde sağ

tarafından kullanılıyor olması. Dolayısıyla Sol'un, hem sağa dönüşe direnmek hem de dışarıdaki hoşnutsuzluğun çoğunu yakalamak ve neo-faşist bir yön yerine ilerici bir yöne taşımak için kendimizi siyasi bir güç olarak nasıl kurumsallaştıracakımız sorusunu ele alması aciliyet arz ediyor.

Kitabı “kapitalizmin” değil “sermayenin” çelişkilerini çözme girişimi olarak tanımlıyorsunuz. Bu ayrımı açıklayabilir misiniz?

Bu benim Marx okumamdan geliyor. Genellikle Marx'ın bir şekilde kapitalizmin bu bütüncül anlayışını yarattığı düşünülür, ancak aslında bunu hiç yapmadı. Politik ekonomiye çok bağlı kaldı ve argümanlarını kapitalist bir ekonominin ekonomik motorunun çalışma şekliyle sınırladı. Ekonomik motoru izole ederseniz, o ekonomideki sorunların neler olabileceğini görebilirsiniz. Bu, kapitalist bir toplumda başka türlü sorunlar olmadığı anlamına gelmez – açıkça ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, jeopolitik sorunlar da vardır. Ancak [ben daha dar bir soruyla ilgileniyordum]: bu sermaye birikimi motoru nasıl çalışıyor? 2007/8'deki patlamadan bu yana motorda bir sorun olduğu oldukça açık. Bu nedenle, neyin yanlış olduğunu incelemek daha geniş bir politikaya doğru atılmış bir adımdır. Bu ekonomik motorun oldukça karmaşık olduğu ortaya çıktı. Ve Marx, çelişki ve kriz oluşumu gibi fikirler aracılığıyla bu ekonomik motoru anlamanın bir yolunu sağlamıştır.

Bir başka tanım sorusu: sermaye nedir?

Sermaye, daha fazla para elde etmek için paranın kullanıldığı bir süreçtir. Ancak sadece para hakkında konuşurken dikkatli olmalısınız çünkü Marx'ta değer ve para arasında, kitapta da belirttiğim gibi, karmaşık bir ilişki vardır. Değer, daha fazla değer yaratma ve sahiplenme arayışıdır; süreç budur. Ancak bu süreç farklı biçimler alır - para biçimi, mallar ve metalar, üretim süreçleri, toprak. Yani fiziksel, şey benzeri tezahürleri vardır, ancak temelde bir şey değil, bir süreçtir.

Kitaptaki merkezi analitik kategori olan "çelişki" kavramına dönelim. Kapitalist bir ekonominin maruz kalabileceği dışsal şoklar (örneğin savaşlar) ile sizin anladığınız anlamda

Çelişkiler arasında bir ayırım yapıyorsunuz. Yani, tanım ge-
reği, çelişkiler kapitalist sisteme içsel mi?

Evet. Eğer üretim tarzını yeniden tasarlamak istiyorsanız,
o zaman i çelişkilerin ortaya çıkardığı soruları yanıtlamanız
gerekir.

**"Temel", "hareketli" ve "tehlikeli" olarak adlandırdı-
ğiniz üç çelişki sınıfı tanımlıyorsunuz. İlk kategoriyle baş-
layalım: temel çelişkileri temel yapan nedir?**

Kapitalizmle ve kapitalist üretim tarzıyla nerede karşıla-
şırsanız karşılaşın, bu çelişkileri iş başında bulursunuz. Dola-
yısıyla herhangi bir ekonomide - ister günümüz Çin'ine, ister
şili'ye ya da ABD'ye bakalım - örneğın kullanım değeri ve
değışim değeri sorunu her zaman var olacaktır. Ekonomik
motorun nasıl kurulduğunun kalıcı özellikleri olan bazı eliş-
kiler vardır. Bir de zaman içinde sürekli değışen bazıları var.
Bu yüzden nispeten kalıcı olanlarla çok daha dinamik olanları
birbirinden ayırmak istedim.

Bazı temel çelişkiler diğerlerinden daha mı temel? Kitapla
ilgili çarpıcı şeylerden biri, analitik çerevenizdeki her şeyin
nihayetinde değışim değeri ile kullanım değeri arasındaki ayır-
ımdan kaynaklanıyor gibi görünmesi.

Analizin başlangıç noktası bu. Marx'ın analizine nereden
başlayacağını bulmak için çok zaman harcaması ve en evren-
sel başlangıç noktası olduğu için buradan başlamaya karar
vermesi beni etkiledi. Ama beni etkileyen şey - ki uzun za-
mandır Marx üzerinde çalışıyorum - çelişkilerinin birbiriyle
ne kadar yakından bağlantılı olduğuıdu. Örneğın, kullanım
değeri ile değışim değeri arasındaki ayırımın özel mülkiyet ve
devlet hakkında bir şeyler varsaydığını fark ediyorsunuz.

Temel elişkilerinizden bir diğerı de "özel mülkiyet ve ka-
pitalist devlet" arasındaki çelişkidir. Yani, bireysel mülkiyet
hakları ile devletin zorlayıcı gücü arasındaki gerilim ya da e-
lişki. şimdi, Robert Nozick gibi liberal, Locke'cu gelenek
içinde yetişmiş birinin bunun bir çelişki olmadığını söyledi-
ğini hayal edebilirsiniz. Aksine, "minimal" devletin rolü sa-
dece özel mülkiyeti korumaktır.

Çelişkiler hakkında söylediğim şeylerden biri de çelişkilerin her zaman gizli olduğudur. Yani bir çelişkinin varlığı mutlaka krize yol açmaz. Sadece belirli koşullar altında ortaya çıkar. Dolayısıyla "gece bekçisi" bir devletin tek yaptığı şeyin özel mülkiyeti korumak olduğu fikrini teorik olarak inşa etmek mümkündür. Ancak biliyoruz ki gece bekçisi bir devlet aslında bundan çok daha fazlasını yapmak zorundadır. Piyasada kontrol edilmesi gereken dışsalılıklar vardır, sağlanması gereken kamu yararları vardır - dolayısıyla çok geçmeden devlet sadece sözleşme ve özel mülkiyet haklarının yasal çerçevesini belirlemekten başka her türlü şeye karışmak zorunda kalır.

Kapitalizm ve demokrasi arasında zorunlu bir bağlantının olduğunu reddediyorsunuz. Nedenini açıklayabilir misiniz?

Demokrasi meselesi büyük ölçüde tanımlara bağlıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde sözde demokrasimiz var, ancak bunun biraz maskaralık olduğu açık - bu paranın iktidarına dayanan bir demokrasi, halkın iktidarına değil. Bana göre, 1970'lerden bu yana Yüksek Mahkeme, siyasi sürecin para gücü tarafından yozlaştırılmasını yasallaştırdı.

Devlet gücünün son kriz ve sonrasında, özellikle de Avro Bölgesi borç krizi sırasında merkeze taşınan bir yönü var, o da merkez bankalarının gücü. Sizce "kurtarma paketi" döneminde merkez bankalarının işlevi önemli bir şekilde değişti mi?

Kesinlikle değişti. Merkez bankacılığının tarihi başlı başına son derece ilginç. Federal Rezerv'in kriz sırasında yaptıklarının herhangi bir yasal dayanağı olduğundan emin değilim. Öte yandan Avrupa Merkez Bankası, Marx'ın 1844 tarihli Banka Yasası'ndan bahsederken bahsettiği ve ona göre İngiltere'deki 1847-8 krizini genişletme ve derinleştirme etkisine sahip olan klasik bir vakadır. Ancak her iki durumda da, Fed ve ECB'de, gördüğümüz şey büyük kurumların bir tür koltuk ayarlaması ve ancak olaydan sonra gerekçelendirilebilecek politikaların ortaya çıkmasıdır. Yani merkez bankası cephesinde kesinlikle bir hareketlilik var.

Kitapta tekrar tekrar döndüğünüz bir kavram var, o da metalaştırma.

Sermaye meta üretimi ile ilgilidir. Eğer metalaştırılmamış bir arazi varsa, o zaman sermaye bu arazide dolaşamaz. Sermayenin bir yol bulmasının en kolay yollarından biri, devletin bir özelleştirme sistemi kurmasıdır, hatta hayali bir şeyi özelleştirecek kadar. Örneğin karbon ticaretini ele alalım: kirlilik haklarının ticareti, atmosferdeki karbondioksit hacmi vb. açısından çok gerçek etkileri olan kurgusal metalar oluşturma mükemmel bir örneğidir. Daha önce hiç olmayan piyasalar yaratmak, tarihsel olarak sermayenin genişleme yollarından biridir.

Bu alanda Karl Polanyi'nin çalışmalarından büyük ölçüde etkilendiniz, değil mi? Özellikle de başyapıtı *Büyük Dönüşüm*'den.

Polanyi bir Marksist değildi, ancak Marx gibi o da toprak, emek ve sermayenin bildiğimiz anlamda meta olmadığını, ancak bir meta biçimine büründüklerini anladı.

Kitabın en etkileyici, hatta dokunaklı denilebilecek yönlerinden biri, metalaşmanın insani maliyetlerini, özellikle de daha önce para ilişkisinin bir parçası olmayan insan deneyimi alanlarının metalaşmasını anlatmanız. Bu sizin "evrensel yabancılaşma" dediğiniz şeyle bağlantılı. Bununla ne demek istiyorsunuz?

Sermayenin üretkenliği artırarak, işlerin zihinsel yönünü ortadan kaldırarak emeği, onun gücünü azaltmak için sürekli mücadele ettiği bir dünyada yaşıyoruz. Bu tür bir toplumda yaşadığımızda, işyerinde ne yaptıkları göz önüne alındığında, herhangi birinin hayatlarında herhangi bir anlama nasıl sahip olabileceği sorusu ortaya çıkıyor. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri nüfusunun yüzde 70'i ya işe gitmekten nefret ediyor ya da yaptıkları işe karşı tamamen kayıtsız. Bu tür bir dünyada insanlar kendilerine iş deneyimine dayanmayan bir kimlik bulmak zorundadır. Eğer durum buysa, o zaman ne tür bir kimlik üstlenebilecekleri sorusu ortaya çıkıyor. Cevaplardan biri de tüketimdir. O zaman da çok az anlamlı işin olduğu bir

dünyada anlam yokluğunu telafi etmeye çalışan bir tür akılsız tüketicilik ortaya çıkıyor. Politikacıların daha fazla istihdam yaratmamız gerektiğini söylediklerini duyduğumda çok sinirleniyorum. Ama ne tür işler?

Yabancılaşma, bence, olanaklarımızın tanımladığından çok farklı biri olma kapasitesine ve gücüne sahip olduğumuz hissinden kaynaklanıyor. O zaman şu soru ortaya çıkıyor: Siyasi güç başka olasılıkların yaratılmasına ne derece duyarlı? İnsanlar siyasi partilere bakıyor ve "Orada hiçbir şey yok" diyor. Dolayısıyla siyasi sürece karşı bir yabancılaşma var, bu da seçimlere katılımın düşmesiyle kendini gösteriyor, meta kültürüne karşı bir yabancılaşma var, bu da farklı türden bir özgürlük özlemi yaratıyor. Dünyanın dört bir yanında gördüğümüz periyodik patlamalar -İstanbul'daki Gezi Parkı, Brezilya'daki protestolar, 2011'de Londra'daki ayaklanmalar- yabancılaşmanın olumlu bir siyasi güç haline gelip gelemeyeceği sorusunu akla getiriyor. Cevabım evet, böyle bir ihtimal var ama bu ihtimal siyasi partilerde ya da hareketlerde yok. Occupy hareketinin veya İspanya'daki Indignados'un harekete geçirmeye çalıştığı şekilde bunun unsurlarını gördünüz, ancak bu geçici; önemli bir şeye dönüşmedi. Bununla birlikte, muhalif kültürel alanlarda çok fazla hareketlilik var; orada bazı umutların kaynağı olan hareket halinde bir şeyler var.

"Tehlikeli" çelişkileri tartışırken, bana Marx'ın tarihsel materyalizminin bir versiyonu gibi görünen bir şey öneriyorsunuz. Yani, Marx'ın yaptığı gibi, şimdinin geleceğe gebe olduğunu düşünüyorsunuz, ancak bunu kaçınılmazlıkçı bir şekilde yorumlamıyorsunuz - ve aslında Marx'ın kendisinin de bunu böyle yorumladığını düşünüyorsunuz, değil mi?

Hayır. Marx'ın sermayenin kendi çelişkilerinin ağırlığı altında çökeceğini söylediğini ve mekanik bir kapitalist kriz teorisine sahip olduğunu düşünen insanlar var. Ama ben bunu söylediği bir yer bulamıyorum! Söylediği şey, krizlerin temelde çelişkilerin yattığı ve krizlerin fırsat anları olduğudur. Ayrıca insanların kendi tarihlerini yaratabileceklerini, ancak bunu kendi seçtikleri koşullar altında yapmadıklarını

söylemiştir. Yani bana göre, özgürlükçü olmasa da, insanların kolektif olarak işleri başka bir yöne değil de başka bir yöne götürmeye karar verebileceklerini söyleyen bir Marx var. Marx ütöpik sosyalizmi eleştiriyordu çünkü nerede olduğunuzla ilgilenmediğini düşünüyordu. Marx, nerede olduğunuzu analiz etmeniz, elinizde ne olduğunu görmeniz ve ardından kökten farklı bir şey inşa etmeye çalışmanız gerektiğini söylüyordu.

ø

umut mekânları ve şehir hakkı

Kapital Birinci Cilt dersleriniz harikaydı ve İkinci Cilt'i sabırsızlıkla bekliyorum. Arjantin'deyken üzerinde çalıştınız mı?⁹

David Harvey: İkinci Cilt oldukça zorluydu. Gitmeden önce kayıtları yaptık ve Arjantin'deyken yazılı versiyonu üzerinde çalışıyordum.

Sizi orada tatil yapmaya ve şehirden uzaklaşmaya iten şey neydi?

Eşimin ailesi orada olduğu için kısmen bir aile ziyaretiydi. Burada küçük bir araziye sahipler. Pek iyi durumda değiller ve gidip yardım edebileceğimi düşündüm. Ama aynı zamanda çok güzel bir yer. Son yirmi beş yıldır neredeyse her yıl, en az bir ay boyunca orada kalıyorum. Şehir hayatından güzel bir geri çekilme oluyor. Bu seferki sadece biraz daha uzun sürdü.

Güney Amerika'dayken Şili'ye gidip neler olup bittiğini görmek için bir şansınız oldu mu?

Evet, çok heyecan verici bir ziyaretti. Şili öğrenci hareketinde neler olup bittiği hakkında o sıralarda Occupy hakkında bildiğimden çok daha fazla şey öğrendim. Bence Şili öğrenci hareketinin daha iyi bilinmemesi bazı açılardan oldukça üzücüdür. Ne yaptıkları, nasıl yaptıkları, bundan doğan siyasi bilinç ve örgütlenme biçimleri, bana göre örnek teşkil etmese de ciddi anlamda bakmaya ve öykünmeye değer gibi geliyor.

Asi Şehirler'de, Güney Amerika ve ABD'deki şehir hakkı kampanyalarını kavrama şekliniz, kentleşme süreçleri üzerinde demokratik kontrole sahip olmamız gerektiği fikrine dayanıyor gibi görünüyor.

⁹ "Interview with David Harvey"; Matt Mahon; <http://www.thewhiteinterview.org/interviews/interview-with-david-harvey/>; Temmuz 2012.

Şehir hakkı argümanı, kısmen Amerika Birleşik Devletleri'nde bir şehir hakkı hareketinin gelişmesiyle bağlantılıydı. Bu toplumsal hareketlerle diyaloga giren ben ve Peter Marcuse gibi diğerlerinin kavrayışıydı. Hareketin kabul ettiği şey, bireysel kaygılarının -ister evsizlik, ister mutenalaştırma ya da gençlere yönelik polis şiddeti olsun- bir tür şemsiye örgütlenme biçimine sahip olması gerektiği ve bu yüzden şehir hakkını seçtiler. Ben ise aralarında var olan ortak noktaları bulmaya çalışıyordum.

Şehir hakkı kuramsallaştırmanız, neden bir insan hakkı olarak çerçeveleniyor?

Çünkü şehir hakkında konuşmanın avantajı - ve bazı dezavantajları vardır - ikonografik bir tarihi ve imgesi olmasıdır. Genellikle ütöpic arzuların ve ütöpic düşüncenin odak noktasıdır. Ütopyalarla ilgili alternatif şehir tasarımlarının uzun bir tarihi vardır. Yani şehir hakkında konuşmanın avantajlarından biri, her zaman var olandan başka bir şey yapmaya çalışmakla ilgili olmasıdır. Ve sonra şu soru ortaya çıkar; neden şu anda var olandan başka bir şey yapmak istiyorsunuz? Şehir hakkı hareketinin tamamen kabul ettiğini düşündüğüm basit cevap, sermayenin şehri oluşturduğu ama bunu kendi suretinden yaptığıdır. Bu, yeterli yaşam koşullarına uygun bir şehir değildir. O halde, benim 'boş gösteren' olarak adlandırdığım şeyi nasıl ele alacağız, her yere kat mülkiyeti ve ofis alanları koymak isteyen sermaye ve kapitalist geliştiricilerin ona verdiği anlamın dışında onu nasıl bir anlamla doldurabileceğiz?

Şehre atıfta bulunurken, elbette, onu alternatif şehirlerin ve ütöpic hayallerin uzun tarihinin arka planına karşı konumlandıracağız. Yani, şehir hakkını ele alıp onu çok insani bir hak olarak tanımlamanın avantajı budur. Nasıl bir şehir oluşturmak istediğimiz, nasıl bir insan olmak istediğimizden ayrı tutulamaz. Çünkü aslında kapitalist kentleşme rejimi altında dönüştüğümüz insanları gerçekten sevmiyoruz.

Şehir hayatı gibi müsterek olarak ürettiğimiz şeylerde hepimizin ortak bir mülkiyete sahip olması gerektiği fikri aynı şekilde kullanılabilir mi?

Müşterekler, bir şehrin neyle ilgili olduğunun bir parçasıdır. Çok heterojen bir insan kitlesinin ortak bir politikaya nasıl ulaşabileceği ile ilgili olduğu için, şehir fikrinin belirli bir avantajı olduğunu düşünüyorum. Bu zorunluluğun mutlak olarak müşterekler literatüründen çıktığını düşünmüyorum.

Görünüşe göre çalışmayı ve proletaryayı neyin oluşturduğuna dair oldukça heterojen bir anlayıştan, geleneksel sanayileşmiş fabrika işçisi anlayışından yola çıkıyorsunuz.

Evet. Bana göre fabrikalar ortadan kalktıkça, şehirler giderek daha çok mücadelenin odağı haline geldi. O halde soru şudur: şehri kim üretiyor? Şehri kim koruyor? Şehri kim ayakta tutuyor? Şehri üreten ve şehri ayakta tutan tüm insanların şehir üzerinde haklara ve politik bir sese sahip olması gerektiğini söylerseniz, o zaman şehri, işçi sınıfının kim olduğuna dair tamamen farklı bir kavrayış etrafında politik mücadelenin odağı olarak bulursunuz. Tarihsel olarak bakarsanız – örneğin bir Dickens romanlarına – ve çalışan karakterlere bakarsanız, onlar aslında fabrika işçisi değillerdir. Hepsi kentsel bir yaşam sürdüren insanlardır. Ve aslında onlar, on doku-zuncu yüzyılda bile çoğunluk halindedir. Örneğin ev içi hizmet işçileri son derece önemliydi ve şu an daha da önemliler.

Ev içi hizmet işçileri nasıl örgütlenir? Tarihsel değişimin faili olabilecek bir proleter gücün parçası olabilirler mi? Şehir hakkı ittifakında yer alan örgütlerden biri de ev içi hizmet işçileri ittifakıydı. Dolayısıyla New York City'deki ev içi hizmet işçileri, şehir hakkı mücadelesinin neyle ilgili olacağının çok önemli bir parçasıdır.

Emek aracılığıyla doğrudan değer üreten çalışma ile şehirde değerine el koyulan müşterekler arasında ne kadar bir ayırım yapıyorsunuz?

Marx, ulaşım faaliyetinin değer ürettiğini savunur. Londra'da dolaştığını gördüğünüz tüm nakliye kamyonları aslında değer ve dolayısıyla artı değer üretir. Şu an, teslimat işçilerini geleneksel bir proletarya olarak düşünmüyoruz. Çok farklı şeyler ama en az fabrikalardaki işçiler kadar değer ve artı değer üretiyorlar. Ve sabit sermayenin bakım işçileri, yani

Londra'da yapı iskele kurup tekrar indiren tüm insanlar, aslında değer üretiyorlar. Geleneksel Marksist anlamda bile kimin gerçekten üretken bir işçi olduğu hakkında yeniden düşünmemiz gerekecektir.

Kentsel bağlamda, değer üretme arzusunun olmadığı –örneğin eski sanayi bölgelerindeki sanat işçilerini düşünüyorum, aynı şekilde belirli bir sokak hayatı biçimi üreten göçmen toplulukları– ancak her zaman el koyulma tehdidi altında olan kültürel üretim biçimleri vardır.

Evet, şeylerin alınıp metalaştırıldığı mülksüzleştirme yoluyla birikim sürecine çok vurgu yaptım. Tarihin, sanat nesnelerinin ve geri kalan her şeyin büyük ölçüde metalaştırılmasını görüyoruz. İnsanlar son derece canlı bir kentsel mahalle yaratabilir ve sonra birden müteahhitlerin gelip evler almaya ve onları yüksek fiyata satmaya başladığını görebilirler. Çünkü başkalarının yarattığı bu canlı mahallede yaşamak harikadır değil mi? Bu müştereklere el koymadır. Bu el koyma ve mülksüzleştirme yoluyla birikim eylemlerinin kentte yaygın olduğunu düşünüyorum.

Mülksüzleştirme yoluyla birikime karşı bir mücadele, üretim sürecinde el konulan emeğe karşı bir mücadele kadar, politik bir hareketin merkezinde olmalıdır. Bu, çok daha geniş bir siyasi mücadelenin parçasıdır. Bir bütün olarak bir araya gelmesi gerekenlerin hepsi şehir hayatının içindedir. Şehirde, neredeyse her gün, tüm bu sömürü ve baskı biçimlerini yaşıyoruz.

İnsanların mülksüzleştirmeye karşı örgütlenme biçimi, ya Newham'daki Carpenter'ın mülkü gibi doğrudan tehdit altında olan bir topluluğun reaktif bir savunması olarak ya da Occupy hareketi gibi daha spekülatif bir şekilde kutuplaşmış görünüyor.

Daha proaktif bir yol, evet. Kentsel durumlardaki birçok mücadelenin etrafındaki sorunlardan biri, yapılmakta olan bir şeye, kapatılan bir şeye tepki vermeleridir. Şehir hakkı hareketi etrafında yeniden ortaya çıkmaya başlayan şey, sadece duruma tepki göstermenin yeterli olmadığının kabul

edilmesiydi. Misyonlarından biri, alternatif bir kentleşme projesinin nasıl görünebileceği ve ne tür stratejilerin izlenebileceği konusunda bir platform oluşturmaktı. Örneğin, sadece kamusal alanların özelleştirilmesini önlemek yeterli değildi. Yapmamız gereken, giderek daha fazla kamusal eylem alanı açmak için agresif bir kampanya yürütmektir. Ayrıca, onları devlet tarafından düzenlenen kamusal alanlar olarak değil, meclislere ve ortak siyasi aktivizme uygun olacak alanlar olarak ele almaktır.

Bu yüzden şehir hakkı, kendimizi politik olarak ifade etme hakkımız olduğunu söyleyen birçok mücadele için faydalı bir başlangıç noktasıdır diye düşünüyorum. Sonra, şu söylenebilir; 'Pekala, bunu nerede yapabiliriz? Paternoster Meydanı'na giremiyoruz, burası özelleştirilmiş kamusal alan. Nereye gidebiliriz? Pekala, St Paul's'ün merdivenlerine gitmemiz gerekecek. O zaman, aslında izin almakla ilgili birtakım saçmalıklara girmeksizin siyasi eylemde bulunabileceğiniz neredeyse hiçbir kamusal alan olmadığını fark ediyorsunuz. Siyasi bir varlık olmak için izin almam gerekiyor mu? Demek istediğim, bunun bir şekilde yanlış olduğudur. Bence bunu ne kadar çok insan görürse, politik aktivizmin bu reaktif, savunmacı mod yerine bu proaktif moda girdiğini görme ihtimalimiz o kadar artıyor.

Olimpiyatlar gibi olayların, şehrin militarizasyonu ve sözde kamusal alanın kontrolünü vurguladığı gibi şeyler konusunda ne düşünüyorsunuz?

Olimpiyatların müteahhitler için büyük projeler olma konusunda uzun bir geçmişi var. Bu daha sonra popülasyonları ortadan kaldırmak için bir bahane verir. Roma Olimpiyatları, Montreal Olimpiyatları'nın uzun bir tarihi söz konusudur ve çok sayıda yerinden edilme yaşanır. Ama olimpiyatlarla ilgili çok ilginç olan bir diğer şey, her zaman temelinde borçla finanse ediliyor olmalarıdır. Bu, büyük bir harcamayı haklı çıkarmak için harika bir yoldur ve bunun sonucunda kaç şehrin derin finansal sıkıntıya girdiğine bakmak çok ilginçtir. Yunanistan'ın şu anda içinde bulunduğu sorunun tesadüf olmadığını söylemek için bazı nedenler vardır. Çünkü Olimpiyatlar

orada sahnelenmiştir. Şu anda boş olan tüm bu stadyumları inşa etmiş olmaları ve aktif olarak kullandıktan iki haftadan sonra hiçbir işe yaramamaları, kısmen borçluluk durumunun nedenleri arasındadır.

Bolivya'daki El Alto'da yaşananları asi şehir örgütlenmesinin iyi bir pratiği olarak önerdiniz. Bu örnek, o şehrin coğrafi özelliklerine ve ticaret yollarının kontrolüne bağlı olan bir şey mi?

Bir şehirde meydana gelen bir isyana bakıldığında zaman, onunla ilgili her zaman çok fazla coğrafi özgünlük olduğunu düşünüyorum. El Alto kesinlikle avantaja sahipti. La Paz'a giden dört ana yoldan üçünü kontrol ediyordu ve bu yüzden onları kestiğinde bunu yapacak güce sahip oldu. Ama bu neoliberalizmin paradokslarından biridir. Esasen El Alto, kendi başına bırakıldı, bu nedenle mahalle derneklerinde çok fazla gayri resmi yönetim oldu ve belediye yönetimi son derece zayıftı. Burjuvazi kötü temsil ediliyordu, çünkü El Alto esasen La Paz'da yaşamayı göze alamayan insanların ya da kovulmuş ama La Paz'a giremeyen kırsal grupların ya da işini kaybetmiş madencilerin ve bunun gibi insanların sığınağıydı. Tüm bu sebeplerden dolayı çok özeldi.

Kısmen yatay, kısmen dikey, kısmen lider, kısmen hesap verebilir özellikleri barındıran bu organizasyonun, çok ilginç formların bir karışımı olduğunu düşünüyorum. Şunu demek istemiyorum; pekâlâ, bunun benzerini New York'ta yapabilirim vs. Ama en azından bu tarzı başka yerlerde de taklit edebilirim. Ve elbette bu, kentsel hareketlerin büyük ölçüde kültürel tarihe ve kültürel geleneğe bağlı olduğu bir durumdur. Fransızlar, İngiltere'de göremeyeceğiniz bir ruhla çıkıp gösterilerini yapabilirler.

Yani her zaman belirlilik vardır. Tartıştığım şeylerden biri, aslında nasıl bir araya geldiklerini ve çalıştıklarını görmek için bu örnekleri yeterince incelemediğimizdir. Suriye'de Humus gibi bir şehirde ne oldu? Şimdi, daha çok Paris Komünü'ne benzeyen bir örnekle karşılaşıyorsunuz. Humus'un büyük ölçüde devrimci ruhunun muhalefet ruhunu besleyen bir yer olduğu açıktı, ama elbette, bir kez ordu tarafından

kuşatıldığında, fark gözetmeksizin bir şekilde bombalanabilir ve sadece ezilebilirdi ve hem de çok şiddetli bir şekilde. Dolayısıyla tarihe bakmak, çok daha fazlası için yapmamız gereken bir şey.

Bizim için en erişilebilir olan hareket, Occupy hareketidir. Genel olarak destekliyorsunuz, ancak başarılarının ne olduğu ve nerede eksik olduğu konusunda da oldukça dikkatlisiniz.

Öncelikle bu oluşmakta olan bir hareket. Kalıcı bir varlık yaratmaya çalışan ve sanırım bunun nasıl yapacağını bulmaya çalışan bir hareket. Amerika Birleşik Devletleri'nde, dili kesinlikle değiştirdiler. Demokrat Parti bile artık toplumsal eşitsizlik hakkında konuşmaya hazır. Sanırım önümüzdeki seçimde göreceğimiz şey, Obama'nın toplumsal eşitsizlik sorusuna daha şiddetli bir şekilde dile getirmesi olacak. Bir bakıma, Occupy Wall Street'in yaptıklarının bir kısmını yürütecek.

Birçoğunun konuşmasını dinledikten sonra Occupy hareketiyle ilgili hissettiğim sorunlardan biri, belirli örgütsel ilkelere, özellikle de bu yataylık kavramına çok bağlı olmalarıydı. Dikey ya da hiyerarşik olan her şeye karşı derin bir dirence sahiptiler. Bunların büyük bir kısmı, devletle çalışma ya da devleti işgal etme fikrine karşı derin bir direnç gösteriyor. Benim bununla ilgili sorunlarım var.

Bunu söylediğimde elbette kendinizi hemen bir Leninist ya da onun gibi bir şey olarak bulmak çok kolaydır. Ve diyorum ki hayır, aslında Lenin'in bu konuda oldukça iyi fikirleri olduğunu düşünmememe rağmen ben bir Leninist değilim. Sanırım daha uyumlu olmalı ve bunu örgütsel biçim fetişizmi dediğim şeyle sonuçlandırmamalıyız. Sanırım sol olarak bu konuda bir sorunumuz var.

Sanırım bu örgütsel biçim fetişi, Leninist partiler için de aynı derecede bir sorun, değil mi?

Evet, kesinlikle. Fetişizm, basitçe halkın anarşizan yataylığı değildir, aynı zamanda eşit derecede kalıplaşmış olduğu

için solun bazı kesimlerinin demokratik merkeziyetçiliği için de geçerlidir.

Kapitalizme karşı bir şehrin nasıl üretileceği sorusunun, birincil ilke olarak değil, daha ziyade politik bir şehir üretmenin yollarını deneyerek ortaya çıkması gereken bir mesele olduğundan bahsetmiştiniz.

Şu anda, bütün bir şehri politik olarak anti-kapitalist bir proje etrafında nasıl örgütleyebileceğimizi düşünmemiz gerekiyor. Anti-kapitalist bir kentsel projenin meyvelerini vermesi uzun zaman alacaktır. Verili bir yılda yapabileceğiniz en fazla şey, örneğin konut stokunun yüzde üçünü değiştirmektir. Farklı türde bir şehir ve farklı türde bir kentleşme inşa etmek için uzun vadeli bir stratejiye ihtiyacımız olacak. Ancak bunu yapmak için önce bunu yapacak politik iradeyi geliştirmemiz ve bunu yapmanın politik gerekliliği hakkında bir fikir edinmemiz gerekiyor. Ve bu çok iş anlamına gelecektir.

Örneğin, küresel ısınma açısından bakmamız gereken en önemli sorunlardan birinin aşırı banliyöleşme olduğunu söyleyebilirim. Bu nedenle, banliyölerden kurtulmanız gerekir. Birçok insan bu yaşam tarzından vazgeçmek istemiyor. Dolaşısıyla, herkesi bunun yapılacak iyi bir şey olduğuna ve enerji bağımlılığını azaltmak ve banliyö yaşam tarzına eklemli savurgan enerji tüketimini yeniden üretmek için adım adım yavaş ve bilinçli bir şekilde yapmamız gerektiğine ikna edene kadar bu sorunu çözemeyeceğiz.

Peki şehir hakkı projesinin ilk bölümü etkin eğitim mi?

Eğitim çok önemlidir, aynı zamanda deneyimdir. Örgün eğitim var ama bence bir araya gelme ve kolektif projeler geliştirmenin yollarını bulma deneyimi aslında olabilecek en önemli şeylerden biridir.

Şehir hakkı kampanyaları için olası bir ideal sonuç olarak, Hansa Birliği'ne rakip olacak bir sosyalist şehirler konfederasyonu önerdiniz. Kulağa harika bir fikir gibi geliyor.

Biliyorsunuz, 15 Şubat 2003'te, tüm bu şehirlerde savaşa karşı eş zamanlı olarak yapılan yürüyüşten hâlâ inanılmaz derecede etkileniyorum. Sanırım dünya çapında 287 şehir katılmıştı. Kendi kendime düşündüm, bu her zaman kentsel ağ içinde örtük olan bir tür siyasi gücün ifadesi miydi? Ve eğer kentsel ağda örtülü bir siyasi güç varsa, sol neden bilinçli olarak onun peşinden gitmiyor, onu daha ileriye götürmeye ve harekete geçirmeye çalışmıyor?

Gördüğümüz, pratiklerin bir şehirden diğerine çeşitli yayılımlarıdır. Örneğin, bazı şehirlerdeki çevresel pratikler artık diğerlerine de yayıldı ve katılımcı bütçeleme fikrinin kentsel ağ üzerinden çeşitli şekillerde süzüldüğünü görüyoruz. Kentsel ağ, siyaset yapmak için verimli bir zemin ve bence oraya gitmeliyiz.

Onlar kendi ağlarını kullanıyorlar, yani biz de bizimkini mi kullanmalıyız?

Bir süre önce bu tartışmayı yaşadım. Bunu yapmak için bir isteksizlik var. Baltimore'da geçimlik ücret kampanyamız vardı. Sanırım Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşama ücreti yönetmeliği olan yüz küsur şehir var ve şu anda New York'ta yaşama ücreti konusunda büyük bir kampanya yapılıyor. Birlikte çalıştığım Baltimore'daki geçim ücreti örgütçüleriyle konuştuğumu hatırlıyorum ve onlara dedim ki, 'Neden ulusal belediye başkanları konferansına gidip dışarıda bir gösteri düzenleyerek hepsine şunu söylemiyorsunuz: Siz bütün belediye başkanlarının bir yaşam ücreti projesine sahip olması gerekiyor mu?' Onlar da bana yanıt olarak "Hayır, hayır, bunu yapmakla ilgilenmiyoruz" dediler.

Katılımcı bütçelemeyi açıklar mısınız?

Katılımcı bütçeleme, bir şehrin bütçesinin belirli bir kısmının demokratik amaçlar için ayrıldığını söyleyen bir fikirdir. Yerel meclisler bir araya gelecek ve bu paranın nasıl harcanacağına karar verecek. Buradaki fikir, demokratik oylamaya ve meclis tarzı siyasete açık olan bütçenin belirli bir oranına sahip olmasıdır. Puerto Alegre'dekinden biraz daha ileri gider. Bence belediye meclislerinin başkanlarının meclis

toplantılarına katılması zorunludur. İnsanlar aslında şikayet edebilir ve neyi yanlış yaptıklarını söyleyebilirler -tıpkı parklar bölümünün ya da kanalizasyon bölümünün yaptıklarından hoşlanmadıkları gibi. Bu tıpkı kendi arka bahçenizde olup bitenlere müdahale etmek gibidir ama elbette çok daha yüksek düzeyde bir halk katılımıyla yapmanın yoludur. Bundan, katılımcı bütçelemeyi getiren partinin yararına, zorunlu olarak geri tepmeyen belirli bir siyaset türü ortaya çıkar. Ama iş başında olan kentsel demokrasidir.

Porto Alegre'de olma şansım oldu, erken başladıkları için buna öncülük ettiler. Mahalle toplantısı vardı, sanırım 500 ile bin arasında insan katıldı. Gerçekten de bütün şehrin belediye başkanının ve bazı öznelere bunu yapmadığı için peşine düşüyorlardı.

Sanırım yaptıkları şey, bu tür bir kampanya oluşturmak için gerekli olarak bahsettiğiniz türden olumlu anta-gonizmalar yaratmaktı.

Kent demokrasisini gerçekten güçlendiriyor. Bu, zorunlu olarak şehrin radikal bir dönüşümüne yol açmaz. Tipik olarak, özellikle düşük gelirli bölgelerde insanların istediği şey, burjuva bölgelerindekiyle aynıdır. Bu yüzden tam olarak kökten farklı bir şey yapacağız demeye yol açmaz. Bu, eğer onların sokak aydınlatması varsa, biz de sokak aydınlatmasını istiyoruz demektir. Kamusal alanları varsa ve arka sokakları temizse, kamusal alan ve temiz arka sokaklar istiyoruz demektir. Dolayısıyla, kentsel yaşamın radikal bir şekilde yeniden yapılandırılmasına yol açmaz. Ama en azından çok güçlü bir yerel demokrasi biçimi kurar.

Bu tür sonuçlar, klasik Marksist yaklaşımdan ziyade bir tür araçsal anarşist yaklaşıma daha uygun görünüyor. Dünyanın nasıl çalıştığına dair teorik bir bakış açısı yerine belirli sebepler etrafında bir araya gelmekle ilgili gibi görünüyor.

Coğrafyadaki radikal gelenek anarşisttir. Kropotkin bir coğrafyacıydı. Coğrafya tarihinin en sevdiğim karakterlerinden biri, Paris Komünü'nde savaşı ve Bakunin ile Kropotkin

gibi insanlarla yakın olan Elisée Reclus idi. Dolayısıyla bu geleneğe çok bağlıyım. Ve elbette, kentsel tarafta, kentsel analiz ve kentsel planlama geleneği anarşistlerden çok etkilenirken Marksistler buna pek de dikkat etmedi. Örneğin Lewis Mumford ve Murray Bookchin gibi hâlâ kentsel örgütlenme biçimlerinden bahseden insanlar var. Ve buna çok sempati duyuyorum. Ancak 1872'den ve Bakunin ile Marx arasındaki anlaşmazlıktan önce, birçok konuda Marksistler ile anarşistler arasındaki ayırım o kadar da büyük değildi.

Kentsel veya çevresel sorunlarla ilgilendiğinde, kökten-dinci Marksistlerden biraz uzaklaşabilir ve kendinizi ortada bir tür tuhaf boşlukta bulabilirsiniz. Anarşistlerle olan deneyimim, aslında onların sermayenin nasıl çalıştığına dair Marx'ın analizine çok benzer biçimleri ortaya koyduklarıdır. Çalışmalarımın çoğu, Marx'ın kapitalist bir ekonominin işleyişini nasıl anladığını aydınlatmak olduğundan, anarşistleri de adil bir biçimde ele aldığını düşünüyorum, çünkü Marx, dogmatik biçimde anti-anarşist olarak görülemez.

sermayenin mantığını keşfetmek

Bazı yorumcular, mevcut krizin, sonradan ekonomiyi daha genel olarak etkileyen finans sorunlarından kaynaklandığını düşünüyor. Diğerleri ise bunu, üretimde ortaya çıkan ve daha sonra finansal sorunlara yol açan problemlerin bir sonucu olarak görüyor. Sizin görüşünüz nedir?¹⁰

David Harvey: Ortaya konan yanlış bir ikilemdir. Ekonominin "gerçek" ve "finansal" yönleri denilen şeyler arasında daha diyalektik bir ilişki vardır. "Aşırı birikim" diyeceğim şeyin altında, epey bir süredir altta yatan bir sorunun bulunduğu şüphe yok. Ve kısmen, üretim yerine varlık değerlerine yatırım yapma hareketi bunun bir sonucudur. Ancak, yeni varlık değeri biçimleri arayışı geliştikçe, serbest yatırım fonlarına ve bu tür şeylere yatırım yapma olasılığını yaratan finansal yenilikler de görülür.

Zenginlerin oldukça yüksek getiri oranları aradığı ve bir dizi Ponzi planına yatırım yapmaya başladığı uzun vadeli bir süreç vardı - ancak Bernard Madoff zirvede değildi. Emlak piyasasında, borsada, sanat piyasasında ve türevleri piyasalarda ne kadar çok insan yatırım yaparsa, fiyatlar o kadar yükselir ve bu da daha fazla insanın yatırım yapmasına yol açar. Bu pazarların hepsinde bir Ponzi karakteri var. Yani krizin finansal bir yönü vardır ama en zenginlerin neden bu yolu izlediğini sorulmadığı sürece asıl sorun gözden kaçırılır.

Aşırı birikim krizine değindiniz. Kavramı açıklayabilir misiniz?

Kapitalistler her zaman artı ürün üretirler. Sağlıklı bir kapitalizm yılda yüzde 3 oranında büyümek zorundadır; sorun, bu yüzde 3'lük büyümeyi nerede elde edebileceğinizi

¹⁰ "Interview: David Harvey - Exploring the logic of capital"; Joseph Choonara; <http://socialistreview.org.uk/335/interview-david-harvey-exploring-logic-capital>; Socialist Review Nisan 2009 (335).

bulmaktır. Çeşitli blokajlar var. Örneğin, sermaye emek sorunlarıyla karşı karşıyaysa, bir çıkış bulması zorlaşır ve aşırı birikim meydana gelir. Piyasada sorunlarla karşılaşırsa aynı sorun ortaya çıkar. Aşırı birikim, kapitalistlerin sahip oldukları artığı; emek, piyasa, kaynak, teknoloji vb. alanlardaki kısıtlamalar sonucunda bir çıkış bulamadığı herhangi bir durumdur.

Bu bağlamda, artık sermayenin yurt içinde biriktirmek yerine yurt dışına kaydırıldığı bir "mekânsal sabit" gibi mekanizmalardan bahsettiniz. Finansal sistemin büyümesini başka bir "sabit" türü olarak görüyor musunuz?

Mekânsal bir sabite doğru ilerliyorsanız, bunu başarmak için gelişmiş bir finansal sisteme ihtiyacınız vardır. 1970'lerden sonra mekânsal bir sabit aradığı ölçüde kapitalizm, Çin'e, Hindistan'a, Meksika'ya veya herhangi bir yere fon akışını kolaylaştıracak bir dizi uluslararası finans kurumuna ihtiyaç duyuyordu. Dolayısıyla 1970'lerden itibaren ortaya çıkan yeni finansal mimari, kısmen dünya çapında sermaye hareketini kolaylaştırmak içindi.

Ama sonra meydana gelen finansallaşma kendi içinde bir son haline geldi. 1990'larda döviz türevlerinde, faiz oranı takaslarında vb. ortaya çıkan yeni pazarlar bulunmaya başlandı. Sonra neredeyse sıfırdan hareket ederek 2006'da küresel ekonominin üretim miktarının yaklaşık üç katına çıkıldı

Buna eşlik eden kredi patlaması da kapitalistlerin ücretleri düşürmesine yardımcı oldu.

1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki krizin birçok yönü vardı, ancak temel yönlerden biri emeğin gücüydü ve emeğin gücünü kırmak çok önemli hale geldi. Bu kısmen göç politikaları, dış kaynak kullanımı ve üretim bazı aşamalarının başka ülkelere kaydırılması ile ve ayrıca Ronald Reagan, Margaret Thatcher ve diğerlerinin siyasi saldırıları aracılığıyla sağlandı. 1985'e gelindiğinde emeğin gücü fiilen kırılmıştı.

1970'lerden beri reel ücretlerin gerçekten hiç yükselmediği ve benim ücret baskısı dediğim bir durumdayız. Ancak bu,

piyasada sorunlara yol açtı. Ücretler kısıtlanırsa, toplam taleple ilgili bir sorun ortaya çıkar. Bu sorunun çözülmesinin bir yolu, çalışan insanlara kredi kartı temin etmek ve onların borca girmesine izin vermektir. ABD'de hane halkı borcu son 20 yılda üç katına çıktı.

Yine finansal kurumlar kilit bir rol oynadı. Aklıma gelen en iyi örnek, finans kurumlarının inşaatçılara ve müteahhitlere, diyelim ki San Diego civarında konut inşa etmeleri için borç para vermesi ve ardından bu konutları kimin satın alacağı sorunuyla karşı karşıya kalmasıdır. Finans kurumları daha sonra işçi sınıfından insanlara ev satın alabilmeleri için borç verir. Bir süre sonra, borç verecek yeterince "saygıdeğer" işçi sınıfı olmaz, bu yüzden kredi notu çok düşük olanlara borç vermeye başlarlar, bu da son beş veya altı yılda ipotekli konut kredisi sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Finans kurumları konut üretimi ve tüketimi olmak üzere her iki tarafta da faaliyet gösterir. Nüfusun tamamını ciddi biçimde borçlu duruma getirdiler. Şimdi, şu veya bu noktada, borçluluk durumu daha fazla gelirle uyumlu olmayan bir düzeye çıkarsa, işler bozulur. Şu anda gördüğümüz şey budur.

Varlık değerlerindeki balonlar da bazı sorunları gizledi.

Varlık değerleri yükselirken herkes daha iyi durumda olduğunu düşünür. 2000 yılında belki 300.000 dolara ev alan bir kişi, dört yıl sonra fiyatının 500.000 dolara yükseldiğini görür. Mülkünü paraya çevirip satarsa, 200.000 dolar zenginler. Sadece şirketler değil, herkes bu konumda olmaya başlar. Yani evet, sorunun doğasının ne olduğunu gizler. Konut piyasasının sonsuza kadar yükseleceğine dair yeterli kolektif beklenti varsa, şimdiye kadar devam eden bir tür varlık balonu elde edilir.

Şahsen ben 2003 yılında konut piyasasında bir çöküş bekliyordum. Ama bu olmadı. Kendi kendime düşünmeye devam ettim, acaba deli miyim? 2004'te de olmadı ve ben hâlâ deli miyim diye düşünüyordum. 2005 yılına gelindiğinde işler gü-lünç hale geliyordu. Sonunda ben bile farklı bir dünyada

olduğumuza ve yanıldığıma inanmaya başladım. Sonra 2006'da işler çatırdamaya başladı ve haklı olduğumu fark ettim.

Şubat 2006'da *Socialist Review* için sizinle röportaj yaptığımda, "ABD'de büyük bir finansal krizin patlak verme olasılığı konusunda gerginim" demiştiniz. Mevcut krizin ne kadar büyük olduğunu düşünüyorsunuz?

2006'da *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*'ni ve 2003'te *Yeni Emperyalizm* kitabını çıkardığımda ABD'nin durumu konusunda gergindim. O zamanlar, eğer ABD'nin başka bir ülke olsaydı kesinlikle IMF'i ziyaret edeceğini söylemiştim. Bence farkına varmamız gereken şeylerden biri, 2003'te bir kriz yaşınsaydı şimdiki kadar ciddi olmayacağıdır. Kriz, şimdi son altı yıllık savurganlıkla ilgilenmek zorunda kalacak.

Ayrıca bu krizi 1997-98 Güneydoğu Asya krizi gibi daha önce yaşanan bölgesel krizlerle karşılaştırırsanız, ABD pazarının her zaman bir şeyler satmak için orada olduğunu görürsünüz. Peki ya bugün? Dünya üzerindeki pazar nerede olacak?

Çok zor bir döneme giriyoruz. Birkaç yıl boyunca bundan çıkış göremiyorum. Ama "biz" dediğimde, bölgesel etkilerde bir fark olacağını düşünüyorum. ABD pazarının daralması ve ihracata dayalı sanayileşmedeki çöküş nedeniyle sanırım Doğu ve Güney Doğu Asya çok zor durumda olacak ama muhtemelen iç pazarlarını canlandırabilecekler. Ve krizi muhtemelen ABD'den daha az şiddetle yaşayacaklar.

ABD bu krizin yükünü taşımak zorunda kalacak ve tabii ki oradaki insanlar buna alışık değildir. Arjantin'de olsaydı, "Yeniden olmaz!" denirdi.

ABD'nin küresel rolünün muhtemelen azalacağını ama Çin gibi rakiplerin şu an için onun yerini alamayacağını tartıştınız.

Çin'in küresel hegemonik güç olarak ABD'nin yerini almakla ilgilendiğini düşünmüyorum. ABD'yi destekleme konusunda büyük bir çıkarı var. ABD ve Çin arasında karmaşık

bir ilişki söz konusu. ABD, ABD hazinesi aracılığıyla ihraç ettiği tahvillerde Çin yatırımına çok güveniyor. Ancak ABD Merkez Bankası'nın Mart ayı sonlarında bu piyasaya yaklaşık bir trilyon dolar koyma hamlesi, doların hemen düşmesine neden oldu.

Çin'in hızla düşen dolar karşısında ne yapacağı konusunda endişeliyim. ABD doları, oldukça istikrarlı kaldı; aslında yaklaşık son altı ayda diğer para birimlerine karşı kazanıldı. Ama bu tersine çevrilebilir. Hassas bir durum.

Çinliler ABD'den daha iyi durumda. Bankacılık sistemleri aynı şekilde kesintiye uğramamakta ve artıkları açısından daha fazla manevra alanına sahipler. Japonya ve Güney Kore ile koordine olmaya başarlarsa ve Tayvanlılar ekonomik olarak Çin'e ortak olursa, Doğu Asya iş birliğinin ortaya çıkışını görmek olasıdır. Latin Amerika'da önerilenler doğrultusunda bir Doğu Asya bölgesel bankası görürsem şaşımam.

Bölgeselleşme, görebileceğimiz bir süreçtir ve ABD'yi diğer birçok bölgeyle birlikte tek bir güçlü bölge olarak bırakan ve muhtemelen küresel ekonomi üzerinde uyguladığı gücü azaltacaktır.

Ancak şu anki sorun, Çin'in dolar cinsinden trilyonlarca varlık üzerinde oturuyor olması.

Evet. İki arada bir derede kalmış durumdalar. Doların düşmesine izin verilerse para kaybederler. Yatırım yapmaya devam ederlerse uzun vadede daha da fazla kaybedebilirler. Çin içinde ciddi tartışmalar var. Blackstone Group'a yatırım yapan ve para kaybeden egemen servet fonları kurduklarında, çok fazla iç eleştiri vardı.

Herkesin korktuğu ve kimsenin konuşmak istemediği şey olan ABD dolarında artışın olması, felaket sonuçları beraberinde getirir. Dolayısıyla Doğu Asya gibi bölgesel konfigürasyonların tek başına gitmekten başka seçeneği olmayacak ve aynı şey Avrupa ve Latin Amerika için de geçerli olacaktır. Bu ise 1920'lerde ve 1930'larda meydana gelen ve çok sağlıklı sonuçlara yol açan, bölgesel bloklar arasında rekabet anlamına gelecektir.

Üretimin giderek küreselleşen doğası, 1930'larda olduğundan daha az olası bir korumacılığa dönüşüyor mu?

Belirli üretim seviyeleri bunu daha az olası kılar, ancak bir kriz karşısında çok hızlı yeniden yapılandırılmalar söz konusu olur. 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında Britanya'nın sanayisizleşmesinin ne kadar hızlı gerçekleştiğini bir düşünün. Üretim ilişkilerinin yeniden yapılandırılması yaklaşık on yıllık bir zaman diliminde gerçekleşti. Sırf üretim sistemleri ve meta zincirleri birden fazla alana yayıldığı için, bunların kesilemeyecekleri anlamına gelmez. Çin'in dış tedarikçilerini kesmesi ve mevcut krizin üstesinden gelmenin önemli bir yolu olarak ortaya çıkacağından şüphelendiğim itihale ikameci bir politika benimsemesi söz konusu olabilir.

Dolayısıyla her şey artık daha fazla küresel olduğu için bu bağlantının kesilemeyeceğini düşünmeyelim. Yine de bunu söylemek yerleşik ya da kazanılmış çıkarlar olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bunun için siyasi bir mücadele olacaktır.

davidharvey.org web sitenizde Karl Marx'ın *Kapital*'inin çevrimiçi okuma grubunu yönetiyorsunuz. Bunun yarattığı büyük ilgi sizi şaşırttı mı?

Evet, afalladım! Tam zamanında ortaya çıkmış gibi görünüyor. İnsanlardan "Hep bu kitabı okumak istemiştım ve sonunda bitirdim" diyen e-postalar alıyorum ve bu çok sevindirici. İnsanların anlayabileceği ve üzerinde çalışabileceği bir şey ortaya koymaya ve ardından kendi politik fikirlerini geliştirmeye çalıştım.

Kapital'e yaklaşırken, sistemin genel dinamiklerini biraz kavramak ve sadece ilk cildi yakından okumakla yetinmek önemlidir. Bu nasıl başarılabilir?

İnsanların gerçekten çok fazla Marx okuması gerekiyor - ikinci ve üçüncü ciltler, *Artı Değer Teorileri*, *Grundrisse* vb. Ama sanırım son derste, Marx'ın gözden kaçırdığı şeyler olduğunu söylemeye çalışıyorum. Onun projesinin doğası, klasik ekonomi politığın eleştirisi olduğu kadar, kapitalizmin dinamiklerinin de bir analiziydi.

Örneğin, Marx, faiz sorunuyla uğraşmak istemedi. Ama çeşitli noktalarda, hatta *Kapital*'in birinci cildinde bile, faiz ve kredi sorunu merkezi hale gelir -örneğin sermayenin merkezileşmesi tartışmasında ve parayla ilgili bölümde. Burada, benim "devlet-finans bağlantısı" dediğim şeyin rolüyle ilgili bir sorun vardır. *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels, kredi araçlarının devletin elinde merkezileştirilmesini savunurlar. *Kapital*'de ilkel birikimle ilgili bölümde Marx, bankokrasinin, devlet finansının yükselişinden ve kritik anlar olarak ulusal borçtan bahseder.

Kapitalizmin gerçekten iyi bir analizini istiyorsanız, devlet ve finans sorununu neredeyse en öne koymalısınız, oysa Marx onu en arkaya, *Kapital*'in üçüncü cildine koymuştur. Para-sermaye seferberliği yerine üretime odaklanmak yanıltıcı olabilir. Sermayenin nasıl biriktiğini ve nasıl dolaştığını anlamak istiyorsanız, birinci cilt bu konuda sınırlıdır.

***Sermayenin Sınırları* kitabınızda, Marx'ın faiz, kredi vb. üzerine parça parça yazılarından daha tutarlı bir resim geliştirmeye çalıştınız. Bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu ima ediyor gibisiniz.**

Son 10 ya da 15 yıldır pek çok insan finans kapital üzerinde çalışıyor ve şimdi bu konuda kapsamlı bir literatür var. Her biri değerlidir. Ancak benim sorunlarımdan biri, finansal sistemin, kapitalizmin genel dinamiklerinden izole edilme eğiliminde olmasıdır - ilk sorunuzda ima edilen ikilikte olduğu gibi.

Mevcut krizden çıkış yolları nelerdir?

Krizden nasıl çıkacağımız temelde sınıf gücü dengesine bağlıdır. Örneğin, İngiliz veya ABD hükümetlerinin krizden kurtulmaya çalıştıkları yola karşı tutarlı bir sınıf muhalefeti-nin ortaya çıktığını henüz görmüyorum.

Latin Amerika'da ortaya çıkan siyasi hareketlere eşdeğer bir şey üretebilecek popülist bir öfkeyi görmeye başlıyoruz. "Beş yıl sonra daha da derin bir krize girmek için bundan çıkmak istemiyoruz" diyenlerin ve bu krizi sistemin radikal bir

dönüşümünü talep edecek biçimde tutarlı bir hareketin oluşturmaya başlayacağını umuyorum.

İktidarlar, sınıf iktidarının temel dinamiklerini değiştirmeden krizden çıkmaya çalışıyor, ancak bunların değişmesi gerektiğine dair yaygın bir algı var. Burada Barack Obama'nın ekonomi ekibiyle olan popüler hoşnutsuzluğu görmek şaşırtıcı. Çoğumuz için, Obama'nın seçtiği insanlar dehşet vericiydi. Büyüleyici bir şekilde, ülkedeki birçok insan muhtemelen bizimle aynı fikirde olacaktır.

ponzi şeması kapitalizmi

On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu'nu, büyük krizden beş yıl sonra, yani belirli bir tarihsel kavşağa yanıt olarak yazma ihtiyacı mı hissettiniz?¹¹

David Harvey: Aslında hem bunların bir kombinasyonu, hem de son on yılda dahil olduğum bir projenin devamıdır. Daha iyi bir ifade bulamadığım için buna, özellikle Marx'ın *Kapital*'ini daha erişilebilir kılmak adına "Marx projesi" diyeceğim. Resmi olarak 2009 yılında sona eren 2000 ve 2008 krizinin, toplumun geniş kesimlerini etkilemeye devam etmesi ile bir araya geliyor. Özellikle en tepedeki %1'lik kapitalist sınıf için kriz çok iyi bir şekilde sonlansa da bu geniş kesimler için hâlâ devam ediyor. Sermayenin altında yatan sorunlar üzerinde düşünmek ve ayrıca Sola bir soru sormak için bana iyi bir an gibi göründü: Antikapitalist olmak ne anlama gelir? Toplumsal adaletten yana olmak yerine anti-kapitalist olmak ya da küresel servete ve STK projelerine dokunmaksızın yoksulluğun ortadan kaldırılmasından yana olmak nasıl bir şeydir? Bu konulardan bazılarını açıklığa kavuşturmaya çalışmanın zamanının geldiğini hissettim.

Özetle, anti-kapitalist olmanın ne demek olduğu sorusuna verdiğiniz yanıt, ekonomik motorun nasıl çalıştığını anlamak oldu.

Evet. Ama bana ekonomik motorla ilgili sorunların ne olduğu ve baktığımız diğer konuların çoğunun ne dereceye kadar ekonomik motorun arızasından kaynaklandığı konusunda biraz netliğe sahip olmamız gerekiyor gibi geldi.

Kitabı anlamanın anahtarı olduğunu düşündüğüm bir şeyi sermaye ve kapitalizm arasında bir ayrım yapıyor-

¹¹ "Ponzi Scheme Capitalism: An Interview with David Harvey"; Steffen Böhm; <http://review31.co.uk/interview/view/16/ponzi-scheme-capitalism-an-interview-with-david-harvey>; 1 Nisan 2009.

sunuz. Bu ayrımı yapmanın neden önemli olduğunu tekrar anlatabilir misiniz? Kapitalizm içinde saygı duyduğunuz süregiden mücadelelerden bahsettiniz ve bunları başka kitaplarda da genişçe ele aldınız. Ama sizi sermayeye ve ekonomik motora geri dönmeye iten şey nedir?

Bu, Marx projesinden türetilmiştir, ancak Marx'ın yazarken, var olan her şey hakkında yazmadığını açıkça belirtmek isterim. *Kapital*'in üç cildinde ekonomik motor hakkında yazar. Bir soru sorayım: Politik ekonomiyi bu şekilde yalıtmak ne kadar değerlidir? Bunu yapmanın önemli bir değeri olduğunu düşünüyorum çünkü bu bize 2000 ve 2008'de neler olduğunu gerçekten anlayamayacağımız şeyleri anlatır. Birçok insan için kesinlikle dramatik olan bu krizlerin kalıcı etkilerini, ekonomik motorun nasıl olduğunu ve neyin yanlış olabileceğini anlamadan anlayamazsınız. Bir sorun ekonomikse, o zaman ekonomik terimlerle ele alınmalıdır ve öyle ya da böyle göz ardı edilemez. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun vadeli işsizliğin ortaya çıkışı söz konusuysa, bunun köklerinin ne olduğunu anlamamız gerekir. Anlamli emeği hareket ettirdiğimiz ve emeği giderek anlamsız bir faaliyete dönüştürdüğümüz teknolojik değişimin patentine sahipsek, o zaman bunun köklerinin ne olduğunu anlamamız gerekir. Ya da toplumda hem üretimle ilişki açısından hem de giderek artan bir şekilde “telafi edici tüketimcilik” veya akılsız, aşırı tüketimcilik olarak adlandırılacak şeye yönelik yaygın bir yabancılaşma varsa. Eğer durum buysa, nereden geldiğini ve bu sorunlardan bazılarını ele almamız gerekip gerekmediğini anlamamız gerekir. Ayrıca, sözde emek ve zaman tasarrufu sağlayan tüm bu teknolojiye şu anda nasıl sahip olduğumuzu anlamak istiyoruz, yine de aynı şekilde hayatımızda anlamlı herhangi bir şey yapmak için kendimizi daha az zamana sahip olarak buluyoruz. Bunun nereden geldiğini anlamak zorundayız.

Öte yandan, her şeyin bu kadarla sınırlı olduğunu ve önemli olan tek şeyin bu belirli sorunlarla uğraşmak olduğunu önermek istemiyorum. Kimlik siyaseti ve bunun geri kalanı açısından geniş bir şekilde ele alınan diğer birçok konuyu anlamaya çalışıyorum. Bunlar çok önemli konular ve kadınlara

yönelik baskının birçok kaynağı var ve tabii ki yoğun ırkçılık ve bu konulardaki mücadeleler devam ediyor.

Sadece bir an için bununla devam edelim. Diyalektiği Marksist anlamda uygun biçimde takip edersek, makine dairesinde olup bitenlerin güvertede olanlara da bağlı olduğu iddia edilemez mi? Sermaye, Marx'ın açıkça tekrar tekrar vurguladığı bir toplumsal ilişkidir. Bu nedenle makine dairesi gemi metaforu oldukça iyidir. Bu teknoloji aşağıdadır ve biz onu durduramıyor gibiyiz. Ama güverteden makine dairesine iniş ve çıkış olduğu için daha fazla diyalektik bir ilişki yok mudur? Bu katmanlar arasında çok daha dinamik bir ilişki var mıdır?

Elbette. Gerçekten de diyalektik ilişkileri gördüğümüz organik bir toplum anlayışına sahip olmamız gerektiğini kabul ediyorum. Bunu kabul edebilirim. Günün sonunda, sadece sermayenin analiziyle yetinmeyip kapitalizmi analiz etmek isterdim, ama bence kapitalizmi analiz etmenin bir parçası da motorun nasıl çalıştığını anlamaktır. Gerçekten yaptığım tek şey bu ve hepsi bununla sınırlı değil, var olan tek mücadele ya da tek değerli mücadele bu değil, bu yüzden bunu kabul etmeye kesinlikle hazırım. Ama aynı zamanda, Marx'ın yapmaya çalıştığı şeyin yanlış anlaşıldığını düşündüğüm şeyin üstesinden de gelmek istedim. Öyle ya da böyle var olan her şeyi anlamaya çalıştığı ve bunu yapmayı başardığına dair bir efsane var. Bununla ilgilendiğini hiç sanmıyorum. Bence klasik ekonomi politigin eleştirisine sıkı bir şekilde odaklandı ve bundan da bir alternatif ve benzerinin müphem bir versiyonu çıktı. Yaptığı şeyin güçlü tarafını kabul ettiğim gibi projesinin sınırlarını da kabul ediyorum. Onun ayak izlerini takip eden projem şöyle diyor: ekonomik motorla ilgilenelim ve önemini kavrayalım.

Bazen Marx'ın analizini yaptığı 150 yıl öncesini düşünüyor musunuz? British Library'de oturup binlerce sayfa kitap, rapor, makaleyi gözden geçirmek? Bu görüntü size Marx'ın projesine bugün de devam etmeniz için enerji veriyor mu?

Eminim şimdi onun yaptığı şeyleri çok daha hızlı ve çok daha az çabayla yapacak teknolojik kapasiteye sahibiz. Bence şu anda hâlâ hatırı sayılır bir zorluk var -ki bu da Marx'ın gerçekten bizim karşılaştığımız biçimde karşılaşmadığı şeydir- ki o da şu anda bol miktarda bilginin olmasıdır. Dışarıdaki şeylerin miktarı çok büyük. Marx, kendisini büyük ölçüde sadece klasik politik iktisatçılara bakmakla sınırladı ve hemen hemen onların tüm yazılarına baktı, ama sanırım 200'den az alıntı yaptı. Sadece 200 kişiye bakarak sermayenin şu anda dünyasında neler olup bittiği hakkında yazmaya çalışsaydım, muhtemelen Çin, Hindistan ve Latin Amerika hakkında yazan insanlara da bakmam gerektiğini söylerdiniz. Başka bir deyişle, bugün büyük miktarda bilgiye sahibiz.

Kitabınızda tanımladığınız ve tartıştığınız 17 çelişkinin tamamından bahsetmek için ne yazık ki zamanımız yok. Bu yüzden özellikle gözüme çarpan birkaç tanesini seçtim. Başka bir kitapta "mülsüzleştirme yoluyla birikim" olarak adlandırmış olabileceğiniz Dördüncü Çelişki ile başlamak istiyorum. Burada 'özel mülkiyet ve ortak zenginlik' diyorsunuz; Bu aynı şey midir? Elbette bu oldukça etkileyici olan 'mülsüzleştirme yoluyla birikim' ile ilgili çalışmalarınıza bir geri dönüşür.

Mülsüzleştirme yoluyla birikimin bunun bir parçası olduğunu düşünüyorum, ancak burada yapmak istediğim şey, toplumsal zenginliğin temellük edilmesini tartışarak, piyasa sürecini de hesaba katmaktır. Bazı yönlerden eşitlikçidir ve benim için her zaman önemli olan bir ilkeyi de içinde barındırır. Bu, eşit olmayanlara eşit muameleden daha eşitsiz bir şey olmadığı ilkesinin gücüdür. Yasal olarak eşit olduğumuz için piyasa buna çok iyi bir örnektir. Bu nedenle piyasanın adil olduğuna ikna edildik, ancak piyasaya girdiğimizde siz benden daha donanımlıysanız, o zaman bekleyebilirsiniz. Ben bekleyemem ve muhtemelen aç olduğum için metamı hemen teslim edeceğim. Kaynaklarınız vardır, benim çıkışımı bekleyebilirsiniz ve gerçekten daha yüksek bir fiyatı zorlayabilirsiniz, bir süre sonra bu, daha da zenginleşip daha fazla bekleyebileceğiniz anlamına gelir ve ben metamı takas etmek için daha da çaresiz hale gelirim. Yani burada prensipte eşitlikçi piyasa

mübadelesi vardır ve bu yasal olarak eşit insanlar arasındadır, ancak onlara farklı şekilde bahşedilmiştir. Sonuç olarak, bazı zenginler yasal bir süreçle çok daha zenginleşir ve yoksullar daha da yoksullaşır ve bu yasadışı değildir, mülksüzleştirme yoluyla soygun ve diğer her şeydir. Toplumsal zenginliğin özel birikiminin, mülksüzleştirme taktiklerinden geçmek zorunda kalmadan piyasa süreci yoluyla gerçekleştiğini önermek istiyorum. Daha sonra bir mülksüzleştirme sürecini, ilkel birikim tarafından kurulan ilk bağışları veya bu kitlesel mülksüzleştirmeyi, köylü nüfusların toprağa erişimini vb. ekledim. Evet, mülksüzleştirme tarafı orada, ancak bu eşitsizliğin, Marx'ın Artı Değer Teorisini anlamak için elbette temel olan adil piyasa sürecinden çıktığını da söylemek istedim.

Yani, tanımı gereği, piyasa yasal olarak eşittir ama otomatik olarak eşitsizlik mi üretir?

Evet. Eşitsizlik üreten eşit bir sistemdir. Karakteri budur, bu yüzden kapitalistler prensipte her zaman serbest piyasayı severler.

Dünyanın dört bir yanına baktığınızda, "normal piyasa güçleri" olarak adlandırılabilir bu özel mülk edinme ve mülksüzleştirme sürecinin mevcut sıcak noktaları nerededir?

Normal piyasa güçleri var ve bir de ilkel birikim yönleri var. Elbette, toplumsal zenginliğin gerçekten de çarpıcı biçimde bazı temellük ediliş biçimlerini görüyoruz. Sovyetler Birliği'nde bir oligarşinin ortaya çıkışına ve Rusya'daki muazzam servet yoğunlaşmasına bakın. Özellikle köylü nüfuslarının ve sahip olduğumuz kaynaklar ve varlıkların mülksüzleştirilmesi gibi Çin'de sürmekte olan süreçlere bakın. Küresel olarak, 'toprak gaspı' dediğimiz şey Afrika'da ve Latin Amerika'da da oluyor. Son 20-30 yılda çok fazla mülksüzleştirme oldu. Bana göre bu, karlı yatırım fırsatları bulamayan çok fazla sermayeye sahip olmamızla ilgili. Bu fazla sermaye, varlıkların satın alınmasına gitme eğilimindedir ve varlık değerleri çok kritik hale gelmiştir. Örneğin, sadece toprak ve mülkü ele alalım, hem kentsel alanlarda hem de Afrika'nın geniş bölgelerinde ve Latin Amerika'da toprak ve mülk fiyatları

üzerinde muazzam bir baskı var. Bunun, sermayenin üretken faaliyetten rantiyeye kaymasına işaret ettiğini düşünüyorum. Varlıklar üzerindeki kontrolün önemli hale geldiği ve varlıkların çeşitli türlerde olabildiği rantiyeye bir ekonominin ortaya çıkışıyla karşı karşıyayız. Klasik olanlar toprak ve mülktür, ancak şimdi neredeyse her gün üzerinde mücadele edilen çok önemli bir husus olan fikri mülkiyet hakları söz konusu. Ve bunun da ötesinde başka tür varlıklar var, örneğin sanat piyasası.

Son zamanlarda rantiyeye devlete yapılan tüm vurgu, otonomcu Marksistler tarafından yapıldı. Onların analizine ne kadar katılırsınız? 1970'lerde İtalya'da başlayan özel bir gelenekten geliyorlar ve kitabınızda da Hardt ve Negri hakkında yazdınız, yani onların tüm bu "maddi olmayan emek" vurgusu hakkında. Az önce söylediklerinizle onların argümanı arasında bir bağlantı var mı ve elbette siz hangisini eleştiriyorsunuz?

Evet, ama ben olaya tersten bakma eğilimindeyim. *Sermayenin Sınırları*'nı yazdığımdan beri rant sorunu, emlak piyasaları ve rantiyeye ekonomisinin rolü hakkında konuşuyorum. Otonomistlerin bunu, özellikle kentleşmenin sermaye birikimiyle ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkan ekonominin ana özelliklerinden biri olarak doğru bir şekilde tanımladıklarını düşünüyorum. Yani, bu konuda onlarla hem fikirim ya da onların benimle hem fikir olduğunu iddia edebilirim. Ama bence yanlış oldukları yer, maddi olmayan emekten bahsetmeye başlamalarıdır. Burada gerçekten ne hakkında konuştuklarından pek emin değilim, çünkü bahsettikleri maddi olmayan emeğin çok maddi olduğu ortaya çıkıyor. Peki, o zaman bu nedir? İnsanların bilincini doğrudan değiştirmekle mi ilgilidir? Sermaye her zaman bu tür şeyler yapmaya çalışıyordu. Benim için çok önemli bir argüman olan tüketim zamanına göre bir getiri ivmesine mi geçiyoruz? Tüketimin zaman içinde geri dönüşünü hızlandırdıkça, bu giderek daha fazla üretim gösterisine geçtiğimiz anlamına mı gelir?

Olimpiyat Oyunlarının açılışı bir gösteri olabilir ve maddi olmayan bir olay olarak kabul edilebilir, ancak üretiminin

içerdiği maddeselliğe bakarsanız, bu gösterinin üretiminde muazzam bir maddilik soğurulması olduğunu görürsünüz. Anında tüketilen tüketim biçimleri yaratma arzusu olduğu ölçüde, hatta üretim ve tüketim arasındaki ayrımın ortadan kalktığı noktaya kadar. 'Üreten tüketicilerin' (*prosumers*) aktif olduğu Facebook gibi şeyleri görmeye başlıyoruz. Facebook kullanıcıları olarak değer in çoğunu yaratıyoruz, ancak kimin açık saçık zenginleştiğine bir bakın. Zuckerberg, aslında Facebook'a katılımımızla yarattığımızdan rant elde ederek bir milyarder haline geldi. Bence rantıye konfigürasyonunu top-raktan rantı dışına doğru uyarlamamız ve her türlü yere bakmamız gerekiyor. Sanat piyasası bunlardan biridir. Google ve Facebook gibi çoğu medya yapısının aynı zamanda rantıye yapılar olduğunu ve aslında klasik Marksist anlamda gerçekten değer üretmemeleri anlamında asalak faaliyetler diyeceğim şey olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte, kolektif emek, genel zeka ve *Grundrisse*'deki Marx'ın Emek Değer Teorisi'ni güya terk ettiği ünlü pasajları üzerine tartışmaya burada başlıyorsunuz. Aslında bunun Marx'ın biraz yanlış okunması olduğunu düşünüyorum, ama bu başka bir tartışmadır.

Emek değer teorisinin sorgulanması gereken bir döneme girdiğimizi söylüyor gibisiniz. Bunu biraz açıklar mısınız? Burada Marx'ın zamanından farklı olan nedir? Belki de Facebook'ta kalmalıyız çünkü bu iyi bir örnektir. Burada farklı olan nedir? Emek Değer Teorisi, Facebook analizine neden uygulanamaz?

Emek Değer Teorisi'nin ne hakkında olduğunu yeniden tanımlamanız şartıyla, emek değer teorisi Facebook'u analiz etmek için uygulanabilir. İki seçenekle karşı karşıyasınız. Ya Emek Değer Teorisi'ni terk edip alternatif bir değer teorisi olduğunu söylersiniz, ki bu alandaki bazı insanlar bunu yapmanız gerektiğini söyleyecektir -Örneğin Michel Bauwens gibi biri şöyle derdi: Alternatif bir değer teorisi ortaya çıkarmalıyım- ki ben buna ikna değilim. Ama diğer taraftan değer üretimini yalnızca el emeği, örneğin çekikle bir şeyler yapmak açısından da düşünemeyiz. Düşünmemiz gereken, değer in kolektif emek tarafından nasıl üretildiğidir. Bu, aslında Kapital'in 1. Cildinde, artı değer in bireylerden değil, kolektif

emekten alındığına dair bir değinidir. Kolektif emek nerede başlar ve nerede biter? Bir şey fabrikadan taşeronlaştırıldığına ne olur? Bu, kolektif emeğin bir parçası mıdır? Marx'ın iyi yanıtlayamadığı bu türden pek çok soru var ve bence kolektif olarak bu sorunu ele almamız gerekiyor.

Bir de makinenin üretiminde ne tür bir emeğin yer aldığı sorusu var. Marx'ın *Grundrisse*'de ele aldığı şey budur, makineye içselleştirilen bilgi o makinenin üretkenliği için mutlak bir temel haline gelir, o zaman makinenin üretkenliği makinenin yanında duran emekçinin üretkenliğine bağlanır, ancak zeka şimdi makinede cisimleşmiştir. Ve bu yapay zeka olduğunda, insanların bilişsel aktivitelerinden gelen başka bir değer üretimi akışından bahsederiz. Bazı insanlar "bilişsel kapitalizm" aşamasında olduğumuzu söyleyebilir. Bundan hoşlanmıyorum. Bilginin, üretim süreci için her zaman hayati önem taşıdığını düşünüyorum. Aynı zamanda, teknolojinin kendi başına bir iş haline geldiğinin ve teknolojinin dinamizminin artık sadece endüstriyel sektörde olup bitenler tarafından dikte edilmediğinin derecesini kabul ediyorum. Dolayısıyla, değerın üretildiğı, sonrasında makinede cisimleşen bilgiyi üreten bilimsel bir işçinin ardından kolektif emeğin bir parçası haline geldiğı çok daha karmaşık bir alan söz konusudur. Bu nedenle, makinenin yanında duran ve düğmelere basan emekçi kadar onlar da değer üretiminin bir parçasıdır.

Emek değer teorisinin daha komplike hale geldiğini ve belki de üretim hattının küreselleştiğini ya da daha karmaşık hale geldiğini söylemek bir şey ama emek değer teorisinin artık geçerli olmadığını söylemek başka şeydir değil mi?

Evet ve şu anda bunu yapmaya hazır değilim. Dürüst olmak gerekirse, öyle ya da böyle kendi tatminim için çalışmadım. Benim içgüdüm, Emek Değer Teorisini terk etmek değil, bu değer teorisinin ne hakkında olduğunu yeniden formüle etmektir. Geçen gece birisiyle şu tartışmayı yaptım: ve dedi ki, Marx, değerın emek zamanı olduğunu söylüyor. Dedim ki: hayır, bu emek zamanı değil, onun toplumsal olarak gerekli emek zamanı ve sermayenin neyle ilgili olduğu toplumsal

olarak gerekli olanın alanını tanımlamaktır ve bence hâlâ buna uymamız gerekiyor. Tabii ki, bu anlamda toplumsal olarak gerekli, aynı zamanda bunun için bir talep olduğu anlamına da geliyor. Bir şeye zayıf talep olduğunda ne olduğu ve ayrıca üretim tarafında olduğu kadar talep tarafında da değer teorisine ne olduğu sorusu, Marksist gelenekte bile çok iyi anlaşılmamıştır. Uzun zaman önce halledilmesi gerekiyordu.

Benim için 69. sayfada Sermaye ve Emek bölümünün hemen sonunda önemli bir cümle yazıyorsunuz. “Ne var ki bu olgunun abartılması ve sanki kendiliğinden ve sermayenin diğer çelişkilerden bağımsız işliyormuş gibi kabullenilmesi bence, sermayeye ve dolayısıyla kapitalizme gerçek devrimci alternatif arama çabalarına zarar vermektedir” diyorsunuz. Yapılması gereken bir açıklama. Sermaye ve emek arasındaki ilişki ve çelişki hakkında, neden bu tarz güçlü bir açıklama yaptığınızdan bahsedebilir misiniz? Sizi böyle bir açıklama yapmaya iten ne oldu?

Uzun zamandır, sermaye için söz gelimi yaşam alanından değer elde edilmesinin, üretim alanından değer elde edilmesi kadar önemli olduğunu savunuyorum. Bu pozisyonu aldığım için Marksist çevrelerde sık sık eleştirildim. Kentleşme ve kentsel yaşamda olup bitenlerle ilgilendiğim için *Kapital*'in II. Cildinin teorik yapısına daha yakından bakmaya başladıkça görmeye başladığım şey, sermayenin dolaşımında değer in üretildiği yer ile onun gerçekleştirildiği yerin aynı olmadığı, sermayenin burada da üretilebileceğiydi. Bu, tüccar kapitalist, bankacı ya da toprak sahibi tarafından gerçekleştirilebilir. Hatta emeğin doğrudan üretimden imtiyazlar elde edebileceği, daha yüksek ücretler alabileceği, ancak yükselen rantlar ve geri kalan tüm ücretlerle bunların tümünü kaybedebileceği noktaya kadar.

Kent yaşamında meydana gelen ve bence çok önemli olduğunu düşündüğüm bir sömürü düzeyi var ve bu nedenle telefon şirketine, ev sahibine, Wal-Mart'ın gücüne ve geri kalan her şeye karşı verilen mücadeleler üretim noktasındaki mücadele kadar önemlidir. Bu noktaya değinmek istedim. Bence Marksizm tarihi her zaman üretimdeki ana mücadelelerle

ilgili olmuştur ve bahsettiğim bu diğer ikincil mücadele biçimleri gerçekten çok önemli olmamıştır. Ancak, burjuvazi, değer elde etmeyi diğer unsurlar aracılığıyla yaşam alanından çeşitli şekillerde telafi edilebiliyorsa, üretim alanındaki bu mücadele, emekçiyi mutlak olarak bir yere götürmez.

Dünyaya çapında baktığınızda, üretim alanının bu aşırı vurgusunun bugün hâlâ geçerli olduğunu gerçekten düşünüyor musunuz?

Bugün olduğu kadar doğru değil ama hâlâ Sol'un buna bağlı kalan, yaptıklarının merkezinde yer alan işçici ve üreticiler türünden bir anlayışa sahip olan kesimi var ve hâlâ proletaryanın sanayi işçisi tarafından oluşturulduğu imajına sahipler. Çin'deki doğrudan artı değer üreticilerinin kar marjlarının çok düşük olduğunu düşünüyorum. Artı değerın çoğu, Amerika Birleşik Devletleri'nde Wal-Mart veya Apple tarafından gerçekleştiriliyor ve şu anda en zengin şirketlere bakarsanız, bunlar kimdir? Onlar Wal-Mart, Apple'dır. Artık General Motors ve benzerleri değil.

Dünyaya *Umut Mekânları* açısından baktığınızda en umut verici umut alanlarını nerede görüyorsunuz? Elbette tek bir yerellikte alternatif umut alanlar yaratamayız. Tabi ki mekân ve yerellik önemlidir, ancak mücadelelerin, bahsettiğiniz 17 çelişkinin küresel bir anlayışıyla bağlantılı olması gerekir. Şu anda sizin bakış açınızda en umut verici mekânlar nerelerdir?

Bu mekânların, yapmaya çalıştıkları şey çok başarılı olmasa bile, tüm bu çelişkilerin çok farkında oldukları ve en azından bu konuda bir şeyler yapmaya çalışma eğiliminde oldukları mekânlar deme eğilimindeyim. Şu anda en azından bu çelişkilere bakma isteğinin olduğu bazı yerler olduğunu söyleyebilirim. Örneğin Ekvador ve Bolivya, bu gibi yerlerdir. Bunu söylüyorum çünkü şu anda Ekvador'da çalışıyorum ve oradaki insanlar, benim gibi insanların kentsel bölgesel kalkınma ile ilgili yaptıklarının ne anlama geldiği hakkında konuşmalarıyla çok ilgileniyorlar. Bu onlar için iyi bir fikir miydi bilmiyorum ama en azından açıklar. Bilgi ekonomisiyle ilgili bu fikirlere kesinlikle açıklar ve yaptıkları işin içine

emsal bilişimi yerleştirmeye çalışıyorlar. En azından çelişkilerin farkındalar, ancak Correa'nın Amazon'da sondaj yapmadığı için Yasuni girişiminden vazgeçme kararında gördüğümüz gibi, onlar gerçekten bu çelişkilerin ortasındalar ve mutlak olarak doğru tarafta yer almıyorlar. Yine de en azından bu sorular üzerinden devam eden bir tartışma var.

Bitirirken sonsuz bileşik büyüme tartışması hakkında kısaca bir şey söyleyebilir miyiz? Çünkü kitapta kabul ettiğiniz gibi, bu belki de en az anlaşılan, tehlikeli çelişkidir ve aynı zamanda sermayenin işleyişinde yerleşik olan en temel çelişkilerden biridir. Burada bileşik büyüme tartışması mantığında ilham verici bulduğum şey, sermayenin yatırım yapmak için pek çok yeni fırsat bulması gerektiğinden, tümüyle olmasa da 21. yüzyılın nasıl sona erebileceğini ve onunla ilişkilendirilebilecek olası tüm dehşetleri neredeyse tahmin etmemize izin vermesidir. Bu, neredeyse bir korku hikayesi gibi, bir bakıma korku hikayesinin sermayeyi gerçekten durdurmak için yeterli olmadığını iddia ettiğiniz gibi.

Evet, bir anti-kapitalist için en güçlü zorunluluk, bileşik büyümeyi sürdüremeyeceğimizi ve bir alternatif düşünmemiz gerektiğini söylemektir. %3'lük bileşik büyüme sermayenin için bir anlam taşıırken, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde neler olup bittiği hakkında konuşmak, başka bir şeydir. 1970'den sonra Çin'in içe dönmesi, Sovyet Bloku'nun çöküşü ve Hindistan, Endonezya ve diğer birçok ülkenin soğurulmasıyla kapitalist sistemin büyük bir genişlemesini görüyoruz. Ve şu anda karşı karşıya olduğumuz şey, tüm bunların üzerine bileşik bir büyümedir. 1970'de şehirlerin neye benzediğini ve şimdi nasıl göründüklerini düşünüyorum. Geçenlerde Türkiye'deydim ve Türkiye'deki her şehirde devasa bir yeni bina projesi vardı. Bu son derece hayret vericidir ve önümüzdeki 30 yıl boyunca bir arada birleştirileceğini ve dünyanın %70'i kentleştiğinde şehirlerin 30 yıl içinde yoğunluk ve yayılma açısından nasıl görüneceğini hayal edin.

Sermayenin neredeyse saçma bir evresini öngöremez miyiz - hiper gelişmenin üstüne daha fazla hiper

gelişmenin geldiği yer mesela? Hayali sermayenin hayali sermayeden yaratıldığı yer. Sanırım bunu zaten büyük ölçüde bazı pazarlarda görüyoruz.

Evet, örneğin Londra'yı ve yatak odası vergisini ele alalım. Sahip olunan ve fiilen kullanılmayan özel mülkiyete yatak odası vergisi koyuldu. Çok büyük miktarda özel mülk var ve bunların sahipleri ne kadar varlıklı ise o kadar az ve savurganca kullanır. Her zaman Lockeçu ilke söz konusudur yani eğer onu kullanmazsan onu kaybedeceksin ilkesi. Zenginler tarafından kullanılmayan bir sürü şey var, ama düşük gelirli nüfusa yatak odası vergisi koyuyorlar. Bu tamamen yanlış bir yoldur. Varlıklılar üzerinde bir yatak odası vergisi olmalı ve bunların hepsi piyasaya sürülmelidir. Bu, konut sorununu çözebilirdi ama elbette önce konut fiyatlarında büyük bir çöküş olacaktı.

Son sorum şu: Bir hayalin başka bir hayal üzerine kurulduğu, bir krizden diğerine geçildiği öngörülebilir gelecekte, bu saçmalığın devamını öngöremez miyiz?

Evet. Bu soruyu kitapta biraz gündeme getirerek, sermayenin dolaşıma devam edebilen ve birbirini besleyebilen bu hayali biçimleri olduğunu ve bunların hepsinin bazen uzun süre devam edebilen Ponzi şemaları olduğunu söyleyerek gündeme getiriyorum. Daha sonra merkez bankaları tarafından yönetilen bu hayali sermaye oluşumu ve dolaşımı çağına girme ihtimalimiz olabilir, çünkü onlar para arzına bir çırpıda sıfır ekleyebilirler ve bunu yapıyorlar. Öncelikle, bu bana giderek anlamsız geliyor ve insanların, tüm bunların anlamı ne? demeye başlayacağını düşünüyorum. İkincisi, bence bunun içsel çelişkileri, çöküşleri olacaktır. Yine de son 20 yıldır her yerde finansal çöküşler patlak verdi ve sermaye hayatta kaldı. Örneğin Endonezya, Arjantin vs. Dubai World iflas eder, birileri iflas eder, her yerde bu varlık balonları patlar ve belki bir süre daha bu şekilde devam edebiliriz. Ama bir noktada, olasılıkların tükeneceğini düşünüyorum.

marksizm, iktidar ve alternatifler

Devrimci teori bağlamında, sizce günümüzde Marksizmin geçerliliği nedir?¹²

David Harvey: Marx, toplumsal değişimi düşünmenin çok iyi bir biçimini ve aynı zamanda, sermayenin nasıl işlediğini eleştirel olarak anlamının bir yolunu sunar. Bunun özellikle önemli olduğuna inanıyorum çünkü sermaye gizemli bir şekilde hareket ediyor ve bazen gerçekten olup biteni örtüyor. Marx, bu görünümelerin gizemini çözmek için iyi bir iş çıkarır ve gerçekte neler olup bittiğini araştırmak için bir yöntem geliştirir ve bu nedenle, kapitalist egemenliğin dışında devrimci bir harekete sahip olma konusunda neyin değiştirilmesi gerektiğini anlar. Dolayısıyla bu, farklı toplumsal ilişkilere ve farklı değer kavramlarına dayalı bir dünyanın inşasına izin verir.

Dünyada solun bir özelliği, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana Marksizmin aşamalı bir şekilde terk edilmesi oldu. Bu süreçle ilgili analiziniz nedir? Bugünkü sonuçları nelerdir?

Marksist hareketin her zaman iki görüşü söz konusudur. Biri kapitalizm eleştirisi, diğeri ise kapitalizme bir alternatifin nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair bir tür teorik eğilimdir. Marx, kapitalizme alternatif bir toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiği hakkında fazla bir şey söylemez ve ben bunun tek nedeninin, basitçe uygulama reçetesi bulunan ütöpik projelere gerçekten inanmaması olduğunu düşünüyorum. Marx devrimin, çeşitli pratiklerle neyin işe yarayıp neyin yaramadığını tanımlamanız gereken bir süreç olduğunu anlamış görünmektedir. Elbette Marx'ın kendi döneminde bazı pratik türleri hakkında fikirleri vardır, ancak onun içinde bulunduğu pratiklerin

¹² “David Harvey: ‘I’m skeptical about the idea of reforming neoliberalism’; <https://mydesiringmachines.wordpress.com/2014/12/27/david-harvey-im-skeptical-about-the-idea-of-reforming-neoliberalism-complete-interview-translated/>; 27 Aralık 2014.

başka yerlerde de tekrarlanabileceği yönünde bir konuma hiç bir zaman sahip olmadığını düşünüyorum. Bugünün pratiklerinin ne olması gerektiği sorusu hâlâ devam ediyor ve elbette bu pratiklerden bazılarının Sovyet Bloku'nda veya Çin'de ortaya çıkması çeşitli sorunları da beraberinde getirdi. **Sosyalizm için toplam bir başarısızlık genellemesini kabul etmiyorum.** Aslında bazı açılardan bu ülkelerin hikâyede unutulmuş olağanüstü zaferleri vardır ancak açıkçası ben bu deneyimlerin ortaya çıkardığı yolun sürdürülebilir olduğunu düşünmüyorum.

Ama öte yandan, Marx'ın her zaman bir sermaye eleştirisi de vardır. Sermayenin kontrolsüz bir biçimde 1990'larda olduğu gibi muzaffer bir şekilde ortaya çıkmasıyla bunun istikrarlı bir ekonomik örgütlenme biçimi olmadığını hızlıca gördük ki bu da sermaye eleştirisini daha da acil hale getirmektedir. Sonra ekonomistlerin etkin piyasalar ya da bu tür şeylerin öneminden bahsettikleri hipotezlerle karşılaşıldı ve daha sonra her şey alt üst oldu ve ilginç olanı bunun nedeni sorulduğunda hiçbir fikirlerinin olmamasıydı. **Her şeyin neden alt üst olduğuna dair iyi bir fikri olduğuna inandığım kişi ise Marx'tı.** 90'ların sonundaki çöküşten sonra Marx'ın çok daha konuyla alakalı hale geldiğini düşünüyorum -örneğin 1997-1998'de Güneydoğu Asya'daki büyük krizden ve daha sonra 2001'deki Arjantin krizinden sonra. Ve o zamandan beri sürekli bir kriz durumundayız, Birleşik Devletler'deki emlak patlaması yoluyla bunun üstesinden geldik ve bunun çöküşüyle geri çekildik. **O halde, ziyadesiyle istikrarsız ve çılgın bir kapitalist sistem görüyoruz** ve insanlar her şeyin neden olduğunu anlamının çok zor olduğunu gördüklerinden beri eleştirinin gerekliliği giderek güçleniyor. Ve şimdi, devrim ve dönüşümün gözden düştüğü ve sermayenin çelişkilerine karşı bir eleştiri inşa etme olanaklarının daha da önemli hale geldiği bir ironi söz konusu.

Eric Hobsbawm son kitaplarından birinde, Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla Marksizmin kendisini Sovyet geleneğinden "özgürleştirdiğini" söyledi. Bugün, dünya çapında bir toplumsal hareket patlaması var. Parti kavramına ve onun Leninist yaklaşımına ne oldu?

Leninist Parti kavramı, SSCB ve Çin gibi komünist ülkelerdeki deneyimleri nedeniyle büyük ölçüde terk ediliyor. John Holloway'ın dediği gibi bunlar, iktidarı almadan ya da siyasi partiler kurmadan ve Devletin iktidarını ele geçirme projesini zorunlu olarak üstlenmeden dünyayı değiştirme girişimiydi. Dolayısıyla toplumsal hareketlerin siyasi eylem için farklı bir temel bulmaya ve demokratik kararlar almaya çalıştığı bir dönem oldu. Bunun bir aşama olduğuna inanıyorum, daha sonra sonlanacağını düşünüyorum ve örneğin yakın gelecekte, Yunanistan'da Syriza ve İspanya'da Podemos gibi kesinlikle parlamenter çoğunluğu elde edebilecek yeni siyasi biçimlerin ortaya çıkacağını göreceğiz. Ve insanların, **son yıllarda demokratik ve yatay meclislerle yapılan deneyimlerin bir sınıra ulaştığını ve iktidarı ele geçirmeden dünyayı değiştiremeyeceklerini** ve bir şekilde bir tür parti yapısı içinde karar alma için demokratik biçimleri yeniden inşa edeceklerini ve bir noktada Devletin doğasıyla belirli bir ilişkiyle uğraşmak zorunda kalacaklarını kabullendiklerine inanıyorum. Bu çok sorunlu bir alandır, çünkü şüphesiz Devlet, aslında son 10 veya 15 yılda daha da fazla sermayenin özel temsilcisi haline gelmiştir. Yani bu sorunla ilgili olarak ortaya çıkan bir savaş var gibi görünüyor, ancak solun çoğunluğunun onunla savaşmaya veya bunu düşünmeye hazır olduğuna inanmıyorum. Kendimizi nasıl yöneteceğimize dair bir yeniden değerlendirme olduğuna inanıyorum, tıpkı paranın gücüyle çürümemiş ya da siyasi ve toplumsal tabanına karşı sorumluluk duymayan hiyerarşik bir liderlik yapısı tarafından yıkılmamış yerleşik demokratik yapılar gibi. Bu nedenle, bir dönüşüm anındayız ve Syriza ve Podemos'un iktidarı ele geçirmeleri durumunda yapacakları şeylere dair en fazla 2 veya 3 yılları var. Örneğin, İskoçlar bağımsızlığını kazanırlarsa, bu alternatif hükümet biçimleri ne yapacak? İskoçya'da ne olabilir? Şu anda mümkün olmayan çeşitli ilginç olasılıklar var ve 2 veya 3 yıllık bir süre içinde çok farklı bir siyasi sahneye bakıyor olacağız.

Marksizmi terk etme fikrini yerini Dünya Bankası'nın hegemonyasına ve "yoksulluğa karşı savaş" gibi kavramlara bıraktı ve özellikle Latin Amerika hükümetleri

üzerinde derin bir etkiye sahip oldu. Bu strateji bağlamında yeniden bölüşüm politikaları ve batılı demokratik bir çerçeve, toplumsal çatışmaları ehlileştirmenin etkili bir biçimi olarak öne çıkan bir “İlerlemecilik” kavramı yarattı (İşçi Partisi ve Brezilya’daki Bolsa Familia programı gibi). Size göre bu tür hükümetlerin rolü ve sınırları nedir? Hükümetler zenginliğe değil de yoksulluğa odaklandığında sınıf savaşı nerede konumlanır?

İktidarı ele geçiren herhangi bir sol hükümetin iki sorunla karşı karşıya kalacağını düşünüyorum: Birincisi, derin bir anlamda, hepimizin, farkına varmaksızın neoliberaler haline gelmiş olmamızdır. Latin Amerika’da “biz neoliberal değiliz” şeklindeki tüm bu retoriğe rağmen, aslında her ülkede farklı biçimlerde de olsa derinden kök salmış neoliberal düşünce biçimlerine hayret ediyorum. Örneğin, Şili’de çok derindir. Bu nedenle, dünyanın zihinsel kavrayışı, "insanlarda neoliberal düşüncenin kök salması" olarak adlandırılabilir şeyden kaynaklanır. Bu hem halk hem de hükümet düzeyinde ciddi bir sorundur ve Marksist eleştirinin önemine bir kez daha işaret eder. Ve Marksist bir eleştiri olması gerektiğini söylediğimde, basitçe “İşçi Partisi üyeliği alındı” ya da buna benzer bir “ultra-solculuk” tipinden bahsetmiyorum. **Politik özneliğin belirli bir hikaye tarafından nasıl şekillendirildiğine dair derin bir anlayışa atıfta bulunuyorum ve şu anda egemen olan yeniden bölüşüm politikasının ötesine geçebilmemiz için bu politik öznellikleri dönüştürmek adına gereken şeyin bu olduğunu düşünüyorum.**

İkinci sorun, her ekonominin kendi başına işleyecek durumda olmamasıdır ve bence **küresel bir ekonomiden kendisini çıkarabilecek bir ulusal ekonomi fikri bir hayaldir.** Bu nedenle, yüzleşilmek zorunda olunan sürekli çelişkiler vardır. Örneğin, ekonominiz bir tür çıkarma üzerine kurulursa, o zaman gelip “çıkarmayı bitiriyoruz” demek çok zor olur çünkü herhangi bir iş bölümünüz yoktur ve ihtiyacınız olan temel malları -bilgisayar ya da elimdeki mikrofon gibialamazsınız. Dolayısıyla yönetilmesi gereken gerilimler vardır çünkü burada harekete geçirilebilecek ciddi politikaların olduğunu düşünüyorum. Sanayisizleşmenin çeşitli yönlerinde

olan ekonomilerin yeniden sanayileşmesine yönelik stratejilerin sınırlı olduğuna inanıyorum ama burada bahsettiğim şey, Çin'deki son derece düşük üretim maliyetleriyle rekabet etmenin zorluğuyla sarmalanmış bir şeyi üretmenin yeni yollarının keşfidir. Ve bence yerelleştirilmiş ve çevre üzerinde çok daha az etki yaratan birçok mal ve hizmetin üretimi için 3d yazıcılar veya diğerleri gibi teknolojik gelişmeler vardır ve bu aynı zamanda insanlar için uluslararası ticaret yoluyla almak yerine yerel kaynaklara dayalı mallar üretebilir. Şimdi bunun toplam bir bağımsızlık yaratabileceğini söylemiyorum, ancak iç pazarların yeniden sömürgeleştirilmesi ve sanayi ile tarımın yeniden yapılandırılması için birçok alan vardır. Bu, Çin'e soya ya da New York'a meyve satmadıklarında kendi kendine yeterli gıdaya gerçekten kolayca sahip olabilecekleri halde, ihracatı geliştirmeye ve gıda ithalatını sona erdirmeye yönelen Latin Amerika'daki birçok ülkede görülebilir.

Latin Amerika'da mütevazı bir yeniden sanayileşme stratejisine izin verecek ve beni başka bir noktaya getiren yeni toplumsal ilişki ve yeni örgütlenme biçimlerinin olanaklarını keşfetme girişimlerinin olduğuna inanıyorum: Latin Amerika ülkeleri arasında daha fazla ve daha iyi iş birliği olsaydı tüm bunlar gerçekleştirilebilirdi. Bugün bir dayanışma söylemi var ama bugün birçok ulus 'sizde bu var, bizde de bu var' tarzı söylem geliştiriyor. Bu pek çok şeyin göstergesidir: örneğin, Latin Amerika'da var olan ulaşımın bağlantısı korkunçtur, başkentten başkente bilet almak inanılmaz derecede zordur (gülüyor), aynı zamanda inanılmaz derecede pahalıdır ve aslında kolayca düzeltilebilecek bir şeydir. Ancak bu kolektif bir eylem gerektirir ve Latin Amerika ülkelerinin birleşmesi için “bizim ekonomimize karşı sizin ekonominiz” yerine, bölgesel bir ekonomi geliştirme gerekliliğinin kavranması gerektiğini düşünüyorum. Bu, bir bütün olarak Latin Amerika için mütevazı bir yeniden sanayileşme stratejisi olarak adlandırılacak şeyi yavaşlatan şeylerden biridir.

Neoliberalizmin laboratuvarı olan Şili'de, ücretsiz yüksek öğretim ve sağlık ve emeklilik sistemlerinde reform gibi sosyal haklar konusunda büyüyen bir tartışma var. Avrupa'da bu sosyal hakların çoğu Devlet tarafından

sağlanmaktadır. Neoliberalizm ile sosyal haklar arasında nasıl bir ilişki vardır? Neoliberalizm bu talepleri nasıl soğurabilir?

Neoliberalizm bunları soğuramaz ve bu neoliberalizmin eleştirilerinden biridir. Ancak neoliberal proje bitmedi. Örneğin, Avrupa'da sosyal hakların ortadan kaldırılması için çok fazla baskı var. Bunu, bir süredir en saf neoliberalizme karşı direnen İskandinav ülkelerinde bile görebiliriz. Latin Amerika örneğinde çok daha dramatik bir durum söz konusu. Örneğin Arjantin'de yüksek öğrenim ücretsizdir ancak Şili'de değildir ve bunun bir sonucu olarak Arjantin'de çok fazla Şilili öğrenci görebilirsiniz: bu Arjantinliler için pek adil ya da bir kıtayı bir bütün olarak düşünmek için makul bir yol gibi görünmüyor. Ama aynı zamanda bu fikrin derinlemesine bir şekilde kişisel sorumluluğa dayandırıldığını, beşeri sermayesini geliştirme kapasitesinin büyük ölçüde insanın kendisine ve ailesinin gelirine bağlı olduğu göz ardı edilerek, eğitim yoluyla geliştirilebileceği, yani yalnızca kişinin kendisinin sorumlu tutulduğuna inanıyorum. Ama yoksulluk içindeyseniz, beşeri sermaye biriktirecek araçlara sahip değilsinizdir. Aslında, **Şili'de dolaşan bir beşeri sermaye teorisinin var olması tamamen bir yanılgıdır.** Marx, Adam Smith'i eleştirirken bunu mizahi bir şekilde görüyordu. Marx dedi ki Smith, sizin karar verme gücüne sahip bir kapitalist olduğunuzu düşünüyor, o zaman paranız ve gücünüz varsa, ona yatırım yapabilir ve faiziyle yaşayabilirsiniz. Şimdi, eğer beşeri sermayeniz varsa, söz konusu sermayeyi yatırmaya ve faiziyle yaşamaya karar vereceğiniz için nihayetinde çalışmanıza gerek kalmayacaktı. Açıkçası, bunu yapmak zorunda değilsiniz, çünkü gerçekte, **sahip olduğunuz şey kesinlikle beşeri sermaye değil, daha ziyade segmentlere ayrılmış istihdam piyasasında değerli bir yeteneğinizdir.** Yani doğru segmentteyseniz o segmentteki işgücünü çocuklarınız için yeniden üretebilirsiniz, ancak başka bir segmentteyseniz bunu yapamazsınız. Temelde, bu beşeri sermaye teorisi, toplumsal eşitsizliğin sürdürülmesiyle ilgilidir, ama onu erdemli bir pratik gibi göstermeye çalışan bir ahlak kavramıyla çevrilidir. Gerçekte ise bu, sürekli olarak

daha da ayrılmış bir temelde toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinin her zaman üzerinde olan bir pratiktir.

İnternette bulunan derslerinizde, üniversiteleri kullanım değeri olarak değil, değişim değeri olarak anlamak arasındaki farkı açıklıyorsunuz. Bir devlet üniversitesinin 21. yüzyılda nasıl bir rolü olması gerektiğini inanıyorsunuz? Özel çıkarların eğitime katılımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Pekala, umarım önümüzdeki yıllarda devlet üniversiteleri giderek daha önemli ve kayda değer bir role sahip olacaktır. Bununla birlikte eğilim, diğer yöndedir ve bu, en sert neoliberal retoriğin ortaya çıkmasından önce bile böyle olmuştur. Örneğin, New York'taki kendi üniversitem (City University of New York, CUNY) çok büyük bir devlet üniversitesidir. Bugün yaklaşık 400.000 öğrencisi vardır ve 1970'den beri ücretsizdir. Misyonu göçmen çocuklarına eğitim vermektir ve hâlâ da öyle olduğunu söyleyebilirim. Ancak, 70'lerin neoliberal reformları ile nispeten düşük olmaya devam etse de ücret talep etmek zorunda kaldık. Aslında, **ücretlerimizin Valparaíso Üniversitesi'nden veya Şili Üniversitesi'nden daha düşük olması dikkatimi çekti.** Şimdi, çok çeşitli olan muazzam bir göçmen nüfusu eğitmeye devam ediyoruz. Muazzam bir öğrenci yelpazesi var, yani mükemmel öğrencileriniz ve eğitilmesi zor olan diğer öğrencileriniz var. Bu da bu üniversitelerin demokratikleşmesini son derece önemli kılıyor. Şu anda, **sahip olduğumuz en büyük sorunlardan biri, bu devlet üniversitelerinin 30'lardan beri sistematik olarak yetersiz biçimde finanse edilmesi ve daha üstün özel üniversitelerin artan yükselişiyle yüzleşmek zorunda kalmasıdır.** Örneğin New York'ta ilginç bir durum var: Columbia Üniversitesi'ni (CU) ve New York Üniversitesi'ni (NYU) herkes bilir ama 400.000 öğrencisi olmasına rağmen CUNY'yi kimse bilmiyor. Aslında, finans sorunları, üyelerin birçoğuna yeterli maaşları ödeyecek paraları olmadığı için fakültelere düzenli üye alamamalarına neden oldu. Öyleyse, bu, dünyanın her yerinde benzerlik gösteren ve herkes için ücretsiz eğitim gibi kamusal uzlaşmaların geliştirilmesiyle tersine çevrilmesi gereken türden bir durumdur. Elbette zaten bilinmektedir ama

bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde yüksek öğrenim için öğrenci borcunun 1 milyon dolar olduğu tahmin ediliyor. Pek çok öğrenci, hayatları boyunca ödenmesi gereken çeyrek veya yarım milyon dolarla kariyerlerine başlıyor. Borçların ömür boyu sürdüğü göz önüne alındığında, bu inanılmaz bir kişisel yüküdür. Bu nedenle, halihazırda ücretsiz ya da çok düşük maliyetle ve üniversite diploması alabilecek herkese açık erişimi olan, dünya çapında olabileceği kadar yüksek öğrenimi garanti etmemiz gerektiğine inanıyorum.

Özel eğitimle ilgili olarak, bunun belirtilen tüm hedeflere katkıda bulunabileceği o kadar açık değildir. Gördüğümüz, daha ziyade, **teoride bir amaç olarak kâr elde etmek zorunda olmayan bu üniversitelerin özel çıkarlarının, servet ve güç biriktirme konusunda daha fazla endişe duymasıdır.** Birçok özel üniversite bile şu anda dünyanın en zengin konsorsiyumlarından bazılarıdır. Örneğin Harvard, Yale veya bunun gibi üniversiteler. Ayrıca, çevrimiçi derece veren ve kalitesi hiç de iyi olmayan iş yapılarına sahip üniversitelerin sayısı giderek artmaktadır.

İlginç bir şekilde, **sübvansiyon biçimindeki çok sayıda kaynak, doğrudan hükümetten bu düşük kaliteli işletmelere-üniversitelere doğru akar ve bu kurumlar hiçbir kamusal amaca veya kritere hizmet etmese bile eylemlerini parasal amaçlara yöneltir.** Örneğin, bu tür bir kurumun kontrolü ele almamasını sağlamak için büyük bir zorunluluk vardır. Örneğin Ekvador'da hükümet, kırılğan olan ve faydalı hiçbir şey sunmayan bu kurumların çoğunu kapattı. Bunun çok önemli bir adım olduğuna ve Ekvador üniversite reformunun, herhangi bir kullanım değeri olarak görülebilecek bir şey yaratmadan servet elde eden özelleştirme ve “şirketleşme” yoluyla üniversite eğitim sisteminin sürekli bozulduğu Latin Amerika gibi bir kıta için gerekli olduğuna inanıyorum.

Bazı derslerde ve röportajlarda söylediğiniz gibi, günümüz demokrasileri, yerel ve uluslararası sermayenin siyaseti doğrudan etkileyebileceği “Paranın Demokrasileri”dir. Örneğin Şili’de giderek Amerikan sistemine benzeyen bir siyasi sistem var: farklı ekonomik çıkarlara

sahip iki büyük koalisyon ve siyasi içeriği tartışmadan boşaltan hükümetlerin “teknokratlaşması”. Siyasal sistem ortak seçilirse, alternatifler nelerdir? Yeni toplumsal ve siyasal hareketlerin savaş bayrakları ne olmalıdır?

Bunun epey zaman ve siyasi ajitasyon alacağını düşünüyorum. Olasılıklar her ülkede benzersizdir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde Yüksek Mahkeme kararları, paranın Anayasa'nın ve düşünce özgürlüğünün ötesinde, bir onay biçimi olarak siyasette harcanmasını giderek daha fazla garanti altına almıştır. Şimdi, paranın düşünebileceğini bilmiyordum, ama görünüş itibarıyla ifade özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü böyle bir şey yapabilirdi, o kadar zayıf bir fikir ki, siyasetin finansmanı bir ifade biçimi olurdu. 1970'lerde başlayan bu kararlar hâlâ devam ediyor ve siyasette para harcanmasına giderek daha fazla izin veriliyor. Siyasal süreçlerinde paranın etkisine sınırlamalar koyan ülkeler birer birer yıkıldı.

Bu sınırları yeniden kazanmanın ve politik eylemden parayı çıkarmanın gerekli olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla, seçim kampanyalarının ve paranın medyadaki gücüyle birlikte gelen saldırılara karşı yurttaşların korunması gerektiğini düşünüyorum. Aslında gerekli olan, siyasette paraya karşı güçlü bir yasanın olmasıdır, ama ironi şu ki bu yasayı da aynı politikacıların geçirmesi gerekir, bir nevi kendi güçlerini kontrol ettireceklerdir gerekir. Dolayısıyla bu politikacıları değiştirebilecek ve önemli ölçüde farklı bir siyasi süreç kurabilecek bir hareketiniz olmadığı sürece bu gerçekleşmeyecektir. Seçim sürecinde paranın gücünü ortadan kaldırmak, en azından halk hareketlerinin paranın gücünün merkezileşmesini yendiği açık örnekler görülene kadar, hukuk cephesinde, siyasette ve popüler yaşamda çok çalışmayı gerektirecektir.

Politik hareketi yeniden inşa etmeye çalışırken temel olarak kendimizi motivasyonsuz hissettiğimizi düşünüyorum, ancak bunun paranın gücünün korktuğu şeylerden biri olduğuna inanıyorum: yani bir gün karizmatik biri gelir ve kasabayla birlikte siyaseti paranın gücünden kurtardığını söyler. Bu henüz görülmedi ve eğer gerçekleşirse, bu liderin

hayatından endişe ederim, çünkü paranın gücü, siyasi süreçler üzerinde kontrolü sürdürmek için gerekli olanı yapacaktır.

Sonuç olarak, neoliberalizmin aşırılıklarına yönelik pek çok eleştiri mevcuttur: örneğin, Thomas Piketty'nin en çok satan *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*'i. Ancak bu eleştirilerin çoğu kapitalist üretim tarzıyla yüzleşmez. Son çalışmanızla ilgili olarak, bugün kapitalist toplumun temel çelişkileri nelerdir? Neoliberalizmin sonu yerine neden kapitalizmin sonundan söz edelim?

Neoliberalizmi sona erdirirsek, istihdam ve yaşam fırsatları sağlayan ve nüfusun çoğunluğuna fayda sağlayan etik bir kapitalizme sahip olabileceğimize inanan bazı insanların iddialarını durdurabileceğimizi düşünmek hoşuma gidiyor, çünkü zaten buna derin bir şüpheyile yaklaşıyorum. Yeterince yaşadım ve 1950'lerin, 1960'ların birçok sözünü -örneğin kalkınmanın küresel yoksulluğu sona erdireceği ki aslında onu artırmaktan başka bir şey yapmadı- hatırlayacak kadar yaşlıyım. Aynı şeyi 1970'lerde de gördüm. Örneğin Henry Kissinger, dünyadaki açlığın 5 veya 10 yıl içinde sona ereceğini ya da küresel yoksulluğun 2015'te veya çok yakında ortadan kaldırılacağını söyleyen Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri'ni (MDGs) söyledi. Ama eşitsizliğe baktığınızda, bunun gerçekten olmadığından emin olabilirsiniz. Bu nedenle, neoliberalizmi reforme etme fikrinden ve sorunlarımıza yeterli bir yanıt sağlayabilecek bir tür sosyal demokratik yeniden dağıtım inşasından şüpheliyim. Ayrıca, gerçekten ciddiye alınması gereken başka acil sorunların da olduğuna inanıyorum. Elbette eşitsizlik birincidir, büyümenin gerekliliği başkadır ya da örneğin asgari bir sürdürülebilir büyüme oranı. Başka bir deyişle, fiziksel, sosyal ve çevresel olarak çözülmesi giderek imkansız hale gelen sorunlar. Dolayısıyla sermayeyi bugün ürettiğimiz mal ve hizmet üretiminin egemen bir biçimi olarak düşünmekten vazgeçmek ve kar elde etme, zenginlik ya da güç biriktirme için her şeyi üreten kapitalist birikimin dışında dünya nüfusu için kullanım değerleri geliştiren alternatif yapılar üzerinde düşünmeye başlamak için birçok neden var. Düşünmemiz gereken şeyin bu olduğuna inanıyorum. Şimdi bana bunun tek

seçenek olduğundan %100 emin olup olmadığımı sorarsanız, cevabım hayır olur. Biri bana başka bir yol gösterse çok sevinirim ama bu süre zarfında bunu ciddi olarak düşünmeliyiz.

Benim itiraz ettiğim şeylerden biri, bunun hakkında düşünmek zorunda olmadıklarını söyleyen insanlardır, çünkü onlara göre kapitalizm var olan şeydir ve başka bir şey değildir. Margaret Thatcher'ın (“alternatif yok”) ifadesinden kendimizi kurtarmamız gerektiğine inanıyorum çünkü evet bir alternatif var; alternatifler var. Uygulamaya başlayabileceğimiz değer yapıları var, inşa edebileceğimiz alternatif ekonomik örgütlenme biçimleri var. Bugün, 30 yıl önce sahip olmadığımız muazzam bir koordinasyon ve karar verme teknoloji kapasitesine sahibiz ve hazırlıklı olmadığımız için hâlâ keşfetmediğimiz olasılıklar da söz konusu. Tamam, bir alternatif var gibi görünüyor, var olup olamadığına bakarız ve eğer varsa nasıl yapılır onu düşünürüz. Aslında niversitelerde eleştirdiğim konulardan biri de bu. Üniversiteler bu tür tartışmaların olduğu yerler olmalı ama bunu yapmaya çalıştığımda, insanlar sadece kafalarını çevirdiler ve bana bunun hakkında düşünmek istemediklerini söylediler ve bence bu bana çok ciddi, analiz edilebilecek, rasyonelize edilebilecek ve anlaşılabilecek bir problem gibi görünüyor.

bugün yurttaş olmak ne anlama geliyor?

Sizce bugün yurttaş olmak ne anlama geliyor? Yurttaşlık genellikle eyaletlerle ilgilidir ancak bu eyaletlerin nüfusunun çoğu şehirlerde yaşamaktadır.¹³

David Harvey: Yurttaşlık fikrini ayrıştırmayı tercih ederim. Nereye gidersem gideyim, hangi şehirde olursam olayım, her zaman yanımda bir yurttaşlık kavramı taşıdığımı hissettim. Her zaman o şehrin yurttaşı olduğumu hissettim. Ve bence aslında bu güzel bir duygu çünkü kendinizi herhangi bir yere ait hissediyorsunuz ve bence şehirlerin kendisini serbest yurttaşlık bölgesi ilan etmeleri ve temelde 'bu şehre gelen herkes bu şehrin yurttaşıdır' demeleri harika bir fikir olurdu. Bu, "buradayken buraya aitsin ve burada hakların var ama burada sorumlulukların da var" diyerek, Kant'ın misafirperverlik anlayışını kullanmanın bir yolu olabilirdi. Pasaport ile elde edilen ya da daha önce yurttaşı olduğunuz bölge tarafından verilenlerdense daha portatif bir yurttaşlık kavramını tercih ederim. Kendilerini insan hakları şehri ilan eden bazı şehirler olduğunu düşünüyorum. Örneğin Fransa'da göçmenler gibi vatandaş olmayan ve ulusal seçimlerde oy kullanamayan kişiler yerel seçimlerde oy kullanabilirler. Bence bu çok iyi bir fikir. Bir yerde sadece bir süre ikamet ettiyseniz, otomatik olarak çevrenizde olup bitenlere oy verecek ve siyasi süreçte aktif bir katılımcı olarak kabul edileceksiniz. Bu, ekonomik ve politik olarak marjinalize edilen ve bazen mekândan yabancılaşmış hisseden insanların olduğu birçok şehirde pek çok sorunu hafifletmeye yardımcı olacaktır. Her türden toplumsal sorun yaratır ve sanıyorum ki şehir yönetimleri, gelen herkesin

¹³ "Cities and Citizenship, An interview with David Harvey"; *Citizenship in Southeast Europe* internet dergisi; <http://www.newmetropolitan.hss.ed.ac.uk/2014/11/03/cities-and-citizenship-an-interview-with-david-harvey/>; Haziran 2011.

otomatik yurttaşlığı fikrine açık olduklarını ilan etselerdi, yani bir tür otomatik karşılama -sadece zengin turistlerin karşılanması-ndan bahsetmiyorum- bu, “Evet, şehrin dokusunun bir parçasısınız ve buna bağlı haklarınız ve yükümlülükleriniz var” demek olurdu.

Bahsettiğiniz şey yalnızca yurttaşlar arasında değil, aynı zamanda kendi topraklarındaki tüm nüfusu kapsayacak biçimde devlet yetkileri ve devlet tekeli ile doğrudan çatışmaya girer. Bu gerçekten devrimci bir fikir olurdu. Bazı şehirlerin devlet mantığına karşı giriştikleri bu tür eylemlerden derslerinizde bahsetmişsiniz. Bu şehirler daha fazla özgürlüğe izin vermek için kendilerini ve kontrol ettikleri yönetmelikleri yeniden tanımlamaya çalışıyorlar. Bu girişimlerin başarılarını veya başarısızlıklarını nasıl değerlendirirsiniz?

Bu arada gözüme çarpan bir şey, pasaportların 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başından önce genel olarak kullanılmadığıdır. O zamanlar insanlar dünyayı dolaşıyorlardı ve bir tür dünya yurttaşı oldukları gayri resmi bir yol vardı. Dolayısıyla, Heathrow'dan, Kennedy Havaalanı'ndan ya da De Gaulle'den geçen bu uçsuz bucaksız hatlara öyle bir alıştık ki, artık devletin yurttaşlık sorunlarına karar vermede sahip olduğu tekeli kabul ediyoruz. Bunu denemek ve baltalamak iyi olurdu, ama orada zorunlu olarak bir çatışma olduğunu düşünmüyorum, çünkü eğer biri bir ülkedeyse ve bir şehre gidiyorsa, o zaman zaten ülkeye girmiş demektir. O zaman soru, ülkenin neresinde olurlarsa olsunlar haklarının ne olduğudur. Aslında resmi olarak, örneğin bir şehir yurttaşlığına yani insanların bir kez geldiklerinde otomatik olarak kazandığı yurttaşlık politikası oluşturabilecek devletlere sahip olunabilir. Dolayısıyla, iki vatandaşlık kavramı arasında zorunlu olarak bir çatışma görmüyorum. Aslında, birçok ulus devletin yurttaşlık konusunda bir tür ikili fikre sahip olmasının ve şöyle demesinin çok yararlı olacağını düşünüyorum: “geçmenize izin verdiğimizde ve bölgede bulunma hakkınız olduğunda, size buraya gelme ve sonra da gideceğiniz tüm bu yerlerin misafirperverliğinin tadını çıkarma hakkını verdik.”

T. H. Marshall'dan itibaren anladığımız şekliyle modern yurttaşlık kavramı, medeni, siyasi ve son olarak toplumsal hakların bu genel boyutlarını içerir. Ancak bu hakların yanı sıra, bugün dünyanın herhangi bir devletinde siyasi bir varlık olmak, yurttaşlık faaliyetlerinin çoğunun gerçekleştiği yer olarak şehir hakkını da içermelidir. Bunu kabul eder misiniz?

Evet, elbette. Şehirlerde bulundum ve gösterilere katıldım. Bununla ilgili bir sorunum yok. Kendimi dışsal bir ajitatör olarak görmüyorum. Ben kendimi orada bulunan ve siyasi hayata katılmak isteyen biri olarak görüyorum ve bu nedenle farklı bir pasaportum ya da buna benzer bir şeye sahip olduğum için neden dışlanayım.

Kentsel alan, mükemmel bir politik alandır. Ama birçok eserinizde belirttiğiniz gibi buralar hem bir dışlanma yeri hem de büyük bir özgürleşme potansiyeli olan yerlerdir. Çağdaş, modern siyasette kentsel mekânın önemini nasıl tanımlarsınız?

Bence kentsel alanın siyasi aktivizme açılması için verilmesi gereken bir mücadele var. New York'ta bir izin için başvurmanız gereken korkunç bir şey var. Üç hafta boyunca sadece bunu düşünüyorlar ve sonra size izin verip vermeyeceklerine karar veriyorlar. Örneğin Central Park'ta büyük bir miting yapmak istediğimizde bir şekilde "Hayır" dediler ve sebebi ise parktaki çimleri rahatsız edebilecek olmamızmış. Biz de "Peki, nasıl oluyor da Papa'nın parkta ayin yapmasına izin veriyorsunuz da buna parkta izin veremezsiniz?" dedik. Yani alan açma sorunu var. New York City'de yürüyüş yapmamıza izin verildiğinde bile, Londra'daki gibi ünlü polis kordonu oluşur ve bariyerler arasına konuluruz, dışarı çıkamayız ve kapana kısıılırız. Bu bana bir tür gerçek siyasi tehdit gibi görünüyor. Şehirlerle ilgili çok ilginç olan şeylerden biri de kamusal alan kavramıdır. Şehirdeki pek çok alan aslında devlet kontrolünün bir parçasıdır ama aslında halkın buna hiç erişimi yoktur. Yani halka açık olsa da gerçekte halka açık değildir. Dolayısıyla, bir okulun mekânının siyasi bir miting veya benzeri bir şey için kullanılması, özellikle siyasi bir örgüt için her

türlü müzakereyi gerektirir. Bir devlet okulunda siyasi bir toplantı yapmak için o alanı açmak adına muazzam kanallardan geçmeniz gerekir. Bunlar, şehirde kamusal alan olmadığını düşündüğüm türden şeylerdir. Şehirde çok fazla kamusal alan var ama kamusal alan hiçbir zaman düzensiz değildir ve bu nedenle büyük mücadele alanlarından biri de bu kamusal alanları kamusal kullanımlara açmaktır. Elbette sokak her zaman politik aktivizmin en büyük açık alanlarından biridir ama etkisi giderek azalmaktadır. Bir de buna çeşit çeşit otomobillerin artışını ekleyin. Kamusal alanın niteliklerine bakmak çok önemlidir. Toplumsal hareketlerin dahil olduğu konulardan biri de sadece var olan kamusal alanları savunmak değil, aynı zamanda kamusal olayların meydana gelebileceği yerlere yenilerini ekleme sorunudur. Kamusal alan kavramı üzerindeki mücadele, kamusal alanın düzenlenmesi ve kentsel yaşam üzerindeki çatışma ve mücadele alanlarından biridir.

Faranak MirafTAB gibi feminist kuramcıların eserlerinde rastladığımız bir fikre değiniyorsunuz. Yazar, çoğu zaman yasallığın eşiğinde, ancak büyük bir meşruiyetle insanların kendilerinin yaptığı “fokurdayan gösteriler” (*kettled demonstrations*), “yurttaşlığın icat edilmiş mekânları” ve “davetli yurttaşlık mekânları” gibi kavramları kullanıyor. Sizce bu mekânlardan daha fazlasını açmak için izlenecek yol ne olabilir?

Öncelikle bir çeşit politik programım olmazdı. Neredeyse kaçınılmaz olarak, bir noktada bir tür yasal kısıtlamalarla çatışsınız ve bu noktada yasal kısıtlamaları aşmanız gerekecektir. Yeterince insan bunu yaparsa, o zaman olacak olan şey, genellikle otoritenin belirli bir biçimde buna tepki vermesidir. Örneğin, New York'ta kısa süre önce yaptıkları bir gösteride insanları topladılar, yüzlerce kişinin üzerine ağ attılar ve hiçbir sağlık önlemi ya da başka bir şey olmaksızın iki gün boyunca bir iskelede mahsur bıraktılar. İnsanlar yasadışı tutuklama ve alıkoyma davası açtı ve üç yıl sonra şehir, bu insanlara sahte tutuklama ve haksız yere hapsedme nedeniyle yaklaşık 3 milyon dolar tazminat ödemek zorunda kaldı. Ancak şehir bunu umursamadı çünkü o zamana kadar yapmak istediği şeyi yapmıştı, bu da diğer herkese, hepsinin bu

durumlara atılabileceğini göstermekti. Bu yüzden onlar için bu, bunu yapmanın bir tür ucuz yoluydu. Bu nedenle, yasadışı olmaya da hazırlar. Dolayısıyla yasadışı geri dönüşlere hazır olmalıyız. Aradaki fark, yasadışı olduklarında günün sonunda para cezası ödemeleridir. Yasadışıysanız, bundan çok ciddi şekilde zarar görürsünüz, ancak şehirdeki alanları mücadele etmeden özgürleştiremezsiniz ve neredeyse her zaman mücadele, bazen fiziksel ve yasal engellerin üzerindedir.

Eski Yugoslavya'da meydana gelen savaş, insan mekânını, özellikle de şehirleri bu boyutta tahribe uğrattı. En bilineni, modern tarihte kaydedilen en uzun kuşatma olan 4 yıllık Saraybosna kuşatmasıydı. Birçok bakımdan, kentsel mekânları yok etmeyi amaçlayan sivil nüfusa karşı bir savaştı. Ünlü Belgradlı mimar Bogdan Bogdanović, bu savaşın etnik bir savaşa indirgenemeyeceğini, temelde şehir karşı yürütülen bir savaş olduğunu söyledi. Bu yorumla göre yaşanan durum kırsal alanlar ve onların etnik saflık anlayışları ile bir eritme potası olarak şehir arasındaki bir savaştı. Buna ne diyorsunuz?

Şehri kozmopolit bir alan olarak görmenin uzun bir tarihi var ki bu da bir tür etnik ulusal kimliğe ciddi bir tehdit oluşturuyor. Nazilerde kent karşıtı pek çok düşünce bulabilirsiniz. Birleşik Devletler'de, yozlaşmış ve kötü olarak tasvir edilen şehir makinesi siyasetine karşı bir tür kırsal, Jefferson demokrasisi arasındaki karşıtlığa dayanan uzun bir şehircilik karşıtlığı geleneği var. Şehir her zaman hem aziz hem de tanrısal olan hayali bir görünüme sahip olmuştur - örneğin tanrı şehri imajında olduğu gibi - ama aynı zamanda Babil'dir. Buna karşı, bir şekilde otantik ve saf olan bir tür hayali kırsal anlatı buluruz, ancak o yerlerde yaşadığınızda bunların çok da otantik ve çok saf olmadığını görürsünüz. Ancak bu, politik olarak kullanılan mitolojik bir şeydir. Dünyanın birçok yerinde olan şey, kent ile kırsal arasında ya da şehir ile kır arasındaki gerçek ayrımın fiilen ortadan kalkmış olmasıdır. Kırsal alanlar neredeyse tamamen kentsel yaşamın içine çekilmiş durumda ve kırsal alan aslında insanların hafta sonlarını aile çiftliğinde ya da onun gibi bir yerde geçirmeleri için bir inziva yeridir. İkisi arasındaki ayrım derinleşir ve çoğu toplumda ve

özellikle İngiltere'de kırsala yönelik bir ilgi vardır. Ancak bu şehirden farklı tarımsal bir yaşam biçiminden ziyade genellikle tilki avcılığı ya da bu tür bir şeyle ilgilidir. Bence bu ayırım bozuldu. Mitolojinin çoğu bu ayırım üzerine kuruludur ve bu ayırım yavaş yavaş ortadan kalmaktadır. Artık Latin Amerika'nın çoğunda ortadan kalmıştır ve Balkanlar'da varsa bile çok hızlı bir şekilde yok olduğunu düşünüyorum. 'Şehir hakkını' kullanmayı seviyorum, çünkü resmi terimlerle ifade edersem ya da eşit olmayan coğrafi gelişme hakkında konuşursam kimse neden bahsettiğimi bilemez. Oysa şehir ve yurttaşlık arasındaki ilişki fikrinden, eski bir şeyi doğrulamanın yanı sıra yeni bir şey inşa etme olasılığı hakkında ve bu olasılığın şehir kavramında var olduğu fikrinden yararlanabilirsiniz. Bu yüzden siyasi bir amaç olarak şehir hakkı üzerine konuşmayı seviyorum. Ancak, kesinlikle çeperde yaşayan insanlar için dışlayıcı olması amaçlanmamıştır. Aslında metropol bölgeler ve biyobölgeler hakkında düşünmeyi seviyorum, belki biyobölge merkezli şehirler vs. Ama yine de "biyobölge hakkı" büyük bir siyasi slogan oluşturmaz.

küçülen şehirler ve aşırı kentleşme

*Radikal coğrafyacı David Harvey, son kitabında "şehir hakkı" fikrini ve dünyanın dört bir yanında mekânlar olmaksızın çalışamayacak ama onları nadiren kontrol eden kentsel nüfusların mekânları nasıl yeniden talep edebileceğini inceliyor.*¹⁴

New York belediye başkanı Michael Bloomberg'in Manhattan'ı nasıl yeniden şekillendirdiğinden bahsediyorsunuz. Kulağa olumlu gelen sloganı kullanıyor: "Aklında Jane Jacobs varken Musa gibi inşa etmek." Ama sizin sorununuz şu: "Hareket etmesi gereken insanlarla ne yapacaksınız?" Daha statik şehirler için mi tartışıyorsunuz? Şehirlerin dinamizminin bir kısmı, insanların içeri ve dışarı hareket etmesidir.

David Harvey: Evet ama kim taşıyor ve fiyatı kim koyuyor? Park Avenue veya Mayfair'de kamulaştırma [zorunlu satın alma] kullanıldığını görmüyorum. Avantajlı bir şekilde konumlandırılmış savunmasız nüfuslarla ilgili olarak kamulaştırılma kullanıldığını görüyorum. Toprak yüksek değer olarak kabul edilir ve sıradan insanlar için yaşam alanları yerine ofis alanları ya da yüksek kat mülkiyeti haline gelir ki bu da en yüksek ve en iyi kullanımlarına gitmelidir. Şehirdeki alanların tahsis edilme biçiminde içsel bir sınıf yanlılığı vardır. Hareket edenlerin en savunmasız olduğu ve istedikleri yerde kalanların yüzde bir olduğu bir sistemi neden kabul edelim?

Bu bağlamda "şehir hakkı" ne anlama geliyor? Ve New York'ta kimden bahsediyorsunuz?

¹⁴ "Interview: David Harvey on the right to the city"; Fatema Ahmed; <http://www.iconeye.com/architecture/features/item/9819-interview-david-harvey-on-the-right-to-the-city>; 10 Ekim 2012.

Bir şehri inşa eden ve sürdüren insanlar oturma hakkına ve zamanlarını inşa etmek ve sürdürmek için harcadıkları tüm avantajlara sahip olmalıdır: bu kadar basit. Şehri uyandırmak için sabah saat 6'da New York'a gelen ve yılda 30.000 dolarla yaşayan insanlar, uyandıkları şehirde hak sahibidirler. Bu sadece mevcut şehir için bir hak değildir, aynı zamanda şehrin merkezindeki zengin ve üst düzey kat mülkiyetleri için tüketici sarayları ile kalmamamız gerektiğinden dolayı şehri fiilen dönüştürme hakkıdır. Pek çok azınlık grubu, New York metropol bölgesinden tamamen, New York'un yukarısına ya da Pennsylvania'daki küçük kasabalara taşınıyor, çünkü artık metropol bölgesi için yeterince paraları olmuyor.

Bolivya'daki El Alto'yu, farklı grupların birlikte nasıl yaşayacakları konusunda bir şehir örneği olarak kullanıyorsunuz. Ancak, "bir şeyleri ortaya çıkarmak zorundasın, yoksa kafan karışır" dediğinizde, bu, eski şehirlerdeki insanların artık alışık olmadığı ve pek hoşlanmadığı bir sürtüşmeyi ima ediyor. Yeniden tanıtmak mümkün mü?

Son 30 yılda – Sharon Zukin'in tabirini kullanıyorum – “kapuçino ile sakinleştirme” sürecinden geçtik. İnsanların çatışmasız bir yaşamları olduğu ve çatışmasız bir yaşamları olduğu ölçüde etraflarında olup bitenlerin çoğundan kurtuldukları tamamen doğrudur. Ama bir anda herkes tedirgin olur ve daha önce hiç konuşmayan insanlar birbirleriyle konuşmaya başlar. Sonra işler sakinleşir ve bu harika birlikteliğe sahip olduğumuz zaman için bir nostalji olur, ancak kimse bunun tekrar var olması için bir neden düşünemez. Çatışmalı bir şehir her zaman çok daha ilgi çekici bir şeydir. Burada büyük sorun, insanların birbirini öldürmediği çatışmalı bir şehre sahip olmaktır. Sabah dışarı çıktığınızda ön kapının dışında kafası kesilmiş cesetler bulmak istemezsiniz. El Alto'da yapılan etnografiler, var olan dayanışmaların çatışmalı angajman biçimleri etrafında olduğunu gösterdi. Herkesin birbiriyle konuşmasını sağlayan şey buydu.

Peki ya kentleşmenin hızlanma hızı bu yeni kentsel nüfuslara ne tür baskılar uyguluyor?

Basitçe evrenselleştirmek istemiyorum: New York'taki durum şimdi Mumbai'deki durumdan çok farklıydı. Son 50 yılda, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin kentleştiği bir durumdan, şimdi yüzde 50 veya daha fazla olduğu bir duruma geçtik. São Paulo, Mumbai gibi devasa şehirlerin ani büyümesi de dahil olmak üzere -20 milyon kadar- küresel nüfusların dramatik bir yeniden örgütlenmesi oldu.

Sol cemahta, sürekli bu şeyler hakkında yazan [kent kuramcısı] Mike Davis'in yalnız başına uğraşıp didiniyordu. Ve gündelik hayatın bu devasa dönüşümü karşısında sol neden bundan nasıl bir siyaset çıkacağını düşünmüyor, diye düşündüm. Bu kitlesel nüfus etrafında ne tür hükümet ve baskı mekanizmaları kurulacak? Aniden ortaya çıkan bu devasa popülasyonlar çok yıkıcıdır; kırsal kesimden uzaklaştırıldılar, başka yerlerden itildiler. Hükümetler yapılar kurup göçmenleri hoş karşılıyor gibi değildi; hükümetler durmadan yetiştirmeye çalışıyordu.

Çin, daha önce hiç görmediğimiz bir ölçekte şehirler yapıyor. 20. yüzyılda ABD'nin ekonomiyi durgunluktan kurtarmak için evler inşa ettiğini, ancak artık bunu yapamayacağını söylüyorsunuz ki bugün çok fazla boş ev var. Çin'in boş şehirlerle sona ermesi konusunda endişeli misiniz?

Çinliler bütünlüklü şehirler inşa ediyorlar ve içinde yaşayacak insanlar arıyorlar; bu onların giriştiği bir tür önleyici kentleşme. Ama devam eden birçok mücadele var. Resmi raporlar bile çeşitli türlerdeki olayların iki katına çıktığını gösteriyor ve bu olayların çoğu yer değiştirmelerle ilgili. Fabrikalarda olduğu gibi, nüfus arasında kentleşme konusunda büyük bir istikrarsızlık ve çalkantı var: örneğin Foxconn [Apple ürünlerini üreten ve çalışma koşulları yüzünden bir dizi intihar ve protesto gösterisine tanık olan elektrik bileşenleri şirketi] ve geri kalanı vs. Aynı zamanda, aşırı üretime yol açması muhtemel olan bu devasa kentsel proje aracılığıyla büyük miktarlarda artı sermaye ve emeği emiyorlar. Öte yandan, Çinlilerin de bütçelerinde fazlalık var, bu yüzden bunun

çoğunu yeniden sermaye haline getirebilirler. Bununla birlikte, birçok belediye fazlaca borçlu olduğundan, önümüzdeki birkaç yıl içinde Çin'de belediye düzeyinde bir borç krizi görülmektedir.

Eski şehirler nasıl değişiyor? Kendilerini yeniden keşfetme girişimleri ne kadar başarılı?

Birçok eski şehir açık açık ve güçlü etkilere yol açan bir şekilde iflas etti. Detroit ve Buffalo'da "küçülen şehirler" görüyoruz; Doğu Almanya'da ve ayrıca Japonya'da. Detroit artık bir zamanlar sahip olduğu sanayi üssüne sahip değil, bu yüzden artık ihtiyaç duyulmayan çok sayıda konut var. Küçülen şehirler, alternatif bir şehirleşme biçimine sahip olabilir. Bu ülkede Manchester gibi kendini yeniden icat eden bir şehir görüyorsunuz. Detroit gibi küçülen bir şehir değil; 1980'lerin sanayisizleşmesinden ortaya çıkıyor. Avrupa genelinde, kendi bölgelerini büyüme kutuplarına dönüştürmeye çalışan bir girişimci şehir modeli var.

Sanırım dört yıl önce İspanya'daydım ve hızlı trene bindim. Bu şehirlerden geçiyordum ve inşaat vinçlerini sayıyordum, Madrid ve Valencia ve Sevilla'da ... O zaman, "Ama bu delilik" dedim ve herkes güldü ve "Evet, bu delilik, ama bu konuda hiçbir şey yapamayız" dediler. Şimdi sorunumuz var.

Şehirciler için şu anda düşünülmesi gereken en acil şey nedir?

Kapitalizmin başı büyük belada, dolayısıyla gördüğümüz kentleşme modelleri ya büyük dertte ya da büyük derde girecek. Bizi birikim için birikimden, üretim için üretimden uzaklaştıracak alternatif bir kentleşme modeli düşünmek zorundayız.

Küresel ısınma kentleşmeyi nasıl etkiler? Ne tür şehirlerde yaşamalıyız?

Banliyöleri ve banliyö yaşam tarzını dönüştürmeden ucuz fosil yakıt kullanımımızı azaltamayız. Banliyöler yoksul olsaydı, basitçe şöyle derdik: Defol buradan, tüm bunları yenisinden şekillendireceğiz. Ancak, küresel ısınma sorununa

sempati duysa bile banliyö yaşam tarzını değiştirmek istemeyen yerleşik bir çıkarla karşı karşıyayız.

Bahsettiğim tüm sorunları abartılı bir şekilde görmek istiyorsanız Çin'e gidin. Şimdiye kadar yaşadıkları kentleşme biçiminin çevresel sonuçları hakkında hiç şüphe yok: Olimpiyatlardan iki hafta önce Pekin'deki trafiği durdurmak zorunda kaldılar. Çinliler bunun çok farkındalar, bu yüzden hava kalitesi ve su kalitesi sorununu ele alıyorlar. İngiltere'de, Çin'de yavaş yavaş sürünen bir dizi sorun çarpıcı bir şekilde ortaya çıkıyor. Ve Çinliler de bunun anti-kapitalist bir versiyonunu bulacağız deme imkanına sahipler. Bunu yapacaklarından şüpheliyim, ama hâlâ yapma olasılıkları var.

sol ve post-kapitalist hayal gücü

*Beş yıl önce Lehman Brothers, ABD tarihindeki en büyük iflas başvurusunda bulundu. Onun çöküşü, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kapitalizmin en önemli dünya tarihi krizi olan Büyük Buhran'ın başlangıcına işaret etmekteydi. Şu anda krizde olan bu sistemin temellerini nasıl anlamalıyız? Ve kemer sıkma kisvesi altında emekçilere yönelik bir savaş açılmışken, bunun ötesinde bir dünyayı nasıl hayal edebiliriz? Bu soruları yanıtlamada Marksist coğrafyacı David Harvey kadar etkili olan çok az kişi var. Bu yazın başlarında Ronan Burtenshaw ve Aubrey Robinson ile bu sorunlar hakkında konuştuk.*¹⁵

Şu anda, *Kapitalizmin On Yedi Çelişkisi* adında yeni bir kitap üzerinde çalışıyorsunuz. Neden çelişkilerine odaklanıyorsunuz?

David Harvey: Kapitalizmin analizi, önemli ve temel çelişkiler olduğunu gösteriyor. Periyodik olarak bu çelişkiler kontrolden çıkar ve bir kriz yaratırlar. Kısa süre önce bir krizden geçtik ve bence şunları sormak önemlidir; bizi krize sürükleyen çelişkiler nelerdi? Krizi çelişkiler açısından nasıl analiz edebiliriz? Marx'ın büyük sözlerinden biri, bir krizin her zaman altta yatan çelişkilerin sonucu olduğuydu. Bu nedenle, sonuçlarından çok krizin kendisiyle ilgilenmeliyiz.

Odaklandığınız çelişkilerden biri, bir metanın kullanım ve mübadele değeri arasındaki çelişkidir. Bu çelişki neden kapitalizm için bu kadar temeldir ve bunu örneklemek için neden konutu kullanıyorsunuz?

¹⁵ “David Harvey interview: The importance of postcapitalist imagination”; <http://www.redpepper.org.uk/david-harvey-interview-the-importance-of-postcapitalist-imagination/>; Ağustos 2013.

Tüm metaların bir kullanım değeri ve mübadele değeri olduğu anlaşılmalıdır. Örneğin bir bifteğim varsa, kullanım değeri onu yiyebilmem ve mübadele değeri ise bunun için ne kadar ödemem gerektiğiyle ilgilidir.

Ancak bu minval üzerine konut çok ilginçtir çünkü bir kullanım değeri olarak onu barınak, mahremiyet, insanlarla etkin ilişkiler dünyası olarak yani bir evi kullandığınız şeylerin geniş bir listesi olarak anlayabilirsiniz. Ama o zaman evi nasıl alacağınız sorusu gündeme gelir. Bir zamanlar konutlar insanlar tarafından inşa ediliyordu ve hiçbir mübadele değeri yoktu. Daha sonra 18. yüzyıldan itibaren spekülative konutlar inşa edilmeye başlandı. Sonrasında konutlar, tüketiciler için tasarruf şeklinde mübadele değerleri haline geldi. Eğer bir ev alırsam ve üzerindeki ipoteği ödersem, sonunda evin sahibi olabilirim. Yani bir varlığım olur. Bu nedenle varlığın doğası hakkında çok endişeliyim. Bunun ilginç politikalar ürettiğini düşünüyorum. Örneğin 'arka bahçemde olmaz', 'Benim gibi görünmeyen insanların yan e ve taşınmasını istemiyorum' gibi. İnsanlar birikimlerinin değerini korumak istedikleri için konut piyasalarında ayrımcılığa başlanıyor.

Yaklaşık otuz yıl önce insanlar konutu bir spekülative kazanç biçimi olarak kullanmaya başladılar. Bir ev alabilir ve onun üzerinden para kazanabilir duruma geldiler. Örneğin 200.000 sterline bir ev satın alınıp, bir yıl sonra 250.000 sterline sattılar, 50.000 sterlin kazandılar vs. Peki bunu neden yapıyorlar? Çünkü değişim değeri egemen oldu. Ve böylece bu spekülative patlama elde edildi. 2000 yılında küresel borsaların çöküşünden sonra sermaye fazlası konutlara akmaya başladı. Bu, ilginç bir pazar türüdür. Ev alsam konut fiyatları yükseliyor, 'konut fiyatları yükseliyor, ben ev alayım' diyorsunuz, sonra başkası geliyor. Böylece bir konut balonu elde edilir. İnsanlar içeri çekilir ve sonra patlar. O zaman aniden birçok insan, mübadele değeri sistemi onu yok ettiği için artık konutun kullanım değerine sahip olamayacaklarını fark eder.

Bu da şu soruyu gündeme getirir: İnsanlar için çok önemli olan konutta kullanım değerinin çılgın bir mübadele değeri sistemi tarafından teslim edilmesine izin vermek iyi bir fikir

midir? Buna sadece barınma sorunu değil, eğitim ve sağlık gibi konularda da ekleyin. Bunların birçoğu, kullanım değeri sağlayacağı teorisiyle mübadele değeri dinamiklerini ortaya çıkaracak biçimde serbest bırakıldı, ancak sıklıkla yapılan şey, kullanım değerlerini alt üst etmesi ve insanların iyi sağlık, eğitim veya barınma alamaması oldu. Bu yüzden kullanım ve değişim değeri arasındaki bu ayrıma bakmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Tanımladığınız bir başka çelişki, kapitalizmde üretime arz yönlü vurgu ile tüketime yönelik talep yönlü vurgu arasında zaman içinde geçiş yapma sürecini içerir. Bunun yirminci yüzyılda kendini nasıl gösterdiğinden ve neden bu kadar önemli olduğundan bahseder misiniz?

En büyük sorunlardan biri, sermayenin ürettiği her şeyi soğurabilmemiz için yeterli bir piyasa talebini korumaktır. Diğeri, sermayenin kârlı bir şekilde üretebileceği koşulları yaratmaktır.

Bu kârlı üretim koşulları, genellikle emeğin bastırılması anlamına gelir. Ücret baskısına girdiğiniz ölçüde – gitgide daha düşük ücretler ödeyerek – kâr oranı yükselir. Bu nedenle, üretim açısından, emek mümkün olduğu kadar sıkıştırılmak istenir. Bu, yüksek kazanç sağlar. Ama sonra şu soru ortaya çıkar, ürünü kim alacak? Emek sıkışıyorsa, pazarınız nerededir? Emek çok fazla sıkıştırılırsa bir krizle karşılaşılır çünkü piyasada ürünü soğuracak kadar talep yoktur.

1930'ların krizindeki sorunun talep yetersizliği olduğu bir süre sonra geniş bir biçimde yorumlandı. Bu nedenle, yeni yollar, WPA [New Deal kapsamındaki kamu işleri] ve diğerlerinin inşasında devlet liderliğindeki yatırımlara geçiş oldu. 'Borçla finanse edilen taleple ekonomiyi canlandıracağız' dediler ve bunu yaparken Keynesyen teoriye döndüler. Yani 1930'lardan, ekonomiye çok fazla devlet müdahalesi ile talebi yönetmek için çok güçlü bir kapasiteyle çıktı. Bunun sonucunda çok yüksek büyüme oranları elde edildi, ancak yüksek büyüme oranlarına işçi sınıfının artan ücretler ve daha güçlü sendikalarla güçlenmesi eşlik etti.

Güçlü sendikalar ve yüksek ücretler, kâr oranının düşmeye başladığı anlamına gelir. Sermaye krizdedir çünkü emeği yeterince baskılayamamaktadır ve bu yüzden güç kaybeder. Sonra 1970'lerde Milton Friedman ve Chicago Okulu'na döndüler. Bu, ekonomik teoride baskın hale geldi ve insanlar arz tarafına, özellikle de ücretlere dikkat etmeye başladılar. 1970'lerde başlayan ücret baskısına maruz kalındı. Ronald Reagan hava trafik kontrol birimine saldırdı, Margaret Thatcher madencilerin peşine düştü, Pinochet solcu insanları öldürdü. Kısacası emeğe saldırırsınız ki bu da kâr oranını yükseltir. 1980'lere geldiğinizde, ücretlerin baskılanması ve sermayenin iyi durumda olması nedeniyle kâr oranı yükseldi. Ama sonra malların nerede satılacağı sorunu ortaya çıkmaya başladı.

1990'larda bu durum, gerçekten de borç ekonomisi tarafından karşılandı. İnsanlar borçlanmaya teşvik edildi, bir kredi kartı ekonomisi ve konuta ipotekle finanse edilen yüksek bir ekonomi yaratılmaya başlandı. Bu durum, ortada gerçek bir talep olmadığı gerçeğini kapsıyordu. Ama sonunda 2007-8'de patladı.

Sermayenin şu sorusu var, 'arz tarafında mı yoksa talep tarafında mı çalışıyorsunuz?' Antikapitalist bir dünya hakkındaki görüşüm, bunu birleştirmeniz gerektiğidir. Kullanım değerine dönmeliyiz. İnsanların hangi kullanım değerlerine ihtiyacı var ve üretimi bunlara uyacak şekilde nasıl örgütleyebiliriz?

Arz yönlü bir krizde olduğumuz anlaşılıyor, yine de kemer sıkma, arz yönlü bir çözüm bulma girişimidir. Bunu nasıl çerçeveseliriz?

Bir bütün olarak kapitalizmin çıkarları ile özellikle kapitalist sınıfın veya onun bir bölümünün çıkarlarının ayırt edilmesi gerekir. Bu kriz sırasında, genel olarak kapitalist sınıf çok iyi iş çıkardı. Bazıları battı ama çoğunluk son derece iyi iş çıkardı. OECD ülkelerinde yapılan son araştırmalara göre, krizin başlangıcından bu yana toplumsal eşitsizlik oldukça arttı, bu da krizin faydalarının üst sınıflara aktığı anlamına

gelir. Başka bir deyişle, krizden çok iyi çıktıkları için çıkmak istemezler.

Bir bütün olarak nüfus acı çeker, bir bütün olarak kapitalizm sağlıklı değildir ama kapitalist sınıf için -özellikle de içindeki oligarşi- işler son derece iyi gitmektedir. Kendi sınıf çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren bireysel kapitalistlerin, bir bütün olarak kapitalist sisteme çok zarar veren şeyler yapabileceği birçok durum vardır. Sanırım şu anda böyle bir durumdayız.

Son zamanlarda sık sık, solda yapmamız gereken şeylerden birinin, post-kapitalist bir dünyanın nasıl görüneceği sorusunu sormaya başlayarak, post-kapitalist hayal gücümüzü harekete geçirmek olduğunu söylediniz. Bu neden bu kadar önemli? Ve sizce, post-kapitalist bir dünya nasıl görünürdü?

Önemlidir, çünkü uzun bir süredir başka bir alternatifin olmadığı kafamıza vura vura kazınmıştır. Alternatifin yaratılmasına doğru ilerlemek için yapmamız gereken ilk şeylerden biri, alternatifi düşünmektir.

Sol, neoliberalizmle o kadar suç ortağı haline geldi ki, ulusal ya da toplumsal meseleler dışında siyasi partilerini sağcılardan ayırt edemezsiniz. Politik ekonomide ise pek bir fark yoktur. Kapitalizmin nasıl çalıştığına alternatif bir politik ekonomi bulmalıyız ve bununla ilgili bazı ilkeler vardır. Bu yüzden çelişkiler ilginçtir. Örneğin her birine kullanım ve mübadele değeri çelişkisi gibi bakarsınız ve 'alternatif dünya, kullanım değerlerini teslim ettiğimiz bir dünya olurdu' dersiniz. Bu yüzden kullanım değerlerine konsantre oluruz ve mübadele değerlerinin rolünü azaltmaya çalışırız.

Ya da para sorununda -metaları dolaşıma sokmak için paraya ihtiyacımız var, bu konuda hiç şüphe yoktur. Ancak parayla ilgili sorun, özel kişiler tarafından el konulabilmesidir. Bir kişisel güç biçimi ve ardından fetiş bir arzu haline gelir. Hiç kimse ne olduğunu bilmeseydi bile, insanlar hayatlarını bu parayı aramak için seferber eder. Bu yüzden para sistemini değiştirmeliyiz -ya insanların almaya başladığı fazlaları

vergilendirmeli ya da uçuş milleri gibi gözden kaybolan ve depolanamayan bir para sistemi ortaya çıkarmalıyız.

Ancak bunun yapılabilmesi için özel mülkiyet-devlet ilişkisinin aşılması ve ortak mülkiyet rejimine gelinmesi gerekir. Ve belli bir noktada, insanlar için temel bir gelir yaratılmalıdır çünkü birikim karşıtı bir para biçimi varsa, o zaman insanlara garanti verilmesi gerekir. 'Yağmurlu bir gün için para biriktirmenize gerek yok çünkü ne olursa olsun her zaman bu temel geliri alacaksınız' denilmelidir. İnsanlara özel, kişisel tasarruflar yerine bu şekilde güvence verilmelidir.

Bu çelişkili şeylerin her birini değiştirerek, sahip olduğumuzdan çok daha rasyonel olan farklı bir toplum türü elde edilebilir. Şu anda olan şey, bir şeyler üretilen ve sonra tüketicileri -gerçekten isteyip istemediklerine ya da ihtiyaç duyup duymadıklarına bakılmaksızın- üretilen her şeyi tüketmeye ikna etmeye çalışmaktır. Oysa insanların temel istek ve arzularının ne olduğunu bulmalı ve ardından üretim sistemini bunu üretmek için harekete geçirmeliyiz. Mübadele değeri dinamiği ortadan kaldırılarak tüm sistem farklı bir şekilde yeniden düzenlenebilir. Böylece bugün her şeyi yöneten bu baskın sermaye birikimi biçiminden kopan sosyalist bir alternatifi hareket edeceği yönü hayal edebiliriz.

İrlanda Solu için bu yılın önemli olmasının nedenlerinden biri, Dublin Lokavtının yüzüncü yılı olması. Bu mücadele, bugün sol siyasetle uğraşanların hoşlanmadığı çok net bir sınıf bilinci üzerine inşa edildi. Şu anda bir sınıf bilinci krizi var mı? Sınıfı yeniden canlandırmak için sınıf hakkında konuşmayı veya sınıf etrafında örgütlenmeyi nasıl ele alabiliriz?

Sınıf hakkında geleneksel düşünme biçimi, her zaman fabrika emeği hakkında düşünmek olmuştur. Sanayi çağında fabrika işçiliği, sınıf bilinci ve örgütlenmenin yaratılması açısından kritik öneme sahipti. Sol, bir bakıma fabrika emekçisini eleştirel bilincinin ve siyasetinin merkezi olarak göklere çıkardı. Artık dünyanın birçok yerinde fabrika emeğinin büyük ölçüde ortadan kalkmış olması sorunuyla karşı karşıyayız. Elbette hâlâ Bangladeş'te var –oradaki fabrikalarda olup

bitenler, 1911'de New York'taki Üçgen Yangına benzer– ya da Çin'deki fabrikalardaki intiharlar vb. Bunların hepsini alıp *Kapital*'in birinci cildinde Marx'ın iş günü bölümüne koyduğunuzda farkı göremezsiniz.

On dokuzuncu yüzyıl kapitalizmi, dünyada hâlâ çok güçlü bir varlıktır -sadece burada, Birleşik Krallık'ta, İrlanda'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde otuz ya da kırk yıl önce olduğu gibi değil. Bunun bir sonucu olarak işçi sınıfı kavramının gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kısmen kentsel ilgim nedeniyle, fabrika emeğine yapılan bu yoğunlaşmadan hiçbir zaman memnun olmadım. 'Paris Komünü nereden geldi?' gibi sorular soruyorum. Bu kentsel bir olaydı. İnsanlar şehirlerini geri almak istediler. Tarihsel olarak baktığınızda 1848, fabrikalar kadar şehirlerini de geri almak isteyen insanlarla ilgiliydi. Aynısı 1919'da Seattle'da yaşandı. Sonra Paris, Bangkok, Mexico City'de olan 1968 var. Tarihsel olarak bakarsanız, şehir her zaman politik aktivizmin yeri olmuştur.

Baştan beri benim argümanım, sınıf mücadelesinin bu boyutuna dikkat etmemiz gerektiği idi. Elbette bu, fabrika kadar açık bir şekilde tanımlanan, patronlar ve işçiler arasındaki sınıf mücadelesi gibi değildir. Kentin sahibinin kim olduğu ve onun üzerinde kimin hakkı olacağı konusunda bir mücadeledir. Sınıf mücadelesinin her zaman kent temelli bir boyutu olmuştur. Son elli yılda meydana gelen dönüşümler nedeniyle bana öyle geliyor ki bu mücadelenin boyutu daha da önemli hale geldi. Sol, olup bitenleri kendi ideolojisinde yakalamış değil çünkü hâlâ fabrika işçisi kavramına sabitlenmiş durumda.

Neden sınıf eyleminin merkezi olarak fabrika yerine şehri düşünmüyoruz? Gramsci'de çok ilginç bir an var. 1916 civarında, "Fabrika konseylerinden yanayım, onlar kritik siyasi örgütlerdir. Ama semt komiteleri tarafından desteklenmeleri gerekiyor" diyen bir yazı yazdı. Bu komiteler, fabrika aracılığıyla örgütlenemeyen tüm insanları – sokak temizlikçilerini, taksi şoförlerini vb. – örgütliyordu. Sonra bir şey fark etti. "Semt komiteleri, tüm işçi sınıfının durumu hakkında daha iyi

bir fikre sahip çünkü fabrika konseyi kendi kısmında iyi ama bütüne dair bir vizyonları yok” dedi. Dolayısıyla, emeğin, şu anda şehre hizmet eden tüm güvencesiz ve geçici işçileri içerecek biçimde tüm işçi sınıfı etrafında örgütlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

2006'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göçmen hakları hareketini ele alalım. Farkında olmaksızın göçmenler, önerilen yasaların bir kısmını protesto ettikleri için bir gün işe gitmemeye karar verdiler. Bunun yüzünden Chicago, San Francisco, Los Angeles kapatıldı. New York kısmen kapatıldı. Belgesizler de dahil olmak üzere göçmen nüfus bir günlüğüne işe gitmeyi reddetti ve tüm şehir durdu. Bu muazzam bir güç. Bence Sol'un hayal gücü olmalı ve 'bütün bir şehri nasıl örgütleriz?' diye sormalıdır.

Şehir mücadele alanıdır diyorsanız, kentsel yaşamı üreten ve yeniden üreten insanların tümünü içerecek biçimde proletarya tanımını yapmış olursunuz. Sonra da 'şehri vuracağız' dersiniz.

Şehirlerin kendilerini nasıl yeniden ürettiğine dair denetim gibi bir şey önerir misiniz? Ulaşım, fabrikalara, finansla bakarak “şehri durdurmak için neyi kapatmamız gerekiyor” diye sorulabilir mi?

Son zamanlarda ulaşım grevleri çok etkili oldu. Örneğin, Fransa'da 1990'larda, yalnızca bu sektörün refahıyla ilgili değil, işçi sınıfına yönelik tüm siyasetle ilgili bir dizi ulaşım grevi vardı. 1973'te Şili'de bunun sağcı bir versiyonu vardı - ulaşım sektörünün Allende hakkında grev yapmasını sağlamayı başardılar.

Hemen göze çarpmayan başka şeyler de var. Ev hizmetlerinde çalışanların bir gün zenginlerin çocuklarına dadılık etmeyi reddedeceğini düşünüyorum. Sonrasında ne olacağını göreceğiz. Ama çılgılık atan çocuklar evde yalnız kalamayacağı için muhtemelen Wall Street kapanmak zorunda kalacaktır!

Yani, çok sayıda kaldıraç var. Dağınık işçilerle uğraştığınız için örgütlenmek zordur. Coğrafya burada devreye girer.

Fabrika işçileriyle ilgili en güzel şey, bir yerde yoğunlaşmış olmalarıdır. Bahsettiğim işçiler, örneğin teslimat şoförleri her yerdeler. Fabrikaları yoktur ve öyle ya da böyle onlar dahil edilmek zorundadır. Çok ilginç biçimde şimdi New York'ta bir taksiciler sendikası var. Los Angeles'ta bir tane daha var. Resmi olarak sendikalı değiller, ancak ona eşit bir değerdedir.

Birçok olasılık var. Bu konu hakkında yeterince düşünmedik. Geçenlerde sendikal hareket ve toplum örgütlerinden bazı kişilerle 'bütün bir şehri nasıl örgütlediğimizi ve şehir temelli bir sınıf mücadelesinin ne anlama geldiğini konuşalım' demek için görüştüm. Paris Komünü'nün modern bir versiyonuna doğru ilerleyebilir miyiz?

Coğrafi eleştirel analiz için neden önemlidir?

Coğrafi kalıplar olduğunu görmek için sadece bir haciz haritasına bakmanız yeterlidir. Size yoksulluk ve zorlukların yoğunlaşması hakkında çok şey anlatır.

Sermaye birikiminin meydana gelme yollarından biri eşit olmayan coğrafi gelişmedir. Sermaye, dünyanın bir bölgesinden diğerine geçerek kendini yeniden üretir. Son otuz ya da kırk yıldır neoliberal bir sanayisizleşme tarihi görüyoruz - Detroit gibi şehirlerin yıkımını ve aynı zamanda Orta Doğu veya Çin gibi yerlerde yeni şehirlerin çılgınca geliştiğini. Hepsinin coğrafyasını takip etmek önemlidir. İşçi sınıfı nerededir? Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı insanlar 'işçi sınıfı yok oluyor' diyor ve sonra Çin'e gittiğinizde 'işte işçi sınıfı' diyorsunuz. Her zaman coğrafi olarak farklılar vardır. Şeyleri yerinden oynatmak, kapitalizmin karşıtlarını alt etmeyi başarmasının yollarından biridir.

Coğrafi bakış açısı size kör bir nokta veriyor mu? mekâna odaklandığınızda, finans kapitalizminin bazı gelişmelerini kaçırıyor musunuz, örneğin iktidarın daha manevi yollarla uygulandığını?

Coğrafyamda sadece fiziksel mekâna odaklanmıyorum. Örneğin, sermayenin alabileceği farklı biçimlere bakın. Ben bunu şu şekilde düşünüyorum: Sermayenin para biçimi kelebek formu gibidir, etrafta uçuşup her yere inebilir. Meta, tırtıl

formudur, onu yiyecek birini aramak için dünyayı dolaşmaktadır. Ve bir de şeylerin yapıldığı fabrika olan koza formu var.

Dolayısıyla benim coğrafyam kısmen sabitlik, kısmen gö-reli hareket ve kısmen de ilişkisel mekânla ilgilidir. New York'taki para mantar gibi her yerden bitebilir. Bu nedenle Hong Kong, Londra ve Dublin'deki emlak fiyatları arasında bir ilişki vardır. Dolayısıyla benim coğrafyam, fizikselliğin mutlak mekânlarıyla değil, göreceli hareket, ulaşım, göç mekânları ve örneğin kira değerlerinin ilişkisel mekânlarıyla ilgilidir.

Son otuz yılda gelişen finans kapitalizmi çağı, kendisinden önce gelen kapitalizm türünden temelden farklı mı?

Hem evet hem de hayır.

Kredi sistemi uzun süredir var. 1850-70 yılları arasında ve ardından Paris Komünü'nde neler olup bittiğini görmek için ikinci imparatorluk Paris'i üzerine bazı araştırmalar yaptım. Bulvarların ve yeni konutların yeniden inşasının arkasında finans sermayesi vardı. Bu, finans kapitalin kentsel gelişime girmesinin klasik bir örneğiydi. Yüzyıllar boyunca şehir inşasına bakarsanız, finans sermayesi olmaksızın bunların yapılamadığını görürsünüz. Bunlar uzun vadeli yatırımlardır ve faiz oranının geri kazanılması kritik önem taşır.

Kapitalist gelişmede uzun bir finansallaşma tarihi vardır. Teorisyenler buna çok fazla dikkat etmediler çünkü, özellikle Solda, odak noktası her zaman fabrika oldu. Oysa kendi çalışmamda şehirlerde neler olduğuna bakıyordum ve bu yüzden daha önemli hale gelen kentsel gelişimde finans tarafını açıkça görüyorum. 19. yüzyılda şehir inşası büyüktü, ancak son elli yılda şehir inşası çok devasa oldu. Dünya nüfusunun yaklaşık %25'inin kentli olduğu bir durumdan, nüfusun %50'sinin kentli olduğu bir duruma geçtik. Şu anda Çin'de olan şey çok büyük. Kentleşme daha önemli hale geldiği için finansın daha önemli hale geldiğini iddia ediyorum.

Finansallaşma, 18. yüzyıldan itibaren görebileceğiniz bir eğilimin devamı, bu anlamda bir süreklilik var, ancak ölçeği şimdi her zamankinden çok daha büyük. Ve ölçeğinin artması

nedeniyle karmaşıklığı da arttı -teminatlı borç yükümlülükleri, ipotek havuzları vb. Dünya gezegenindeki bu büyük dönüşümü kolaylaştırmak için finans sektöründe pek çok yenilik oldu, bu da her yerde şehirler inşa ettiğiniz anlamına gelir.

Buna daha fazla dikkat etmeli, artan ölçeğini ve önemini kabul etmeliyiz. Ancak bunun tamamen yeni bir şey olduğunu düşünmeyin. İkinci imparatorluk döneminde Paris'te çok net bir şekilde finans sermayesinin çalıştığını gördüm. Şimdi elimizde bunun şişirilmiş bir versiyonu var ve bu arada, 1867'de Paris'te emlak piyasalarındaki çöküş tıpkı 2007/08 gibi bir çöküş olmuştur. 1975'te New York'ta bir mali iflas yaşandı. 1930'lardaki Büyük Buhran'ın habercisi, 1928'de bir emlak piyasası çöküşüydü. Yani geriye gittiğinizde benzer birçok çöküşü görebilirsiniz.

Çalışmanızın antikapitalist çevrelerde giderek daha popüler hale gelen bir başka alanı da müşterekler fikri. Bunun ne anlama geldiğini ve kapitalizme karşı mücadele için neden önemli olduğunu kısaca açıklayabilir misiniz?

Şimdilik konut sorununu inceleyelim. Konut almak için ev sahibi olmanız gerektiğini düşünmek neredeyse standart bir düşüncedir. Bu nedenle, özel mülkiyet sistemi konut teminine egemendir. Bunun gerçekten sorunlu olduğunu düşünüyorum. Birçok insanın ev sahibi olması için iyi bir geliri yoktur. Ancak kiracı olmak savunmasız bir durumdur. Dolayısıyla, kullanım değerlerinin nüfusun önemli bir bölümüne ulaştırılması için tamamen farklı bir mülkiyet rejimine sahip olmak istenebilir.

Bence ortak mülkiyet rejimleri aracılığıyla konut temininde olup bitenleri yeniden düzenlemeye çalışmanın yolları vardır. Devlete ait değildir, açık olmak istiyorum. Bu, işbirliği içinde geliştirilecek, yönetilecek ve yapılandırılacak bir sosyal konut olacaktır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde 'sınırlı hisse senetli kooperatifler' olarak adlandırılan ilginç planlar var. Eğer katılırsanız, piyasa fiyatından satamazsınız. Sadece başlangıçtaki değere yaklaşabilirsiniz. 100.000 Euro'ya konut kooperatifine girdiyseniz ve yirmi yıl sonra çıkmak istiyorsanız - 100.000 Euro artı enflasyon veya benzeri

bir şey alırsınız. Gidip bir milyona satamazsınız. Yani bu, bir milyonu karşılayamayan ancak makul bir ipotekle 100.000 euro ödeyebilecek bir nüfus için kalıcı bir konut havuzu olduğu anlamına gelir.

Konut temini konusunda, 'bunu gerçekten yapmanın tek yolu ev sahipliğidir' diyen bu düşünce yapısından çıkmamız gerekiyor. Bu ev sahipliği fikri, politik ve ekonomik nedenlerle pedal çeviriyor. Çoğu insan, barınmanın sağlanabileceği tek yolun bu olduğu fikrini benimsemiştir. Farklı bir mülkiyet hakları rejimini savunmak bana eleştirel geliyor. Metalaştırılan birçok alanın ortak bir mülkiyet fikrine döndürülmesi gerekiyor. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin ortak mülkiyet hakları olduğunu düşünüyorum. Dünyamız bu şeyler için iyi bir kullanım değerleri sunamıyorsa, bunun nedeni özelleştirilmesi ve özel mülkiyet hakkına dönüştürülmesidir. Özel mülkiyet hakları yerine ortak mülkiyet hakları rejimleri oluşturmaya başlayan girişimleri elimden geldiğince desteklemekle ilgileniyorum.

Bu ortak mülkiyet rejimi, devlet mülkiyeti değildir. Şu anda devlet ile piyasa arasında yanıltıcı bir ikileme sahibiz. Ne devlet ne de piyasa ama kolektif bir temin biçimi gereklidir.

İrlanda Cumhuriyeti'nde krizden kaynaklanan en önemli gelişmelerden biri, zor durumdaki kredilere ek olarak eyalet çapında bir boş bina ve arazi portföyüne sahip olan "kötü banka" NAMA'dır. Bu durumda, devlet mülkiyetine sahiptirler ortak mülkiyete değil. NAMA'ya nasıl yaklaşırsınız?

Mevzuatı çıkarıp, 'bütün bunlar ortak mülkiyet rejimine dönüştürülmeli' dedim. Sonra barınmaya ihtiyacı olan bir nüfus bulunabilir ve onlar ortak mülkün ortak yöneticileri haline gelebilir. Ortak mülkiyet, herkesin kullanımına açık olduğu anlamına gelmez. Gerçekten ortak mülkiyet hakları rejimine dahil olan belirli kişilerin olduğu anlamına gelir. Böyle bir sistemin boş ve terkedilmiş konutları devralıp, insanların kullanım değeri ihtiyaçlarıyla ilgili olarak yapıcı bir şekilde kullanma olasılığını ciddi olarak araştırdım.

